

בנין עדי עד

תשורה
משמחת הנישואין של
החתן התמים ישראל שלמה
ודבורה לאה שיחיו יהודה

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

בס"ד

**בשבח והודיה לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאנו - החתן התמים
ישראל שלמה שיחי' והכלה דבורה לאה שתחי' - היום יום שלישי שהוכפל בו כי טוב - ט' אלול
ה'תשס"ה.**

הננו להגיש בזה לאות תודה והוקרה לכל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו מקרוב, ולאלה אשר שלחו
ברכתם מרחוק - תשורה המוגשת בזה - על יסוד התשורה אשר חולקה בנישואי כ"ק אד"ש מה"מ עם
זוגתו הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע.

תשורה זו - 'בנין עדי עד' - מתארת את אופן בנייתו והתרחבותו של בנין עדי עד - בית מדרש
ומעשים טובים, בית חיינו, בית רבינו שבבל - 770 שבני יורק.

תיאור הבניה וההתרחבות של בנין 770 נלקח רובו ככולו מהשבועון העולמי 'בית משיח', והתודה
נתונה לו על כך. והובא כאן בתוספות קטנות.

פרוייקט נפלא זה של תיאור 'צורת הבית' של בית חיינו נכתב לראשונה ע"י הרה"ח ר' אברהם
ישעי' שי' רייניץ בתיאור חי נפלא ומרתק על קומתו הראשונה של 770, והתפרסם בגליונות 244-246
ב'בית משיח' שנת תשנ"ט. תיאורן של הקומה השניה והשלישית של 770, וכן תיאור בנייתו והתרחבותו
השונות של הישאלשי' - נכתבו בסביבות שנת ה'תשס"ג ע"י החתן שי', ונתפרסמו בגליונות 384, 411,
420 ב'בית משיח' אותה שנה.

כאן, מתפרסמים פרקים אלו כולם כתיאור מושלם אחד המספר את סיפורו של הבית משנת תש"י
ועד ימינו אנו. בנוסף, צורפו כנספחים שני פרקים נוספים הקשורים בבית חיינו:

**א. 'סוכות דוד' - סקירה על הסוכות השונות שהיו ושמקומות בכל שנה וקשורות ל770, כגון
סוכת האורחים, סוכת הרבי הריי"ץ, סוכת כ"ק אד"ש ועוד, שנכתב ע"י הרה"ח אברהם ישעי' שי' רייניץ
והתפרסם בשבועון הנ"ל.**

**ב. תיאור ההתוועדויות הגדולות שנערכו בין השנים תשט"ו - תש"כ באולמות שונים באיזור קראון
הייטס עקב הציבור הגדול שהשתתף בהן, ומחוסר מקום ב770 לארח את כמות היהודים הגדולה שנהרו
להתוועדויות אלו. נכתב ע"י החתן שי', והתפרסם גם הוא בשבועון 'בית משיח'.**

**הא-ל הטוב הוא ית' יברך את כל הבאים להשתתף בשמחתנו ואת ב"ב ומשפחותיהם בתוך כלל
אחב"י בברכות מאליפות מנפש ועד בשר. ויהי רצון אשר בנין בית זה בנישואי צאצאנו שי' יהיה
ה'מכה בפטיש' להתגלות 'בנין עדי עד' האמיתי והמושלם - בית השלישי והמשולש - בהגלות נגלות
עלינו מלכנו משיחנו כ"ק אד"ש תיכף ומיד ממ"ש.**

משפחות יהודה-ויספיש

צורת הבית

הקומה הראשונה של 770 - מרכז החיות והחיים החבדי"ם בדור השביעי. כאן קיבל הרבי את הנשיאות, כאן חילק הרבי דולרים לאלפי אנשים מידי יום ראשון, כאן התגלגלו ומתגלגלים מופתים מתחת השולחן, כאן - בקומה הזאת - חיה ליובאוויטש!

מראה כללי

הקימור השבור תוקן חלקית, אבל ה"מגנט" לא איבד מסגולותיו...

רצפת המבואה לעומת זאת, עשויה בסגנון מודרני - יציקת שיש בגווני חום-אדום בתוך מסגרות מוזהבות היוצרות ריבועים גדולים ומרשימים. באחד הריבועים בולט שוב מספר הבית באותיות מוזהבות. אבל זהו חידוש שנעשה לפני כעשרים וחמש שנה בלבד. עד שנת תשל"ה הייתה הרצפה עשויה מרצפות קטנות בסגנון עתיק.

השיפוצים במקום נערכו בקיץ תשל"ה, ביוזמתם והשתדלותם של הרב **יצחק שפרינגר**, הרב **אברהם ליפסקר** והרב **חיים-ברוך הלברשטם**, כאשר השניים הראשונים ממונים על הצד הכספי והאחרון ממונה על הצד הביצועי.

בטרם החלו בעבודת השיפוצים, פנו אל הרבי ושאלו את דעתו הק' על היוזמה. תשובתו של הרבי (מיום ב' פרשת קורח אדר"ח תמוז) - **המתפרסמת כאן לראשונה** - הייתה כדלהלן:

באם יעשו התיקונים ע"י כאלו: (1) שיש להם תעודה רשמית מהממשלה שהם מומחים לזה, (2) ששם טוב להם בכה"ל (כולל - שעומדים בדיבורם בנוגע לגמר העבודה), (3) שיתברר בטוב שמחירם אינו מופרז (4) תוגמר העבודה באופן (בזמן) שלא יבלבל להתוועדות וכיו"ב (5) יתנהלו חשבונות כדבעי (6) יהיה האחראי(ים) לכ"ז - ובחתימתו(ם) - יעשו כהנ"ל ויהא בהצלחה. אזכיר עה"צ

אחר שווידאו את כל הפרטים האמורים - חתמו חוזה עם חברה ידועה שהתחייבה לסיים את העבודה בתוך שבועיים. באותם שבועיים, כאשר הרבי היה צריך לעבור, היו הפועלים מניחים שביל מקרשים על המסלול בו אמור הרבי לעבור... תוך כדי עבודה עלה גם הרעיון לקבוע את מספר הבית בתוך היציקה, והספרות 770 עשויות ברזל מוזהב נקבעו במשבצת השיש שבכניסה לבניין.

אל 770 אנו נכנסים מהכניסה הראשית הפונה לשדירת "איסטערן פארקוויי". גרם המדרגות שלפני הכניסה הראשית, מזכיר למלווי את אותם מעמדים מרגשים של "צאתכם לשלום", כאשר הרבי היה יוצא מחדרו ללוות את קבוצות האורחים במבטו הק'. כאן, על מדרגות אלו, עמד הרבי ועודד במחיאת כפיים את שירת "כי בשמחה תצאו".

העיניים מתמקדות במספרי המתכת הקבועים מימין דלת הכניסה ❶ ומציינים את מספר הבית - 770 - המספר שאומר הכל... משם נודד המבט כלפי מעלה - אל תחתית החדר הבולט מהקומה השני - דירתו של הרבי הריי"צ, שם מצויין שמו המלא של הבית (על-פי הוראת הרבי בשנת תשמ"ה): "בית אגודת חסידי חב"ד, אוהל יוסף יצחק ליובאוויטש".

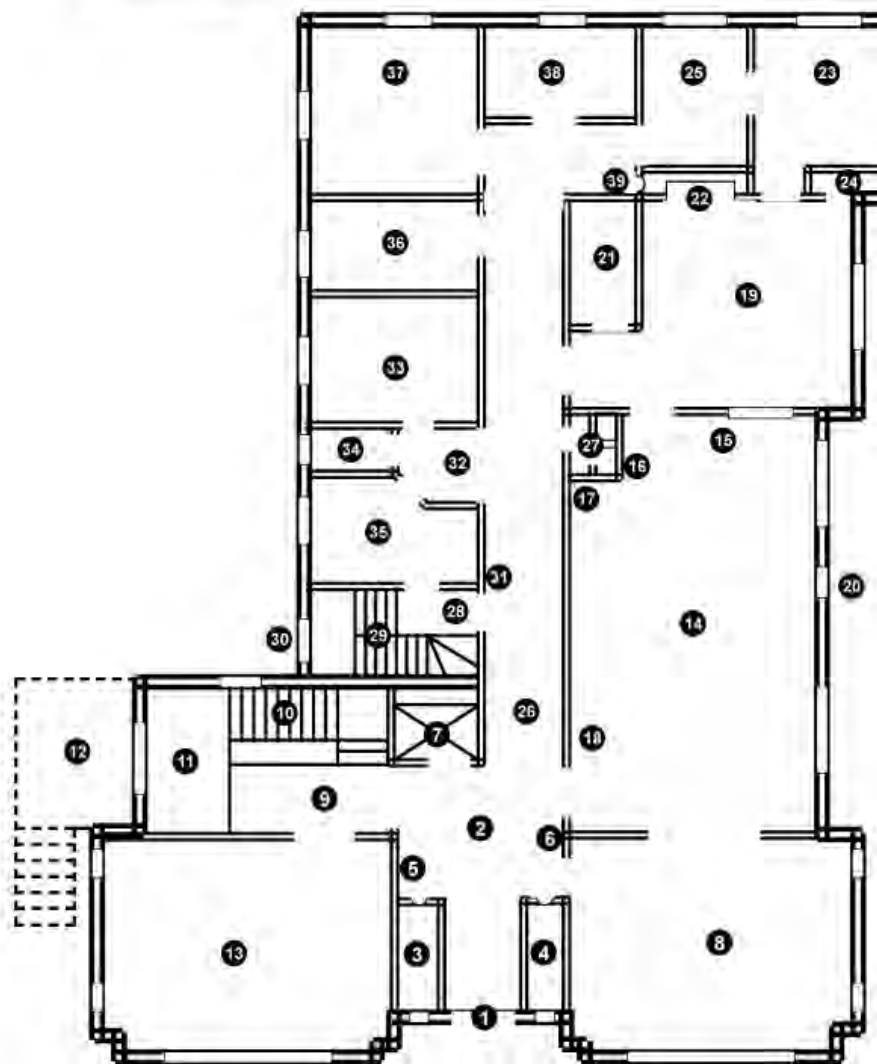
משם נודד המבט למעלה יותר - אל הקומה השלישית - דירתו של הרש"ג. הרב מרדכי קלמנסון מספר על אותה התוועדות קודש באחת משנות היו"דים בה ייחד הרבי שיחה לבניין 770 והסביר כי שלושת קומותיו של הבניין - רומזות לראשי התיבות של חסידות חב"ד: חכמה, בינה ודעת. הרבי אף הסביר בהרחבה את שייכותו של הרבי הריי"צ לקומה השניה דווקא, בה בחר להתגורר.

מבואת הבית

אנו נכנסים פנימה, אל תוך "בית המקדש שלנו". מבואת הבית ❷ קטנה למדי, ותקרתה עשויה קימורים וקישוטים בסגנון עתיק.

על הקימור האמצעי שיוord כלפי מטה ומסתיים בשפיץ מוזהב, אומרים החסידים בבדיחות הדעת שזהו "המגנט" של 770 זה שמושך אל הבית הזה את אלפי החסידים והמקורבים מכל העולם... אגב, הקישוט המקורי היה בולט הרבה יותר, עד שפעם עבר שם אחד הבחורים עם ספסל ושבר את הקישוט.

קומת הכניסה של 770. תרשים כללי

מקום לתליית מעילים (27)	מקום כסאו של הרבי, סמוך לחלון שהפך לספרייה (15)	כניסה ראשית (1)
חדר מדרגות (28)	מקום הסטנדר של הרבי (16)	מבואה (2)
דלת חדר הכניסה (29)	מקומו של הרבי הריי"צ (17)	חדרון מחובר לחדר הרבי (3)
חלון שנסתם (30)	מקום הרבי בימות החול (18)	חדר מערכת המיזוג (4)
תיבת חשמל (31)	חדר שני של הזאל הקטן (19)	תצוגת ספרי קה"ת (5)
חדר מבוא (32)	בעבר : חלון, היום : דלת (20)	קופת צדקה לבדק-הבית (6)
משרד צא"ח (33)	ארכיון "מרכז לענייני חינוך" (21)	מעלית (7)
שירותים (34)	תאים לשמירת חפצים (22)	מוזכירות ראשית (8)
ארכיון המזכירות (35)	בעבר : חדר שינה של הר"ש לויטין/ היום : ספריית הישיבה (23)	"גן עדן התחתון" (9)
מערכת מיזוג כללית (36)	מחסן לספרים (24)	מדרגות לקומה השניה (10)
בעבר : חדרו של הרמ"ל רודשטיין/ היום : מרכז שידורי חב"ד (37)	בעבר : סלון דירת הר"ש לויטין/ היום : המשך הספרייה (25)	מדרגות לקומת המרתף (11)
חדרו של הרב חזקוני (38)	הפרוזדור (26)	מרפסת הפונה לחצר (12)
כיוור לנטילת ידיים (39)		"גן עדן העליון" (13)
		הזאל הקטן (14)

צורת הבית

והשניה מובילה אל הזאל הקטן. בין שתי הקבועה קופת-צדקה. ממול יש דלת נוספת הנפתחת אל פרוזדור המוביל אל שאר החדרים שבקומת הכניסה, וכמובן גם המעלית המקשרת בין כל קומות הבניין.

תצוגת ספרי קה"ת ⑤ הנמצאת בתוך מסגרת עץ חטובה עם 'לוגו' של הוצאת הספרים חרוט בעץ, החלה בשנות היו"דים המוקדמות - לאחר שהרבי הורה לדאוג לכך, כדי שהמבקרים במקום יוכלו להתרשם מהפצת מעיינות החסידות של תנועת חב"ד. בשנים מאוחרות יותר הוחלפה מסגרת העץ הפשוטה במסגרת מהודרת ומרשימה עם 'לוגו' של הוצאת הספרים קה"ת.

קופת הצדקה ⑥ הקבועה בעבר השני, בין דלת הכניסה למזכירות לבין דלת הכניסה לזאל הקטן, נקבעה לראשונה בשנת תשל"ד עם הקמת מוסד "בדק הבית" שנועד לדאוג לתחזוקה השוטפת של הבניין. מאוחר יותר, בשנת תשל"ו, הוחלפה הקופה הישנה שהייתה פשוטה יחסית, בקופה חדשה ומהודרת, והיא זו הקבועה שם עד היום הזה.

מאז נקבעה הקופה במקום זה, היה הרבי משלשל לתוכה פעמים רבות מטבעות צדקה. האחראים על "בדק הבית" נהגו לרוקן את הקופה זמן קצר לפני שהרבי מגיע ל-770 במטרה להוציא אחר-כך את המטבעות שהרבי משלשל לקופה. בהתחשב בעובדה שבאותן שנים "מטבע מהרבי" היה דבר נדיר ביותר, נמכרו מטבעות אלו במחירים גבוהים יחסית, וההכנסות כולן היו קודש ל"בדק הבית".

הרבי גם עודד את הילדים לשלשל לקופה זו את מטבעות הצדקה. לפחות פעמיים אירע שילד קטן ניסה לשלשל מטבע לקופה, אך לא הצליח להגיע לחריץ שבראש הקופה והרבי ניגש אליו והגביה אותו עד לגובה החריץ... מאוחר יותר, קדחו חריץ נוסף בקופה, נמוך יותר, בכדי לאפשר גם לילדים קטנים לתת צדקה.

מבט על המעלית שממול הכניסה הראשית ⑦ זו שדרכה יורד הרבי בימות החול לבית-הכנסת הגדול, המחובר לקומת המרתף של הבניין - מזכיר לי נקודה נוספת שאמר הרבי בשיחה שייחד לבניין 770 (כנ"ל בשם הרב מרדכי קלמנסון), שלמרות שהבניין נבנה למטרות אחרות - הרי בהשגחה פרטית הבניין התאים בדיוק לצרכיו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ:

בין השאר ציין הרבי את העובדה, ש-770 הוא הבניין היחיד בכל הסביבה שמותקנת בו מעלית!

השיפוצים התקדמו במהירות, והם הסתיימו יום לפני המועד שנקבע. מכיון שהאחראים רצו שהרבי יהיה הראשון שיעבור על הרצפה החדשה - פתחו את דלת הכניסה לרווחה, ותלו עליה מודעה בה מתבקשים הבאים שלא להיכנס דרך הכניסה הראשית אלא ללכת מסביב. כאשר הרבי הגיע ל-770 הוא נעצר לרגע, קרא את הכתוב במודעה ואחר פנה אל נהגו, הרב יהודה קרינסקי שעמד לידו, ושאלו אם ההוראה מתייחסת גם אליו... הלה השיב שכמובן הרבי יכול להיכנס, והרבי נכנס בחיוך רחב אל מבואת הבית.

בכניסה למבואה קבועות שתי דלתות צרות - מימין ומשמאל. השמאלית ⑧ היא דלתו של חדרון המחובר לחדרו של הרבי, בו נמצא כיור לנטילת ידיים לשימוש של הרבי, והימנית ④ היא דלתו של חדרון שנועד לאחסנת חפצים שונים. בשנת תשי"ד, כאשר הותקנה בבניין מערכת מיזוג מרכזית, הותקן בחדרון זה המזגן האחראי על קירור חדרו של הרבי, המבואה והמזכירות.

תצוגת הספרים וקופת צדקה

בחלקה המרכזי של המבואה, קבועות דלתות-עץ נוספות: משמאל - הדלת המובילה אל "גן-עדן התחתון", וסמוך לה תצוגה סמלית של ספרי קה"ת. מימין - שתי דלתות, אחת מובילה אל חדר המזכירות

תמונה מ-ח' אדר תשט"ו. הרבי פותח את דלת גן עדן העליון. מימין ניתן לראות את תצוגת ספרי קה"ת הישנה

בנין עדי עד • ה

נשמעה היטב בחדרו של הרבי, והרבי התמלא דאגה שמא אירע משהו לאחד הילדים... כאשר באותו יום קרה שוב מקרה דומה, החליט הרבי שהגיע הזמן למצוא לצעירים מבנה אחר...

לאחר שמצאו מבנה מתאים עבור כיתת הילדים על רחוב "אלבני", עברו הילדים לשם, ובחדר התמקמו משרדי ה"מרכז לענייני חינוך", ומאוחר יותר - מזכירות הרבי...

בשנות ה"ד"ים בנו במקום קיר נמוך המפריד בין המזכירים לבין קהל המבקרים. פעם נכנס הרבי לחדר ושאל את המזכיר הרב קווינט מה עניינה של המחיצה. הרב קווינט השיב שהמחיצה נועדה "להבדיל בין קודש לחול". הרבי חייך ותיקן אותו: "להבדיל בין קודש לקודש הקודשים".

גן עדן התחנות

אל הדלת המובילה אל "גן עדן התחנות" ⁹ איננו יכולים להיכנס כמובן. מלווי מספרים שבשנים הראשונות, הייתה הדלת פתוחה, וכל מי שרצה היה יכול להיכנס. היו מאנ"ש והתמימים שהיו נוהגים להתפלל שם. פעם התייחס לכך הרבי, כאשר סיפר לאחד מאנ"ש ששמע את תפילת בנו מעבר לקיר, והייתה זו תפילה נעימה...

מזמן לזמן היו עורכים במקום זה קריאת התורה עבור הרבי, כאשר היחידות הייתה מסתיימת בשעות הבוקר, והרבי היה חוזר מביתו בשעה שבזאל הקטן התחילו כבר תלמידי הישיבה בלימודם. כמו כן הייתה מתקיימת במקום תפילת מעריב מזמן לזמן (בתענית בה"ב, כאשר הרבי מתפלל תפילת ערבית מוקדם מהרגיל, וכדומה).

רק בשנת תשל"ח הוחלט לנעול את הדלת, והכניסה למקום זה התאפשרה רק בשעות בהן קיבל הרבי אנשים ל"יחידות".

כאן, בחדר המבוא לחדרו הק' של הרבי, היו החסידים מחכים ליחידות. כאן היו עומדים שעות על-גבי שעות, חוזרים שוב ושוב על פרקי תהילים או פרקי תניא, וממתניים בחיל וברעדה לרגע בו תיפתח הדלת, והם ייקראו אל הקודש פנימה.

במרכז המבוא תלויה נברשת שמאירה את המקום באור יקרות. אגב, סגנון הבנייה של חדר מבוא זה, הוא סגנון איטלקי מובהק, ויודעי-דבר מספרים כי כאשר בנו את הבניין, הובאו בנאים מאיטליה, במיוחד לשם כך!

הרבי מסביר כי המעלית הותקנה בבניין בכדי לשמש מאוחר יותר את הרבי הרי"צ, שכידוע היה חלש מאוד מבחינה בריאותית, והתקשה לעלות במדרגות מקומה לקומה.

אגב, הרבי עצמו כמעט ולא השתמש במעלית עד שנת תשל"ח, למעט מקרים בודדים, כמו ביקור שז"ר בפורים תשל"א, בו ירד הרבי יחד עם שז"ר במעלית אל בית הכנסת הגדול לקריאת מגילה.

לאחר המאורע שאירע בשמחת-תורה באותה שנה, החל הרבי להשתמש במעלית זו. באותה תקופה עברה המעלית שיפוץ יסודי ששיווה לה מראה מרשים ומפואר.

חדר המזכירות

אל חדר המזכירות ⁸ מובילה דלת הנמצאת מימין המבוא. החדר מחובר גם לזאל הקטן בשתי דלתות רחבות.

במקורו היה חדר זה "חדר ההמתנה" של המרפאה שהייתה ב-770. עם רכישת הבניין הפך החדר לחדר לימודים עבור המתיבתא - המחלקה לצעירים בישיבת תורת"ל המרכזית.

לעיתים מזומנות - בעת התוועדויות גדולות, כמו גם בתפילות הימים הנוראים - שבשנים הראשונות היו נערכות בזאל הקטן - היו פותחים את הדלתות הרחבות המפרידות בין החדר לזאל הקטן, בכדי לאפשר למאות האנשים להשתתף בהתוועדויות ותפילות הרבי. נוהג זה פסק לערך בשנת תש"ז כאשר כיתת הלימודים עברה מחדר זה למבנה אחר על רחוב "אלבני", והפך להיות משרד ה"מל"ח".

על הסיבה להעברת כיתת הלימודים מספר מזכירו האישי של הרבי, הרה"ח ר' יהודה לייב גרונר, שהיה תלמיד במתיבתא:

יום אחד קרא הרבי הרי"צ למנהל המתיבתא, הרב שניאור זלמן גורארי (כיום חבר הנהלת אגו"ח העולמית), ואמר לו שהיום אירעו שלושה דברים שבעקבותיהם הוא מעוניין שיעבירו את כיתת הצעירים למקום אחר:

בשעות הבוקר נשמעה צווחה מכיוון הכיתה, והצעקה הייתה כל-כך חזקה שהגיעה לאוזניו של הרבי הרי"צ שעסק אותה עת בכתיבת מכתב בחדרו שבקומה השניה, ומרוב בהלה שמא אירע משהו לאחד הילדים - נשמט העיפרון מידו... כעבור כמה שעות נשמע קול ספסל נופל בחוזקה על הארץ. גם נפילה זו

היום שמורים כמה סטים של תמונות מהזדמנויות שונות, בהם נראה הרבי על מרפסת זו...

גן עדן העליון

מ"גן עדן התחתון נכנסים ל"גן-עדן העליון", "חדר היחידות" - חדרו של הרבי מלך המשיח ²². על חדר זה נהגו החסידים לומר ש"החדר שיושב כ"ק אדמו"ר הוא הקדשי קדשים שלנו, וכ"ק אדמו"ר הוא הארון - אשר בו לוחות תורת השם יתברך - שלנו", ובספר השיחות בתחילתו קורא הרבי הרי"צ לחדר היחידות "היכל משיח".

כאשר נרכש הבניין באלול ת"ש, ועד לבואו של הרבי מלך המשיח בשלהי סיון תש"א, נהג הרבי הרי"צ לקבל בחדר זה אנשים ליחידות, ואף אמר שם מאמרים בכל ליל שלישי. השולחן הנמצא עד היום בחדר זה - הוא השולחן מולו ישב הרבי הרי"צ והתפלל או אמר מאמרים.

בתקופה בה שימש החדר את הרבי הרי"צ, היה השולחן מוצב באלכסון בפנינת הצפונית מזרחית של החדר, בדיוק מול הדלת, בצורה כזאת שהרבי היה יכול לראות ממקום מושבו את כל הנכנסים לחדר.

לאחר שהרבי מלך המשיח הגיע לארצות הברית בכ"ח סיון תש"א, הועבר החדר לרשותו, שם התגורר

הרבי בחדרו הק' נשען על שולחן, אלול תשכ"א

גם ריצפת המבוא הייתה עשויה מעץ (בדומה לריצפת חדרו של הרבי שעד היום מרוצפת באריחי עץ מבהיקים), ורק כמה שנים לאחר שרכשו את הבניין הוחלפה הריצפה במקום לריצפת אבנים.

בכלל, ניכר כי הרופא שבנה את הבניין השקיע מאמצים מיוחדים לפאר את סביבת העבודה שלו, שהייתה בדיוק במקום זה (חדר היחידות שימש כמשרד שלו...).

מימין עולה גרם מדרגות פנימיות ¹⁰ אל הקומה השנייה של הבניין, שם נמצאת דירתו של הרבי הרי"צ. עד תש"י היו אנ"ש והתמימים עומדים על מדרגות אלו שעות ארוכות ומחכים שדלת דירתו של הרבי הרי"צ תיפתח והם יוכלו להיכנס ולראותו מתפלל בחדרו או מתוועד בסלון הבית. פעם התבטא הרבי על אחד מאנ"ש שהוא יהודי חסידי, שכן הוא היה עומד שעות ארוכות במדרגות כדי לראות את הרבי הרי"צ.

בהמשך ¹¹ יורדות המדרגות אל קומת המרתף של 770. מעניין לציין כי מנהגו של הרבי היה לרדת בשבתות דרך מדרגות אלו לתפילות, ולעלות דרך המדרגות האחרות, בהם כולם היו משתמשים.

פעם שמעו שהרבי יוצא מחדרו ויורד לתפילת שחרית של שבת, אך לא ראו אותו נכנס לבית הכנסת. רק לאחר כמה דקות אחד הילדים בא מלמטה, וראה את הרבי עומד על המדרגות הפנימיות, ליד הדלת המפרידה בין גן-עדן התחתון למדרגות, ואמר הרבי לילד שילך מסביב לפתוח את הדלת כי היא נסגרה על הטלית...

בשנים האחרונות בנו מחדש את המדרגות הפנימיות, ואף בנו דלת שתחסום את הגישה למדרגות אלו מקומת המרתף.

בשנ"ט הראשונות הייתה תיבת הדואר ב"גן עדן התחתון", ועד לשנות ה"ידים המוקדמות היה לרבי את מפתח התיבה ובכל בוקר היה הרבי פותח את התיבה ומוציא את הדואר שהתקבל. בשלהי שנות ה"ידים החל להניח את הדואר במבואת הבית, ותיבת הדואר הוסרה ממקומה.

הדלת שבסוף המבוא ¹² פנתה בעבר אל מרפסת מחוץ לבניין, שממנה יורד גרם מדרגות אל חצר הבניין. בשנים הראשונות, בטרם נבנה בית הכנסת הגדול למטה, היו מתקיימים כינוסים של "מסיבות שבת" במרווח בין בניין 770 לבניין 784 הסמוך, ועד

יחד עם הרבנית זמן מה עד ששכר דירה על רחוב "ניו-יורק".

כאשר עברו הרבי והרבנית לדירתם החדשה, הפך החדר להיות משרדו של הרבי, ואתו עמו עבדו חברי המל"ח בחדר זה. על-פי הוראת הרבי הועבר השולחן של הרבי הריי"צ מפינת החדר למרכז הצד המזרחי, כנראה כדי שלא לשבת במקומו של הרבי הריי"צ.

כאמור, בשנים ההן עבד הרבי בחדר זה לצד חברי המל"ח. הרבי היה יושב במרכז השולחן, הרב חיים מרדכי אייזיק חזקוב משמאל השולחן והרב ניסן מינדל מימין השולחן. מלבדם ישב בחדר מזכיר נוסף - הרב קווינט, ואם לא די בזה, הרי שבחדר זה מכרו את הספרים שיצאו לאור על-ידי ה"מרכז לענייני חינוך"...

כך היה המצב עד תש"ז. באותה שנה, כאמור, הועברה כיתת הצעירים ופינתה חדר גדול בקידמת הבניין. חדר זה הועבר לרשות המל"ח, ומאז הפך חדרו של הרבי להיות חדרו הפרטי בלבד.

למרות שחברי המזכירות יצאו מחדרו של הרבי, נותרו בחדר פריטים רבים השייכים למל"ח, ושנתיים לאחר מכן, בשנת תש"ט, ביקש הרבי מהרב גרונר להוציא מהחדר את כל מה ששייך למל"ח, ולהעביר את הכל למשרד המל"ח.

הדיבורים על חדרו של הרבי, מזכירים לבני שיחי כמה מקרים בהם הגיע הרבי ל-770 בשבת או חג, ומפתח חדרו לא היה איתו... אספר כאן את אחד המקרים:

היה זה בשבת-מברכים, והרבי נכנס לחדר המזכירות, הניח שם את מעילו וטליתו, ונכנס כך לזאל הקטן. לקח ספר תהילים שהיה מונח על השולחן, והחל לומר תהילים. אחד הבחורים (הרב יהודה-לייב רסקין - כיום שליח הרבי במרוקו), מיהר להשיג תהילים "יהל אור", מתוכו נוהג הרבי לומר תהילים בשבת-מברכים, והניחו סמוך לרבי. כעבור כמה דקות הניח הרבי את ספר התהילים שבידו על השולחן, ולקח את ספר התהילים "יהל אור".

מזכירו של הרבי, הרב חזקוב, הגיע כעבור זמן ושוחח עם הרבי דקה או שניים (כנראה בהיבטים ההלכתיים של הצעדים שנקטו...). לאחר מכן יצא אל חצר הבניין ופנה לאחד הילדים (הרב יוסף יצחק גולדמן - כיום שליח הרבי בדרום-אפריקה), ואמר לו שאם יפתח את חלון חדרו של הרבי, יקבל סידור

מהרבי... הילד ניגש לחלון חדרו של הרבי הפונה לעבר הבניין הסמוך 784 ובבעיטה זהירה ניפץ חלק מזכוכית החלון. אחד מאנ"ש (כנראה הרב בנימין אלטהויז) שהיה במקום, הכניס את ידו מבעד לחלל שנוצר, הסיט את הברית, פתח את החלון, נכנס פנימה ופתח את הדלת. למחרת, כמובן, קיבל הילד סידור מהרבי.

אגב, באותה הזדמנות או בהזדמנות דומה, התבטא הרבי בחיך: "בחכמה פותח שערים..."

הזאל הקטן ו'חדר שני'

החדר הגדול ביותר בקומת הכניסה, הוא 'הזאל הקטן' ②. בשנים הראשונות שימש המקום כבית-הכנסת ובית-המדרש המרכזי של חסידות חב"ד בדור זה. כאן היה מקום משכנה של ישיבת תורת"ל המרכזית, כאן היו נערכות התפילות במחיצת הרבי, וכאן היו נערכות גם ההתוועדויות בשבתות ובימים טובים.

תפילות ראש-השנה היו ההזדמנות הראשונה של אנ"ש והתמימים לראות מקרוב את הרבי הריי"צ. הרב יהודה לייב גרונר, זוכר את תפילת ערבית של ראש-השנה, שהתקיימה בזאל הקטן וארכה ארבע שעות בהן בכה הרבי הריי"צ ללא הפוגות, עד כי נשבר ליבם של כל הנוכחים בקרבם. רק בחצות סיים הרבי את תפילתו, ואז הלך הרבי לחדר היחידות, שם נח זמן מה, ורק אחר כך העלוהו לקומה השני לסעודת החג.

הרב גרונר זוכר גם את אותו מוצאי יום-כיפור, כאשר הרבי הריי"צ ביקש ממזכירו הרח"ל לסובב את כסאו לעבר הקהל, והחל לעודד את שירת הקהל בידיו הקדושות בתנועות עזות במיוחד (תנועות היד היו חזקות, עד שהטלית הוסטה לרגע, וניתן היה לראות את אחת מפאותיו הארוכות של הרבי הריי"צ, שהחליקה אף היא ממקומה מתחת לכיפתו של הרבי...).

לעומת אווירת התשובה וההתעוררות שהייתה מנת חלקם של הנוכחים בימים הנוראים - הרי חג הסוכות ושמחת-תורה היוו מעיין של התרוממות הרוח והתרגשות לאלפים מתושבי השכונה, אמריקאים טיפוסיים, שבאו לראות מהי שמחת-תורה בליובאוויטש, ונותרו מרותקים במקום. הם נסחפו למעגלי הריקודים הסוערים, ואחר-כך נעמדו

מראה מקומו של הרבי בשבתות, מבט מן הצד. החלון והדלת מחברים בין שני חלקי הזאל הקטן (הרבי עומד עם הפנים לפרוזדור)

גם מקומו של הרבי הריי"צ היה בפינה דרומית-מזרחית ²⁶ אולם לא במקום בו ישב מאוחר יותר הרבי, אלא משמאל לדלת המחברת את הזאל הקטן עם הפרוזדור. לפני ראש-השנה תש"א, חובר כעין מעקה לקיר, כדי להקל על הרבי הריי"צ לצעוד את הפסיעות של "עושה שלום" לאחר תפילת שמונה-עשרה.

בימות החול ישב הרבי במקום אחר - בין ארון הקודש לדלת המחברת את הזאל הקטן עם המבואה ²⁷.

במקום זה היו תלמידי הישיבה יושבים בשעת לימודם, ובאחת השנים התעורר דיון הלכתי - מעל גבי "הערות התמימים" - האם מותר לתלמידים לשבת על מקומו של רבם. הרבי התייחס לכך בהרחבה בעת ההתוועדות, ואמר שאין בעיה הלכתית מכיון שאין זה מקומו הקבוע. מקומו הקבוע, אמר הרבי, הוא בפינה הדרומית-מזרחית - שם אכן היו מכינים לרבי כסא מיוחד, כך שמעולם לא ישבו על מקומו הקבוע של הרבי.

בשנים האחרונות ידוע רק על פעמים בודדות שהרבי אמר שיחה או מאמר בזאל הקטן (לדוגמא: התוועדות פורים תשמ"א). במקום זה התקיימו גם ה"יחידויות כלליות" בשנת תשד"מ. כמו כן התקיימו במקום הפגישות הראשונות עם חברי "קרן לפיתוח - מחנה ישראל", במהלכם אמר הרבי שיחה לפני חברי הקרן. התפילות בזאל הקטן נמשכו עד לשנת תשמ"ט, אז החל הרבי להתפלל בקביעות בבית הכנסת הגדול למטה.

כאשר נרכש הבניין, היו במקום זה שלושה חדרים, ואחד השינויים הראשונים שנערכו בבנין, עוד בטרם נכנס הרבי הריי"צ להתגורר בו - היה שבירת הקיר המפריד בין שני החדרים הראשונים,

פסח תשכ"ב. הרבי מתפלל במקומו הקבוע לשבתות וחגים. החלון שנראה בתמונה מחבר בין שני חלקי הזאל הקטן (הרבי עומד מעט לפני הדלת המחברת בין שני החדרים) כיום במקום החלון קבוע ארון ספרים מהודר

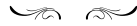
בתור ארוך שעבר ליד הרבי הריי"צ כדי לראות את פני הצדיק ולקבל את ברכתו.

- כאן, בחדר זה, אירעו אירועים שנחקקו עמוק בהיסטוריה החב"דית של "דור השביעי". כאן נערכה התוועדות יו"ד שבט תשי"א, בה קיבל הרבי על עצמו באופן רשמי את נזר הנשיאות החב"דית, כאשר אמר את המאמר "באתי לגני". כאן הגדיר הרבי את תפקיד דורנו, דור השביעי - להמשיך את השכינה למטה בארץ, וכאן רמז לראשונה על תפקידו כמשיח צדקנו, מי שיוריד את השכינה לארץ בבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו.

לאחר שנבנה בית הכנסת הגדול למטה, עברו ההתוועדויות והתפילות לבית המדרש החדש, אולם בימות החול המשיך הרבי להתפלל בזאל הקטן.

באותן שנים, מקומו של הרבי היה בפינה דרומית-מזרחית (כהנהגת רבותינו נשיאינו), כאשר הכסא מונח ליד הקיר הדרומי ²⁸. מתחת לחלון שהיה שם, והסטענדר בסמוך, צמוד לקיר המזרחי ²⁹.

שהמתינו בתור. לכן הוחלט לפרוץ פתח חדש בקיר המערבי הפונה אל חצר הבניין, ומאז קבועה בקיר זה דלת נוספת.

בכניסה ל'חדר שני' מכיוון הפרוזדור, ניתן להבחין בדלת הקבועה בקיר השמאלי. דלת זו מובילה לחדרון (21) המשמש ארכיון עליו הופקד הרב **שלום-מענדל סימפסון**, מזכירו של הרבי ומנהל המרכז לענייני חינוך, שבין השאר איחסן במקום זה את "העתק המזכירות" מאגרותיו של הרבי.

בפנים החדר יש שקע בקיר 22. בו נמצאים תאים קטנים המשמשים את תלמידי הישיבה לשמירת התפילין וספרים שימושיים. מימין לו נמצאת דלת הספרייה 23 של הישיבה - עליה נספר בהרחבה בהמשך, וארון קיר 24 המשמש אף הוא לאיחסון ספרים. הספרייה מחוברת לחדר נוסף 25. שגם עליו נרחיב בהמשך.

הפרוזדור

אל הפרוזדור 26. המחבר את אגפי הבית השונים, נכנסנו ממבואת הבית.

גם הפרוזדור עבר שיפוצים ושינויים מרחיקי לכת במשך השנים. עד כדי כך שאומרים שמי שהיה כאן לפני עשרים וחמש שנה לא יכיר את המקום כפי שהוא עכשיו...

שיפוץ עיקרי עבר הפרוזדור בחורף תשל"ד, ביוזמתם והשתדלותם של התמימים **אהרן בלעסובסקי ומנשה פרמן**.

בטרם החלו בעבודות, הכניסו פתק לרבי, בו כתבו את הצעתם לפתוח מוסד בשם "בדק הבית" שתפקידו יהיה לשפץ את 770.

לאחר שקבלו את הסכמתו וברכתו של הרבי, פנו אל הרב חדקוב, ולאחר דיונים הוחלט שבשלב ראשון ישופץ הפרוזדור.

במסגרת השיפוצים הוחלפו הרצפות הישנות באריחי קרמיקה מרהיבי עין, ונבנה גם מקום מיוחד לתליית המעילים 27.

עד אז תלו את המעילים על ווים שנקבעו לאורך כל הפרוזדור, והמראה לא היה נלבב במיוחד... לשם כך הוחלט לנצל חדרון קטן בצידו הימני של הפרוזדור, מול חדר המבוא. בחדרון זה היה פתח מיוחד לזריקת אשפה (כנהוג בבניינים בארה"ב, שלאורך כל קומות

והפיתם לחדר אחד גדול, שישמש כבית-הכנסת של הרבי.

- עד לשנת תשל"ה, כאשר הרצפות הישנות הוחלפו ביציקת-שיש אחידה, היה אפשר להבחין בהבדל בין שני חלקי החדר, מכיוון שהמרצפות בחלק הפנימי של החדר היו שונות וגם המפלס היה גבוה יותר.

החדר השלישי 28 היה במקורו חדר הניתוחים של המרפאה שבבניין, ולכן הקירות היו מצופים באריחי קרמיקה, כנהוג בחדרים מעין אלו. אריחים אלו נשארו עד לשיפוץ הגדול בשנת תשל"ו.

חדר זה הפך להיות 'חדר שני', כידוע שחדר זה, בו היו מתפללים 'העובדים', היה אחד מסימני ההיכר של בתי-הכנסת החב"דיים.

בשנים הראשונות, היה חדר זה משמש בשבתות וחגים כ'עזרת נשים' עבור נשות החסידים, אולם לאחר התפילה, כאשר הנשים היו עוזבות את המקום וחוזרות לביתן - היו 'העובדים' נכנסים לחדר זה ומאריכים בתפילתם.

בין הזאל הגדול ל'חדר שני' היה בעבר חלון המחבר בין שני החדרים 29. בשנים הראשונות, כאשר ההתועדויות נערכו בזאל הקטן, היו שנדחקו ליד החלון של 'חדר שני', שהיה בדיוק מאחרי מקום מושבו של הרבי בהתועדות. בשנים מאוחרות יותר, נבנה ארון קיר במקום החלון, ועל-פי הוראת הרבי עשו חור קטן בתחתית הארון, כידוע המנהג על-פי צוואת רבי יהודה החסיד, שכאשר סותמים פתח בקיר, משאירים חור במקום הפתח. בתחילה היה זה ארון פשוט, ורק בעת השיפוצים שנערכו בבניין בשנת תשל"ו, הביאו למקום ארון מהודר מצופה בלוחות פורמייקה דמוי ריקועי נחושת.

מסתבר שהארון אינו קבוע ממש בקיר, ובעת "ברכת התמימים" המתקיימת בערב יום הכיפורים בזאל הקטן, היו מוציאים את הארון, ושוב שימש החלון את הבחורים הנמצאים ב'חדר שני' שיכלו לראות את הרבי דרך החלון...

שינוי נוסף שנעשה בעשור האחרון, הוא בקיר המערבי של הזאל הקטן. באמצע הקיר היה חלון קטן 30. בסוף שנות המ"מים, כאשר הרבי החל לחלק דולרים לצדקה בכל יום ראשון, היה צורך לפתוח ב-770 פתח נוסף עבור תלמידי הישיבה, שהמעברים בהם היו רגילים לעבור היו חסומים במאות האנשים

הרבי בעת תפילה במקומו הקבוע ליום חול. הסטענדער נשען על הקיר של חדר המזכירות. הדלת מימינו מובילה למבואה ©

הרבי הריי"צ בחדר זה, שהיה מצופה מבפנים באריחי קרמיקה, ובו היו ממוקמות מכונות הכביסה.

המדרגות המובילות למעלה, לדירת הרבי הריי"צ, חסומות בשער ברזל. שער זה נבנה בעקבות "פרשת הספרים" (בשנים תשמ"ה-ז), ורק בימים הנוראים יכול הציבור להיכנס לדירתו של הרבי הריי"צ לתפלה ואמירת תהילים - זאת, לפי הוראת הרבי.

במקום זה היה גם חלון 30 הפונה אל המרווח בין 770 לבניין הסמוך, אולם בשנות הכ"פים, לאחר שנבנה חלקו הראשון של בית הכנסת הגדול, וגג המבנה החדש נשק לתחתית החלון, היו הילדים עולים על הגג דרך חלון זה, ובעקבות כך הוחלט על סתימת החלון בקיר אבנים.

מחדר המדרגות יוצאים שוב אל הפרוזדור, וזוכים לשמוע עוד אפיזודה מעניינת, והפעם על תיבת החשמל הקטנה שקבועה בקיר הפרוזדור 31. מימין לדלת:

פעם היו צריכים לתקן משהו במערכת החשמל, והחשמלאי שהסיר את מכסה הקופסה - שכח לסגרה... שנה שלימה הייתה הקופסה ללא כיסוי, עד שבהתוועדות התייחס לכך הרבי, ואמר: שנה שלימה חיכיתי לראות אם מישהו ישים לב, אולם עד עתה אף אחד לא דאג לכסות את התיבה... כמובן שמיד למחרת ההתוועדות תוקן הדבר ומכסה התיבה שב למקומו.

בהמשך המסדרון נמצא חדר מבוא קטן (32) הפונה לשלושה חדרים: מימין 33. חדר המשמש כיום את ההנהלה הרוחנית של ישיבת תורת"ל המרכזית.

הבית יש במקום מסויים חלל המגיע עד לקומת המרתף של הבית, משם אוספים את האשפה). חדרון זה עוצב במבנה קימורי מעניין, המאפשר לתלות בו עשרות מעילים.

צירוף נסיבות שונות גרם לכך שהשיפוץ יארך זמן רב מאוד - מחנוכה עד פורים! מה גם שאריחי הקרמיקה שהיו אמנם יפים מאוד, לא הייתה חזקה מספיק, וכעבור חודשים ספורים החלו להתגלות בקיעים ראשונים...

שנתיים חלפו, ובשנת תשל"ו, לאחר שהחליפו את הריצפה במבואה - והפעם על-ידי חברה רשמית הידועה בטיב עבודותיה, שגם התחייבה לסיים את העבודה בתוך שבועיים - נוצלה ההזדמנות להחליף את הרצפה השבורה ביציקת-שיש חזקה ועמידה, שתתאים למקום הומה אנשים כמו 770...

הדלת הראשונה מצד שמאל פונה אל מדרגות 26 29 דרכן עולים לקומה השניה או יורדים לבית-הכנסת הגדול. מדרגות אלו, שהיו המעבר העיקרי בין הכנסת הגדול למטה לבין קומת הכניסה, שופצו כמה פעמים במהלך השנים, עקב השחיקה המואצת.

גרם המדרגות היורד למטה, מחולק לשני חלקים, וביניהם ניתן להבחין בדלת שסגורה וחתומה מזה שנים, ולאחר שנצבעה בצבע הקיר, נראה כי הפכה לחלק אינטגרלי מהקיר... דלת זו 29 מובילה אל חדר הכביסה של הבניין, ובני-שיח זוכרים עדיין את המשרתת הגוייה יורדת לכבס את בגדי משפחת

יאכיל סימפסון. החדר שמצד ימין ㉔ שימש כדירתו של הרב **שמואל לויטין**.

- חדר זה, האחרון, מתחבר לחדר נוסף ㉕ (המחובר גם ליחדר שני), המשמש היום כספריית הישיבה. עם רכישת הבניין שימש החדר כמשרדו של הרב **דוד שיפריין**, מזכיר "כולל חב"ד", ולאחר פטירתו בשנת תש"ג מונה הרב **אליהו נחום שקלאר** למזכיר במקומו. הוא עבד בחדר זה עד לשנת תש"ו, אז הועבר משרד הכולל למקום אחר, והחדר שהתפנה הפך להיות דירה עבור הרב שמואל לויטין.

כאשר עבר הרב לויטין לחדר הגדול, התפנה החדר הקטן הסמוך, והרב סימפסון העביר את משרדו לחדר זה (לאחר תש"י, כאשר בנו, הרב שלום מענדל, התמנה למזכיר הרבי, עבד אף הוא בחדר זה).

בשנים האחרונות לחייו של הרב לויטין, העתיק את דירתו לבית קרוביו, והחדרים הנ"ל הפכו להיות ספריית הישיבה. כאשר החדר הקטן ㉔ משמש גם כ"חדר ייחוד".

במשך השנים, עד לשנים האחרונות, נשמר בחדר הקטן - בארון מיוחד - "ספר תורה של משיח" וספר התורה הקטן של הרבי, עמו רקד הרבי בהקפות.

לאחר שהרב סימפסון פינה את משרדו, (שבנתיים התפנה גם מכיתת הצעירים), הועבר החדר לשימוש של הרב **משה-לייב רודשטיין**, ממזכירי הרבי הריי"צ, ומאוחר יותר מזכירו של הרבי מלך המשיח.

בעבר שימש החדר כחדר שינה עבור התלמידים ששמרו על הבניין בשעות הלילה.

הדלת שבמרכז המבוא פונה לחדר השירותים של הקומה (34). והדלת שבצד שמאל פונה לחדר ㉔ ששימש בעבר כמשרדו של הרב שלמה אהרן קזרנובסקי ע"ה, ויבלחט"א הרב יהודה-לייב גרונר, שהיה מתקתק שם את מכתבי הרבי. חדר זה שימש גם כחדר ארכיון של מזכירות הרבי. אגב, בארון הקיר שבחדר זה היה מונח הסירטוק בו עשה הרבי 'קריעה' לאחר הסתלקות הרבי הריי"צ נ"ע.

בעבר היה חדר המבוא פתוח לחלוטין, וכאשר הדלת המובילה מהפרוזדור אל הזאל הקטן הייתה פתוחה - נוצר קו ישיר בין בימת הקריאה ודלת חדר השירותים, ופעמים רבות היה הרבי מסיט את מבטו לכיוון זה, לבדוק אם דלתו של חדר השירותים סגורה...

- בתשל"ו, במסגרת השיפוצים בפרוזדור, קבעו בפתח המבוא דלת צרה, ובצד ימין בנו קיר שיצר חייץ בין חדר השירותים לזאל הקטן...

דלת ברזל מרושתת סוגרת על החדר הבא ㉔. שהחל משנת תש"יד, נמצאת בו מערכת המיזוג המרכזית של הבניין. בחדר זה היו מניחים את החלות, היין, הכוסות והמפיות הנצרכים להתוועדויות של הרבי. בשנים מאוחרות יותר היה החדר תחת אחריותו של הרב **מאיר הארליג**.

בסוף הפרוזדור
ישנם שלושה חדרים, שעברו גילגולים רבים במשך השנים:

החדר שמצד שמאל ㉔. שימש בתחילה כמשרדו של מזכיר האדמו"ר הריי"צ, הר"ח **ליברמן**. החדר האמצעי שימש ככיתת לימוד עבור תלמידי הישיבה הצעירים, ובשעות הלילה שימש כמשרדו של מזכיר הרבי הריי"צ, הרב **אליהו**

הרבי עומד במקום התפילה של שבת. (כנראה) מוציא את מפתחות חדרו הק' בסיום התפילה

צורת הבית

דרך טלפון זה יכלו חסידי חב"ד ברחבי העולם לעמוד בקשר עם בית חיינו ועם הרבי הריי"צ. בדרך-כלל, כאשר היו רוצים להשיג את מזכירות הרבי, לא התקשרו לטלפון שבדירתו של הרבי - מחשש

בראשית שנות היו"דים, כאשר העבודה במזכירות הלכה וגדלה, והרב חדקוב לא יכל לנהל את ענייניו מחדר המזכירות ההומה ממזכירים ומבקרים - פנה אל הרב רודשטיין, וביקש ממנו שיתן לו את חדרו, ואת עבודתו יעשה בחדרו של הרח"ל⁷. לאחר שהרח"ל הסכים לבקשתו של הרב רודשטיין, התחיל הרב רודשטיין לעבוד בחדרו של הרח"ל.

לאחר פטירת הרב רודשטיין בשנת תשכ"ח, נכנס לחדר זה ר' חיים ברוך הלברשטם, שהפעיל במקום את מרכז שידורי חב"ד - מפעל ההפצה הגדול שבאמצעות מערכת טלפונים משוכללת הביא את שיחותיו של הרבי למאות נקודות על פני הגלובוס.

מסופר, שבשנת תשל"ח, כאשר סייר הרבי בפרוודור יחד עם הרופאים והגיע מול חדר זה, התבטא הרבי ואמר: "מכאן יוצאים רק דברים טובים"...

הרבי חוגר את אבנטו לפני תפלה ליד השולחן עליו ישב בימות החול

שצלצול הטלפון יפריע למנוחתו - אלא היו מתקשרים לטלפון זה, ותלמידי הישיבה שהיו עונים לטלפון היו קוראים לרב סימפסון או לרב לויטין שהיה מעביר את בקשת הברכה לרבי.

עד סוף הפרוודור, נוטל את ידיו ושב לחדרו כשמזכירו האישי, הרב גרונר, נכנס אחריו עם החבילות.

קרוב לכיור היה קבוע גם הטלפון הציבורי שכל-כך הרבה סיפורים נקשרו בו...

770 של מעלה

הקומה השניה (והשלישית) של 770 הינן אפופות סוד משהו. עד שנת תש"י היתה הקומה השניה מרכזו של 770, כיום הקומות סגורות ומסגורות - מלבד בזמנים מיוחדים - ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א. רק מתי מעט מזקני החסידים יודעים את סוד מוצאיהם ומובאיהם. ע"פ ומפי כתבם מוגש הכתוב כאן.

הקומה השניה - סקירה כללית:

ה'היסטוריה' של הקומה השניה מתחלקת באופן כללי לשלוש תקופות:

א. משלהי שנת תש"ש - אז נכנס אדמו"ר הריי"צ ני"ע לדור ב-770 ועד להסתלקותו ביו"ד שבט תש"י.

ב. משנת תש"י ועד להסתלקותה של הרבנית נחמה דינה ע"ה - אשת כ"ק אדמו"ר הריי"צ - בעשרה בטבת תשל"א.

ג. משנת תשל"א עד היום הזה.

בתקופה הראשונה שימשה הקומה השניה כדירת מגורים הפרטית של הרבי הריי"צ. בתקופה זו הייתה הקומה השניה ה'מרכז' של 770. מאחר שכ"ק אדמו"ר הריי"צ שהה רוב הזמן בדירתו הפרטית (עקב מצב הבריאות) - שם התפלל, שם התוועד ושם קיבל אנשים ליחידות.

בתקופה השניה, לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר הריי"צ ני"ע, נשארה הקומה השניה כדירת המגורים של הרבנית נחמה דינה, אשת אדמו"ר הריי"צ.

החל מתקופה זו נסגרה הקומה השנייה לכלל החסידים, ורק משפחת בית רבי והמשב"קים הורשו להכנס לקומה זו. בכל יומא דפגרא, כמו י"ט כסלו ויו"ד שבט, היה הרבי מקיים התוועדות מיוחדת עם אחדים מזקני החסידים לפני ההתוועדות הגדולה. בהתוועדויות מיוחדות אלו, אמרו 'לחיים' ושרו כמה ניגונים, ולאחר כמה דקות היה הרבי יורד להתוועד עם הציבור הרחב. גם בסעודות החגים היו כמה מזקני החסידים זוכים לקבל אישור מיוחד להשתתף בסעודה ביחד עם כ"ק אדמו"ר מלך המשיח. בשנים הראשונות כאשר קהל החסידים היה קטן יותר, הורשו כולם לעמוד בחדר ולהשתתף בהתוועדות, אולם השמועה אמרה כי הרבי אינו שבע רצון מכך שאנשים זרים - מלבד המוזמנים - יהיו נוכחים בשעת הסעודות, מלבד בסדרים של פסח.

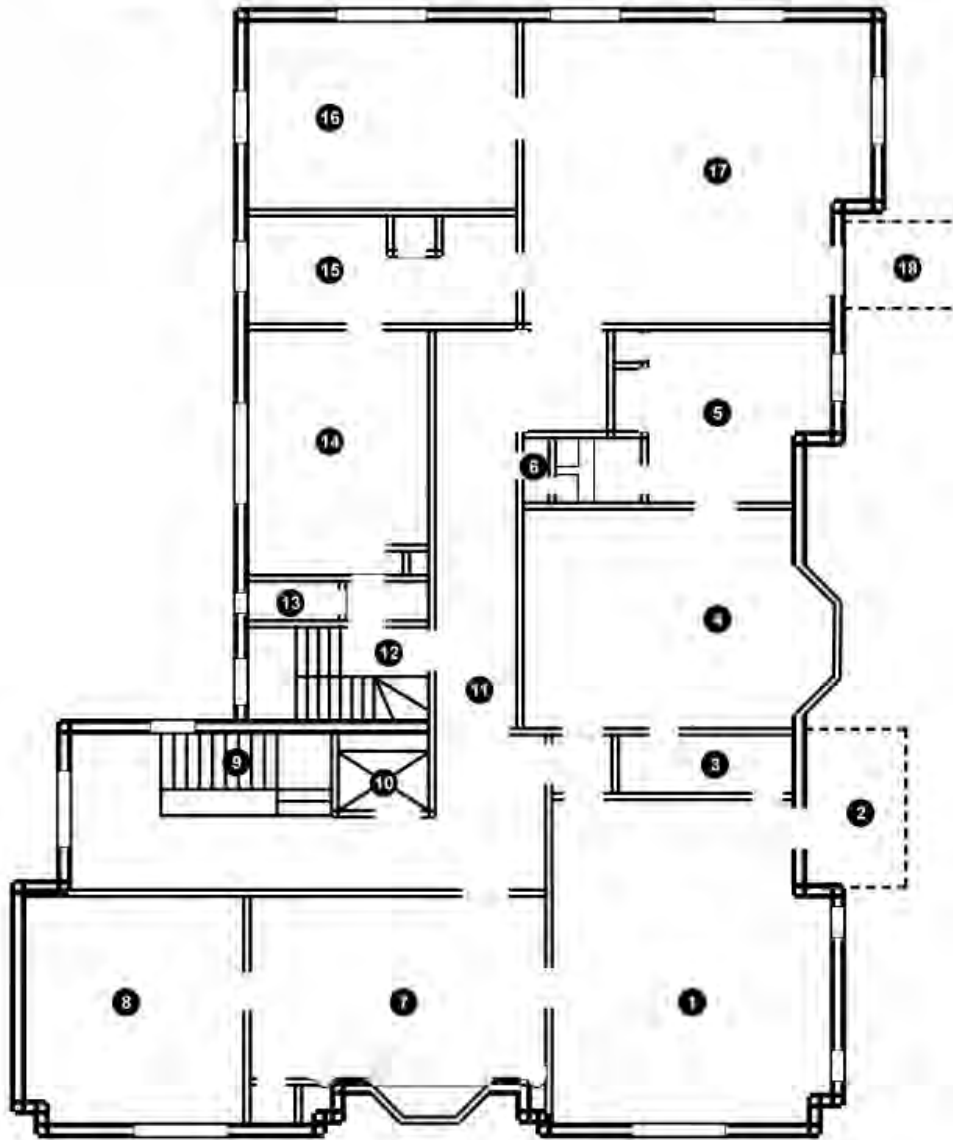
בשנים המאוחרות כאשר קהל החסידים גדל בלע"ה, החלו להגביל את הכניסה לקהל החסידים, ואפילו ב'סדרים' של חג הפסח הורשו להכנס רק תלמידי ה'קבוצה' - שנמצאים ב-770 רק שנה אחת.

בשנת תשכ"ט, כאשר חזרו השלוחים הראשונים לאוסטרליה, הורשו גם הם להשתתף ב'סדר' של הרבי. אחד מהשלוחים, הרב שלמה מאיעסקי, מספר שביללה הראשון פנה הרבי לכמה מהשלוחים ושאל אם אכלו אפיקומן. הם השיבו בחיוב, אך הבינו שלמחרת כדאי שימתינו עם אכילת האפיקומן. בלילה השני הגיעו שוב השלוחים, הפעם לפני אכילת אפיקומן, וכאשר הרבי שאל אותם אם אכלו אפיקומן, השיבו הפעם בשלילה. הרבי לקח את האפיקומן שלו, וחילק לכל אחד מהשלוחים שתי חתיכות קטנות. אחר-כך ביקש מהמשרתים בקודש לדאוג עבורם למקום ישיבה ליד השולחן. למחרת, בסעודת היום, שאל הרש"י את הרבי מהיכן המקור למנהג שהנהיג הרבי לחלק לבחורים מהאפיקומן שלו. הרבי השיב שכתוב מפורש שמחלקים את האפיקומן לבני הבית, והרש"י הקשה: אם כך, הרי כל התמימים הם 'בני בית'. ענה הרבי: 'נכון, כל התמימים הם 'בני בית', אבל הם נדדו למרחקים'...

לאחר פטירת הרבנית נחמה דינה - בשנת תשל"א - הפסיק הרבי לאכול בקומה זו את סעודות היו"ט והחל לערוך אותם בביתו שברח' פרזידנט. מאז ועד היום נשארה הקומה כפי שהיא, ואין נכנסים אליה כי אם עובדי הספרייה של אגו"ת. בר"ה פותחים את הקומה השניה לציבור הרחב כדי שיוכל להתפלל בחדר האוכל של אדמו"ר הריי"צ - זאת לפי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

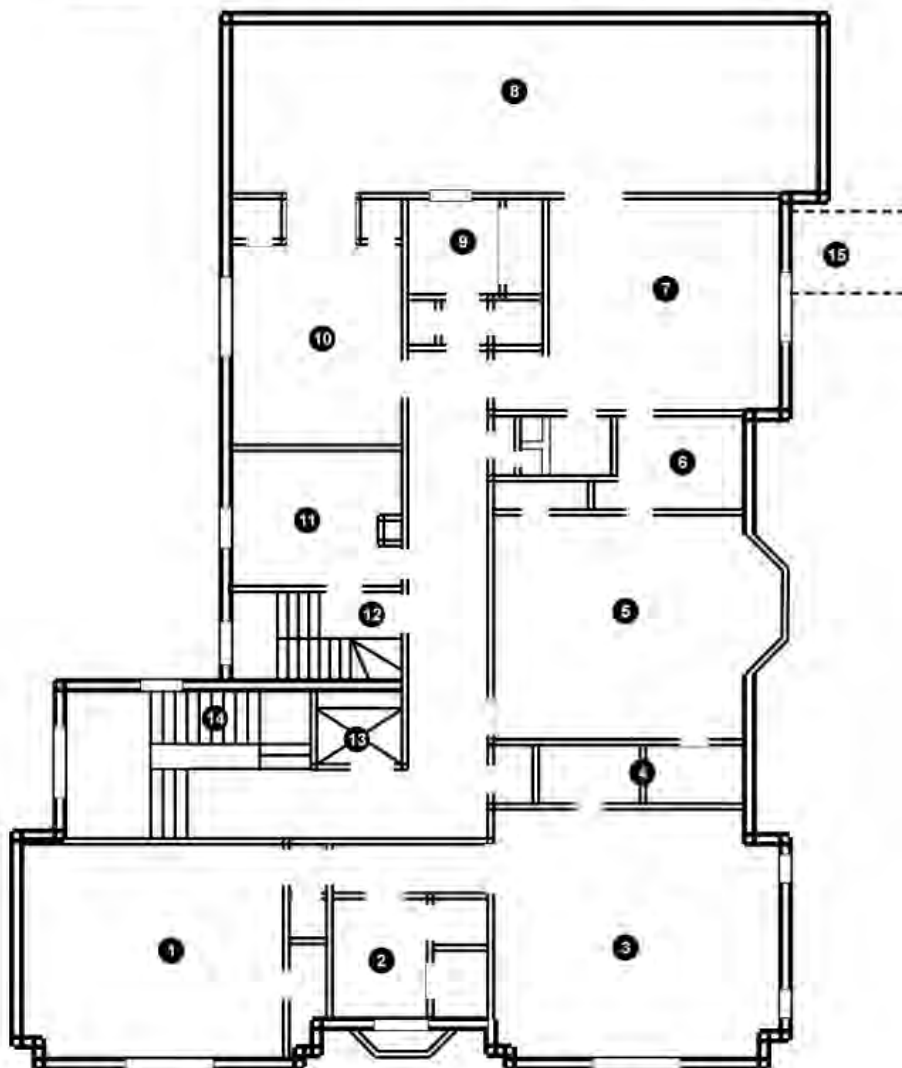
שלא כמו הקומה הראשונה, הקומה השניה ב-770 כמעט ולא עברה שיפוצים ושינויים בחדרים וקירות הבית, מלבד מספר שינויים בודדים, כך

הקומה השניה של 770. תרשים כללי

14) מטבח	(אמו של הרבי הרי"צ). לאחר הסתלקותה	1) חדר היחידות של הרבי הרי"צ
15) חדר שירות	בשנת תשי"ב, שימש החדר כחדר התפילה	2) סוכה (נבנתה על עמודים עשויים
16) חדר האוכל של הרבניות	של הרבי הרי"צ	מצנורות ברזל לאחר רכישת הבית)
17) חדר האוכל של הרבי הרי"צ (מתשי"י	8) שירותים, אמבטיה ומקלחת	3) פרוזדור המקשר בין חדר היחידות לחדר
עד תשל"א היה הרבי עורך בחדר זה את	9) מדרגות פנימיות	השינה
סעודות החגים)	10) מעלית	4) חדר השינה של הרבי הרי"צ
18) גשר שנבנה לפני כעשר שנים בין 770	11) מסדרון	5) שירותים, אמבטיה ומקלחת
לספריית אגודת חסידי חב"ד הנמצאת	12) מדרגות חיצוניות	6) ארון קיר
בבניין הסמוך.	13) שירותים	7) חדר השינה של הרבנית שטרנא שרה

הקומה השלישית של 770. תרשים כללי

1) משרדי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית.	2) שירותים, אמבטיה ומקלחת.	3) משרדו של הרש"ג, מנהל מרכז ישיבות תומכי תמימים.	4) חדרי ארונות	5) סלון	6) שירותים	7) חדר השינה של הרש"ג	8) מרפסת (לאחר כ"ז אדר תשנ"ב, עלה לשם הרבי כמה פעמים לערוך קידוש לבנה)	9) שירותים	10) חדר שינה לאורחים	11) מטבח	12) מדרגות חיצוניות	13) מעלית	14) מדרגות פנימיות	15) גשר שנבנה לפני כעשר שנים בין 770 לספריית אגודת חסידי חב"ד הנמצאת בבניין הסמוך.
- הערה: לאחר הסתלקות הרש"ג, איחדו את חדרים 3-4-5-6-7 לאולם אחד גדול, ובשנים האחרונות ממוקמת שם תערוכת ספריית אגודת חסידי חב"ד.

שהיא נשארה כמעט באותה צורה מאז נכנסו ל-770 בשנת ת"ש.

חדר היחידות

את סיורנו בקומה השניה נתחיל במדרגות העולות מהקומה הראשונה מול הזאל הקטן והמסומנות במפה במספר 12. מדרגות אלו נקראו בפי אנשי הבית 'מדרגות של ברזל', להבדיל מה'מדרגות של עץ' שיתוארו בהמשך.

אנו עומדים מול דלת הכניסה לקומה השניה. לשמאלנו דלת נוספת, המובילה ישירות למטבח ②. נכנס דרך הדלת הראשית, לפרוזדור ארוך ① המתמשך מימיננו ומשמאלנו. נפנה ימינה בפרוזדור ונגיע למבואה גדולה המחברת מספר חדרים: ממול, חדרה של הרבנית שטערנא שרה - אם כ"ק אדמו"ר הרי"צ ⑦. מימין, המעלית ⑩ והמדרגות של עץ ⑨. ומשמאל - מבואה קטנה, המובילה מימין לחדר היחידות של הוד כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע ① ומשמאל לחדר השינה ④.

מלבד דלת הכניסה לחדר היחידות, יש בחדר עוד שלוש דלתות: האחת פונה לסוכה ②. השניה לפרוזדור פנימי המקשר את חדר היחידות עם חדר השינה ⑤ והשלישית לחדרה של הרבנית שטערנא שרה ⑦, שלאחר פטירתה - בשנת תש"ב - התקיים בו המניין עבור הרבי הרי"צ כפי שיסופר בהמשך.

חדר היחידות הוא החדר הגדול ביותר בבית (מלבד הסלון). כשנכנס נמצא עצמנו מוקפים בארונות עמוסים בספרים הצמודים אל ארבעת כתליו של החדר. על הארונות הותקנו דלתות זכוכית לאחר הסתלקותו של הרבי הרי"צ. זקני החסידים שזכו להכנס ליחידות אצל אדמו"ר הרי"צ זוכרים שבחדר הייתה ניצבת כוננית ספרים מיוחדת הסובבת על צירה לנוחיותו של הרבי הרי"צ.

במרכז החדר - משוך לצד צפון עומד שולחן עץ גדול בצבע שחור, הדומה לשולחן העומד בחדר כ"ק אדמו"ר שליט"א. את פני השולחן מצפה לוח זכוכית. כאן היו נערמות ערימות הספרים בהם עיין הרבי הרי"צ, ועל שולחן זה נכתבו ונחתמו אלפי המכתבים ששוגרו לכל קצווי תבל מאז שנת ת"ש. באחת ממגירות השולחן היו מונחות התפילין של הרבי הרש"ב, אותן היה הרבי הרי"צ מניח בכל ערב יום כיפור. בצמוד לשולחן עומד כסאו של הרבי הרי"צ, ומעבר לשולחן עומדים מספר כסאות נוספים.

בפינה שבין הסוכה ② לפרוזדור פנימי המקשר בין חדר היחידות לחדר השינה ⑤ היה חדר ארונות קטן בו היה מונח השטריימל של הרבי הרי"צ ועוד חפצים שונים. בהמשך הקיר המקביל לסוכה, לכיוון צפון, עומדים שני כיסאות. על תפקידם של כסאות אלה מספר ר' שלמה שיה רייניץ, ששימש כמשב"ק בין השנים תשכ"ד-תשכ"ח: "במהלך השנים בהן זכיתי לשמש בקודש, שמתי לב לשני הכיסאות הללו העומדים במיקום מאוד לא מקובל. סתם כך ליד הקיר. יום אחד הנחתי על אחד הכיסאות את מעילי והזזתי אותו מעט. כאשר הרבנית נחמה דינה ראתה זאת, היא מאוד לא הייתה מרוצה, והסבירה שבמקום זה ערכו את ה'טהרה' של בעלה (כ"ק אדמו"ר הרי"צ), וכדי שאף אחד לא יעמוד במקום זה, היא הניחה את שני הכיסאות". נראה, שלא תמיד עמדו שם הכיסאות, משום שכמה מזקני החסידים שהשתתפו בסעודות חג הסוכות, כאשר היו אוכלים בסוכה וכדי להכנס היו עוברים דרך חדר היחידות - סיפרו שלא אחת אירע שאחד האורחים עבר דרך מקום ה'טהרה', וכאשר כ"ק אדמו"ר שליט"א הבחין בכך, הייתה נראית אי שביעות רצון על פניו. גם הרבי שליט"א כאשר היה נכנס לחדר היחידות בכדי להכנס לסוכה היה הולך מסביב למקום בו נערכה ה'טהרה', ונזהר שלא לדרוך על המקום ההוא.

כאמור, חדר זה שימש כחדר היחידות של אדמו"ר הרי"צ משנת תש"א עד שנת תש"י. עקב מצבו הבריאותי החלש של אדמו"ר הרי"צ, היה הרבי מתפלל בחדר היחידות, ובעת קריאת התורה היה נכנס לחדרה של הרבנית שטערנא שרה ⑦ - שם התקיים מניין מיוחד.

כידוע, חדר היחידות נקרא אצל חסידים "גן עדן העליון" וחדר ההמתנה נקרא "גן עדן התחתון". ההמתנה באותם ימים הייתה בפרוזדור שלפני חדר היחידות. הסיור שלנו מחזיר את זקני החסידים שישבים שנה אחורה, אל הימים בהם היו מזמינים את התור ליחידות אצל המזכיר הרב אליהו יאכיל סימפסון ע"ה (באותן שנים עוד היו יכולים לקבל תור תוך שבוע שבועיים...). מכיוון שהיה קשה מאוד להבין את דיבורו של אדמו"ר הרי"צ, היה הרב סימפסון עומד לימין הרבי בעת היחידות וחוזר לאנשים על דברי הרבי אליהם. בכלל, היו אנשים מעטים שהבינו במילואם את דברי אדמו"ר הרי"צ באותה תקופה, כמו הרבי שליט"א, הרב מרדכי מענטליק ע"ה והרב סימפסאן ע"ה.

חדר היחידות סגור ומסוגר, מלבד ימים מיוחדים בשנה: בראש השנה ויום כיפור, אז התקיים מניין בחדר, והרבנית נחמה דינה ובתה היו מתפללות עם מניין זה. ובחג הסוכות, אז אכלו את סעודות החג בסוכה הסמוכה לחדר. בזמני הארוחות בסוכות, היו מביאים דליי מים לחדר היחידות, כדי לא להטריח את הסועדים לגשת עד לחדר השירות למטבח²⁴ ולטול את ידיהם. כשהיה כ"ק אדמו"ר שליט"א

בערב ראש השנה תשי"י הוחלט - עקב מצב בריאותו של אדמו"ר הריי"צ - שהשנה הרבי לא יקבל את הפניי"ם בידו הק', אלא העוברים יניחו את הפניי"ם על שולחן מיוחד שהוצב סמוך לפרוזדור המקשר בין חדר היחידות לחדר השינה והסוכה. אדמו"ר הריי"צ ישב ליד שולחן זה, והביט על כל אחד מן העוברים ושבים. המזכיר הרב יהודה לייב גרונר מספר, כי הוא היה בין האחרונים שנכנסו לתת את הפי"ג,

חדר היחידות של אדמו"ר הריי"צ. (החלון פונה לשדרת איסטערן פארקווי)

נוטל את ידיו הק' בחדר זה היה מבטי סביב סביב. לאחר הסתלקות הרבנית נחמה דינה בשנת תשל"א הפסיק הרבי לאכול בסוכת הרבי הריי"צ והחדר היה נפתח רק בראש השנה ויום כיפור למניין המיוחד.

בתקופת משפט הספרים, לאחר שחלק מהספרים נגנבו מהשולחן בחדר היחידות, הפסיק המניין בחדר היחידות, והקומה כולה הייתה סגורה ומסוגרת. לאחר הניצחון במשפט הספרים, כאשר הספרים חזרו, הורה הרבי להעמיד את הספרים על שולחן היחידות, ולהשאיר את החדר סגור, ולקיים את המניין של ראש השנה ויום כיפור בחדר ההתוועדויות. אגב

וכשהסתיים התור ראה את הרבי מלך המשיח מוציא מכיס חליפתו את הפי"ג, ומניחו על שולחן חותנו.

מאז הסתלקותו של אדמו"ר הריי"צ, היה מונח על השולחן הספר האחרון שיצא לאור על ידי ה'מרכז לענייני חינוך'. בכל פעם שהודפס ספר חדש, היו מביאים עותק לרבנית נחמה דינה והיא היתה ניגשת לחדר היחידות, מסיטה הצידה את הספר הקודם, ומניחה על השולחן במקומו את הספר החדש, תוך שהיא עומדת ומדברת עם בעלה במשך מספר דקות!

בשנת האבל - לאחר פטירת אדמו"ר הריי"צ - התקיים בחדר זה מנין לתפילות, ושם התפללו הרבי והרש"ג במשך השנה. בשנים אחר-כך היה

המזכיר הרב יהודה לייב גרונר מספר מקרה מעניין שקרה עם אביו בחג הסוכות תש"י: אביו של הר"ל"ג, הרב מרדכי גרונר נכנס עם שני בניו - הר"ל"ג שיה ואחיו ר' משה ע"ה - לסוכה של הרבי הרי"צ בעת אחת הסעודות. כשנכנס, ביקש אדמו"ר הרי"צ שיביאו יין ומזונות לר' מרדכי כדי שיוכל לברך ילישב בסוכה. כשהביאו שאל: 'מה עם הבנים?' והביאו גם לבנים. הם בירכו בקול ואדמו"ר הרי"צ ענה 'אמן'. בינתיים עמד הרב מרדכי גרונר, ומכיוון שהיה מזקני החסידים אמר לו הרבי הרי"צ: 'או שתשב, או שתסתיר את זקנך' [שלא יראו שאתה אדם מבוגר]! ר' מרדכי - שמעולם לא ישב בפני אדמו"ר הרי"צ - הסתיר את זקנו בכנף מעילו, ואדמו"ר הרי"צ צחק מאוד.

משפט הספרים - בזמן המשפט רצה הרבי שאברכי הכולל יעברו ללמוד בדירת אדמו"ר הרי"צ, אולם מפני סיבות שונות ומשונות לא אסתייעא מילתא.

רק פעם אחת ויחידה, בחודש אלול תשמ"ט, הורה הרבי לפתוח את חדר היחידות עבור הציבור הרחב. במשך יומיים היה החדר פתוח, והמוני חסידים ניצלו את ההזדמנות לשפוך את צקון ליבם במקום הקודש בזמן רצון.

מה לסוכה ולמזוזה?

נחצה את חדר היחידות ונעבור מבעד לדלת למרפסת קטנה הבנויה על עמודים. מולנו נראה את בנין 'ספריית אגודת חסידי חב"ד', ולימיננו את שדרת איסטערן פארקוויי הסואנת. תחתינו נמצא השטח בו בונים מדי שנה את סוכת האורחים הגדולה. מרפסת זו - בקומה השניה - אינה חלק מקורי מן הבנין, אלא נוספה לאחר קנייתו. במרפסת זו היו בונים את הסוכה בה נהג כ"ק אדמו"ר הרי"צ לאכול את סעודות חג הסוכות וכך גם כ"ק אדמו"ר שליט"א עד שמיני עצרת שנת תשל"א.

שאלה מעניינת בהלכות מזוזה הייתה קשורה לדלת המרפסת: הדלת נפתחת כלפי פנים החדר, כך שלפי הכלל של "היכר ציר" המזוזה אמורה להקבע מימין הנכנס מהמרפסת לתוך החדר. אלא שאז התעוררה שאלה: מכיוון שאין למרפסת כניסה נוספת, האם נאמר שבמקרה כזה חייבים לקבוע את המזוזה מימין הנכנס מהחדר למרפסת?

השאלה הובאה אל אדמו"ר מהור"צ שפסק שגם במקרה כזה תקף הכלל של "היכר ציר". הוראתו זו של הרבי הרי"צ נקבעה לדורות ונכתבה בספר המנהגים עמ' 81 בזה הלשון: **"קביעות... היכר ציר:** אפילו בפתח גזוטרס שרק פתח אחד לה - כבדירות כ"ק מו"ח אדמו"ר - על פי הוראתו (רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א)".

חדר היחידות של הרבי הרי"צ, הדלת הימנית פונה למרפסת הסוכה ③, והשמאלית לפרוזדור המוביל לחדר השינה ④

חדר השינה של אדמו"ר הרי"צ

נצא מן הסוכה ונחזור לחדר היחידות. נפנה ימינה לתוך פרוזדור קטן ③, נמשיך עד סופו ונפנה שוב ימינה, זהו חדר השינה של כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע ④.

חדר השינה של הרבנית שטערנא שרה ע"ה 7 שימש אותה עד להתסלקותה בשנת תשי"ב. מאז ועד תשי"י שימש החדר כחדר התפילות של אדמו"ר הריי"צ. במרכז החדר עמדה בימה קטנה עליה קראו בתורה, ובפינת השולחן לצד דרום היה יושב אדמו"ר הריי"צ וקורא את ההפטורה.

ביום הכיפורים תשי"י - מספר הרב יהודה לייב גרונר שזכה להיות במעמד זה - אירע מאורע מעניין שהשאיר את רישומו על כל הנוכחים במקום. בדרך כלל, היה המנין בחדר זה מחכה עד שהרבי - שהיה יושב בחדרו - יתן את האות לתחילת התפלה. ביום הכיפורים תשי"י המתין הקהל לתפילת המנחה, אך הרבי לא נותן שום אות. עובר זמן, ועדיין אין סימן מהרבי להתחיל. רק כעשרים דקות לאחר שעבר כבר זמן מנחה נכנס אחד מבני הבית, ואמר שאדמו"ר הריי"צ יתפלל מנחה בחדרו, והוא רוצה שלחדרו יכנס מנין מצומצם של עשרה אנשים בלבד, כולל הרבי בעצמו, הרבי שליט"א, הרש"ג, הבעל קורא, כהן, לוי, החזן הקבוע למנחה ועוד שלושה חסידים. את הדלת בין החדרים הורה שישאירו פתוחה.

כשהתחילו להתפלל מנחה, ביקש הרבי שליט"א מהקהל לזרז את התפילה, כדי שאדמו"ר הריי"צ לא יצטרך לצום יותר מדי. אך אדמו"ר הריי"צ ביקש מאחד מבני הבית למסור בשמו שיתפללו במתינות. כשהגיעו לנעילה וערבית, אמר הרבי שליט"א כי השווער התכוון רק למנחה - שאותה יתפללו במתינות, אך בנעילה צריך למהר. החזן החל לזרז את התפילה, אך כשהבחין בכך אדמו"ר הריי"צ שלח שוב את אחד מבני הבית להורות בשמו שיתפללו את התפילה במתינות. כשהגיעו למארש נפוליון ביקש אדמו"ר הריי"צ שישירו במתינות, וכל אחד ישיר חזק ככל יכולתו.

לאחר התפילה אמר הרבי הריי"צ ש"ראיית פני הרב - זה לגמרי אחרת". כשירדו למטה, הסביר הרבי שליט"א שכנראה הרבי הרש"ג ביקר אצל הרבי הריי"צ בחדרו, ולכן לא רצה לצאת מיד מהחדר, וגם רצה שיכנסו מספר מועט ככל האפשר של אנשים.

המטבח

ביציאתנו מחדר השינה של הרבנית שטערנא שרה, נראה מולנו את קיר המעלית 10 המותקנת בבנין ואשר שירתה רבות את אדמו"ר הריי"צ בעלייתו ובירידתו מקומה לקומה. באחת משיחותיו ציין הרבי

בחדר נמצאות שתי מיטות, המיטה הקרובה לחדר היחידות - היא של אדמו"ר הריי"צ, והסמוכה יותר לכיוון חדר האוכל 6 היא מיטת הרבנית נחמה דינה. שתי המיטות עומדות סמוך לקיר שבין הפרוזדור 11 לחדר השינה. בקיר הדרומי הסמוך לחדר הארונות הקטן 6 הייתה שידה נמוכה עם מגירות.

חדר זה מוזכר לזקני אנ"ש יותר מכל את מאורע יה שבת תשי"י. מספר הרב מרדכי לייב שיה קלמנסון: "בתקופה המדוברת התגוררנו בברונזוויל, שם הייתה קהילה חבדית". בשבת יה שבת תשי"י בבוקר הגיעה התי' זושא פויזנר (שאז עוד היה נער) והודיע כי אדמו"ר הריי"צ רוצה לראות את כולם. הייתה זו בקשה לא שיגרתית, וכולנו מיהרנו ל-770. גם הרב מרדכי מענטליק ע"ה רץ בכל כוחותיו (ידוע שלא היה שייך לענין כזה). כשהגענו ל-770 הבנו את פשר ההודעה...

"אדמו"ר הריי"צ שכב מכוסה על מיטתו שבחדר השינה... ההלם והשבר היו גדולים מנשוא. עמדנו בפרוזדור ואמרנו תהלים במשך כמה שעות. בערך בשעה 3:30 הגיע כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר כי היום זהו יום ש"ק, וממילא שילכו כולם לבתייהם לאכול את סעודת השבת. בדרך חזור לברונזוויל אמר הרב מענטליק כי כ"ק אדמו"ר שליט"א הוא הרבי..."

לאחר השבת, העבירו את אדמו"ר הריי"צ לחדר היחידות, שם ערכו את ה'טהרה' ואחר-כך הניחו את אדמו"ר הריי"צ בסמוך לקיר הקרוב לחדר השינה (משמאל הנכנס) שם עבר כל קהל אנ"ש לבקש מחילה. הרבניות ישבו שבעה בחדר השינה.

לחדר השינה שלש דלתות: אחת לפרוזדור המקשר עם חדר היחידות 1. שניה לשירותים ומקלחת 5 ו-6 ושלישית ליציאה לחדרון קטן ממנו נכנסנו לחדר היחידות.

חדר השינה של הרבנית שטערנא שרה

נצא מחדר השינה ונחזור למבואה המובילה לחדר השינה של הרבנית שטערנא שרה, אם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ני"ע 7. לפני שנכנס, נעין מבט לעבר המשך המבואה לימיננו המגיעה עד למדרגות הפנימיות - מדרגות של עץ - כפי שנקראו בפי יושבי הבית 9. במדרגות אלו נהג כ"ק אדמו"ר שליט"א לעלות לקומה השניה, שכן מדרגות אלו סמוכות לחדרו הק'.

את תמיהתי הסביר: "למרות שעל פי ההלכה אין כל בעיה, אך היות ובאת לשאול, הטרפתי את הסיר, כי בבית רבי - 'שאלה' הינה טריפה!"...

נחצה את המטבח ונכנס לחדר השירותים²⁴. כאן עמד גז קטן שכנראה היה בשרי, וארונות עם כלים. בפינת החדר - סמוך לקיר החיצוני - היה הכיור בו נטל כ"ק אדמו"ר שליט"א את ידיו לסעודה בעת סעודות היו"ט ובו נטלו גם שאר המסובים. הסדר היה שכ"ק אדמו"ר שליט"א היה מקדש, וכולם היו מקשיבים. לאחר מכן הלך כ"ק אדמו"ר שליט"א ליטול

המטבח של אדמו"ר הרי"צ

את ידיו הק' ואז קידשו שאר המסובים.

"פעם אחת" - מספר הרב רייניץ "כשסיים הרבי לקדש והתכוון לגשת ליטול את ידיו הק', הבחין כי אחד מן האורחים הזקנים נוטל את ידיו. הרבי שכנראה לא רצה לגרום לו אי נוחות, נעצר בחדר, והמתין עד שהלה יסיים את נטילתו. כשהבחנתי בנעשה, התחלתי לרוץ לכיוון אותו אדם ולומר לו שהרבי ממתין בגללו. בשבריר שניה הבחין הרבי במרוצתי והושיט את ידו, ואני שלא הספקתי להבחין בכך, התנגשתי בה בחוזקה. הרבי שליט"א הסתכל עלי וחיך חיוך רחב..."

חדרי האוכל

נצא מחדר השירות ונעבור דרך חדר האוכל של אדמו"ר הרי"צ²⁵ לחדר האוכל של הרבניות²⁶. כאן היו הרבניות אוכלות את סעודות החג בימים טובים. לפני שהיה כ"ק אדמו"ר שליט"א מקדש - היה מביט לכיוון פתח חדר זה כדי לראות אם הרבנית חיה מושקא שומעת, ורק כשהיה מבחין שהיא מאזינה היה עושה את הקידוש בשקט.

נחזור לחדר האוכל של אדמו"ר הרי"צ²⁶. בתקופה שמתשיי ואילך הפך חדר זה לחדר המרכזי בקומה השניה, היות שכ"ק אדמו"ר שליט"א היה עורך את סעודותיו בחדר זה.

מבנה החדר נשאר כמעט כמו שהיה במשך כל השנים. במרכז החדר עמד שולחן גדול ממזרח למערב. בראש השולחן - לכיוון בניין הספריה - ישב אדמו"ר

ש-770 הוא הבית הפרטי היחידי בסביבה בו מותקנת מעלית! הרבי הסביר שלמרות שהבניין נבנה למטרות אחרות - הרי בהשגחה פרטית התאים בדיוק לצרכיו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא, המעלית שהותקנה שנים רבות לפני כן כדי שתוכל לשמש את כ"ק אדמו"ר הרי"צ.

נחזור לפרוזדור, נפנה לכיוון המדרגות של ברזל²⁷ ונכנס למטבח²⁸. מימין הכניסה עומד מקרר ובסוף, בצמוד לחדר שירותים²⁴ עמד גז ומעליו מדף. צמוד לקיר השמאלי היו הכיורים.

את המטבח ניהלה ביד רמה הרבנית נחמה דינה, שהשגיחה על הבישולים והעבודות השונות. את האוכל הייתה מבשלת עוזרת הרבנית, ומשם לקחו המשבקים את המנות והגישום בחדר האוכל²⁹ ר' שלמה רייניץ, שזכה לשמש כמשב"ק בבית הרבי מספר על ההקפדות וההידורים בענייני כשרות שנהגו במטבח: "הרבנית נחמה דינה הייתה מסתובבת כל הזמן במטבח ומשגיחה שהכל יונהג על פי כל דקדוקי והדורי ההלכה. מדי פעם הייתה מצהירה לעברי: 'אתה צריך להשמר ולהיזהר מאוד. אתה לא הכרת את ה'באבע רבקה' (הרבנית אשת אדמו"ר מהר"ש), היא הייתה מקפידה ביותר, אני רוצה שכאן הכל יתנהל כמו בביתה..."

"פעם העלתה הטבחית שאלה לגבי כשרותו של חלק בשר מסויים. כאשר שמעה הרבנית נחמה דינה שיש שאלה על הבשר, הורתה לי לשאול את דעתו של ר' הבית' הרב שמואל לויטין ע"ה. הרב לויטין הורה מיד להשליך את כל תכולת הסיר. בראותו

אדמו"ר הריי"צ היה ערוך עם צלחת, סכו"ם, חלות וכו' בדיוק כשאר הסועדים. "פעם אחת" - מספר ר' שלמה רייניץ - "לא היה מספיק 'לחם משנה' עבור כל הסועדים, והיה יו"ט שחל בשבת כך שלא יכולתי להביא חלות נוספות. בלית ברירה נטלתי את החלות שעמדו אצל מקום אדמו"ר הריי"צ והנחתי אותן היכן שהיה חסר. לפני שהרבי עלה לסעודה, באה הרבנית נחמה דינה לראות אם הכל ערוך כשורה. כשגילתה את חסרון החלות שאלה אותי מיד: 'היכן החלות של בעלי? שים מיד חלות במקומו!' "

ביום ב' של פסח תשכ"ז דובר בעת הסעודה אצל הרבי לגבי הטעם להשארת הפרטים כמו שהיו בחיי אדמו"ר הריי"צ. תמליל הדברים הובא ב"המלך במסיבו" חלק א' עמ' קמז:

רש"ג: מהי המעלה של ציור הענינים כמו שהיה בעת חיים חיותו בעלמא דין?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נזכרים על מה שהיה.

רש"ג: מה המיוחד בשולחנו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שולחן הוא כמו משכן, ואפילו שולחן של יהודי סתם שלמד עליו ועסק במעשה המצוות - פועל הדבר זיכוך בעץ הגשמי של השולחן. ובמיוחד שולחן של אדמו"ר (מוהריי"צ) נ"ע

הריי"צ, לשמאלו כ"ק אדמו"ר שליט"א, ולימינו הרש"ג. הרי שמאל לויטין ע"ה היה יושב דרך קבע לשמאלו של הרבי שליט"א. לשאר הנוכחים לא היו מקומות קבועים.

עד שנת תשי"י היה מקיים אדמו"ר הריי"צ את ההתוועדויות בחדר זה. מכאן השתלשל רמקול לזאל הקטן שם הוצב מעל הסטנדר. מכיוון שדיבורו של אדמו"ר הריי"צ לא היה ברור בשנים האחרונות, שמעו דרך רמקול זה בעיקר אנחות...

הרב מאיר הארליג מספר, כי באחת ההתוועדויות היו דחיפות חזקות. כשהתעצמו הדחיפות הביט אדמו"ר הריי"צ לעבר הרבי שליט"א שיעשה משהו, והרבי דחף קלות את אחד הנוכחים. לאחר ההתוועדות התלונן הלה לפני הרבי כי לא הוא דחף. ענה לו הרבי כי לא הייתה לו ברירה כיוון שהשווער ציפה שיעשה משהו. 'ובכל אופן' - אמר לו הרבי - 'אם לא מגיע לך על הפעם הזו, מגיע לך על פעם אחרת...'

בזמנים בהם התוועד אדמו"ר הריי"צ, היו נוכחים בחדר זקני החסידים ויחידי סגולה. לקראת סוף ההתוועדות הורשה כל הקהל לעבור לפני אדמו"ר הריי"צ, לומר 'לחיים', ולהרוות את צמאונם לחזות בנועם זיו פניו הק' של אדמו"ר הריי"צ, שמפאת מצב בריאותו לא היה נראה בציבור בימים רגילים.

מתשי"י ואילך עד שנת תשל"א המשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א לערוך את סעודות החגים בחדר זה. סדר הישיבה נשאר בדיוק כפי שהיה בימי אדמו"ר הריי"צ וכך גם הנהגתו של הרבי. הרבי ישב בשקט ובכובד ראש, ומידי פעם היה מפנה את מבטו אל מקומו של אדמו"ר הריי"צ. כשהיו שואלים את הרבי שאלה - היה עונה בהכנעה וביטול כעומד לפני רבו.

ההקפדה על אי שינוי הסדר מימי חיותו בעלמא דין של אדמו"ר הריי"צ הייתה בכל הפרטים עד קטני קטנים. מקומו של

הסלון של אדמו"ר הריי"צ. מימין נראים הכסאות של הרבי הריי"צ והרבי מה"מ. החלון הימני פונה לכיוון הספריה והשמאליים לכיוון רחוב יוניון

נ"ע, 'והרב המגיד הקדוש ז"ל היה מרגלא בפומיה תמיד'?

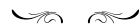
הרבי ענה שזהו על דרך תורות שרבותינו נשיאינו נהגו לומר מידי פעם לטהרת האויר, גם אלו תורות שנהג הרב המגיד לומר מידי פעם.

ואז פנה הרבי לנוכחים ושאל: 'האם יש מי שידע'?

[הוסיף ואמר] זה נדפס כבר ב'היום יום' [ובחיך:] לי כבר היה זמן לשכוח!...

אחד התמימים התחיל לחזור בלחש, ואמר לו כ"ק: אל תתבייש, אם אתה יודע - אמור!...

אח"כ הביט לעבר הבחורים שיה העומדים שם ואמר: 'אם אין יודעים - מדוע נדחפים'?

מספר הרב מאיר הארליג: "בשנת תשכ"ט חשה הרבנית נחמה דינה שלא בטוב. הרבי עלה למעלה, ורצו לקחת את הרבנית לבית הרפואה, אך הרבי אמר שזהו ענין השייך לבנותיה, ושלחני לקרוא לרבנית. בסופו של דבר אכן לקחו את הרבנית נחמה דינה לבית הרפואה.

"בשמחת הקרוב, מכיוון שהרבנית נחמה דינה לא הייתה בדירה, נעל המשב"ק ר' שלום דובער גאנבורג את הדירה. כשהרבי עלה לסעודה, הרבי דפק בדלת ושאל למה נעלו?! כאשר השיבו לרבי שהרבנית נחמה דינה לא נמצאת בדירה, אמר הרבי שכיוון ש'שומר הפתח' איננו, שיפתחו את הדירה וכולם יוכלו להיכנס. וכך היה".

מקום להשתפכות הנפש

לאחר תקופת משפט הספרים, בר"ח ניסן תש"נ, עסק הספרן של ספריית ליובאוויטש, הרב שלום דובער לוין, בתכנית שיפוץ הקומה השניה של 770. מדובר היה בשיפוץ פנימי של החדרים, ובקשר לכך הוא שאל הרבי מה אמור להיות ייעודה של הדירה:

שהיה לומד עליו יומם ולילה, ועשה שם כל ענינו... (ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 24 ואילך).

למרות שהרבי מיעט לדבר בעת הסעודות, ברוב השנים נאסף חומר רב המתעד את הדיבורים בעת הסעודות. מדיבורים אלו התבררו הרבה ממנהגי אנ"ש שהרבי אישר אותם או אמר שכך הוא בעצמו נוהג. כמו כן לובנו שם הרבה סוגיות שונות בנגלה ובחסידות (חלק גדול מהחומר נדפס בספר 'המלך במסיבו', שיצא-לאור בשני חלקים).

בדרך כלל היה הרש"ג או אחד הזקנים המוזמנים שואל שאלה או מברר מנהג מסוים, והרבי היה עונה. מעיון ב'רשימות הדברים' נראה שהרש"ג ניסה כל הזמן 'להוציא' מהרבי שליט"א כל מיני מנהגים שנוהג לעצמו ומקורות שונים לדבריו. לפעמים, היו הבחורים 'שולחים' שאלות ע"י זקני אנ"ש. ופעם אחת לאחר שהרש"ג שאל שאלה בשם הבחורים,

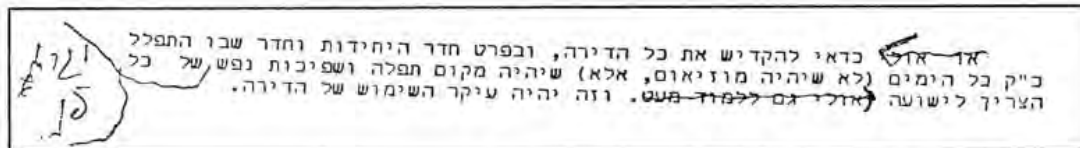
תשכ"ח. הרבי יושב בהתוועדות עם זקני החסידים בדירת הרבי הרי"צ. בראש השולחן כיסאו של הרבי הרי"צ.

התעניין הרבי בסעודה לאחר מכן האם התירוף מצא חן בעיניהם...

לסעודת המלך היו מגיעים רק יחידי סגולה מזקני אנ"ש והאורחים שהוזמנו מראש. לעיתים היו נכנסים למקום בחורים נוספים, והמקום היה צר מלהכיל את האורחים הרבים, והיו דחיפות חזקות. פעם התייחס הרבי לדחיפות של הבחורים, ומעשה שהיה כך היה (מובא ב'המלך במסיבו' חלק א' עמ' סה):

הרש"ג שאל את הרבי מה פשרם של הפיסקאות שמביא אדה"ז בלקו"ת 'מרגלא בפה קדוש המגיד

בנין עדי עד • כג

מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בקשר לדירת הרבי הרי"צ

לאחר שקיבל את תשובת הרבי, שאל רשד"ב לוי האם להוציא את התוכנית אל הפועל מיד, והרבי ענה שיעשו זאת לאחר שתסתיים הבניה.

פרוזדור מעל גן התחתון

האם להופכה למוזיאון עם תערוכות משתנות מזמן לזמן, לפי התוכנית דלהלן: א. בשני חדרי האוכל ובחדר השינה של הרבנית שטערנא שרה ע"ה ⑤⑥⑦ יבנו תיבות זכוכית על גבי השולחנות וכו' שישמשו לתערוכות. ב. חדר היחידות וחדר השינה ①④ יהיו סגורים בדלתות זכוכית שיהיה אפשר לראותם דרך חלונות הזכוכית מבחוץ. ג. המטבח ③ יהיה סגור ובו יהיו מונחים אוסף חפצי הערך, אוסף התמונות וכו' ב.

או אולי כדאי להקדיש את כל הדירה, ובפרט חדר היחידות וחדר שבו התפלל כ"ק כל הימים ⑦① (לא שיהיה מוזיאון, אלא) שיהיה מקום תפלה ושפיכות נפש של כל הצריך לישועה ואולי גם ללמוד מעט. וזה יהיה עיקר השימוש של הדירה.

הרבי מחק את האפשרות הראשונה והדגיש לאשר את האפשרות השניה. וגם בה מחק את המילים 'אולי ללמוד מעט', והוסיף: 'וקריאת פ"ני (מצוי"ב צילום).

הסלון של אדמור הרי"צ מימין דלת כניסה לחדר שירות ⑤. ממול כניסה לפרוזדור ⑥

770 של מעלה

עלה הרבי כמה פעמים למרפסת זו כדי לערוך "קידוש לבנה" וכיו"ב.

שימוש הספריה בקומה השלישית

לאחר פטירת הרש"ג ע"ה, כתב הרשד"ב לוי רבי כי הגיעו הרבה ספרים לספריה, וישנו מחסור עצום במקום לספרים.

הקומה השלישית - דירת הרש"ג חדב"נ

הקומה השלישית יועדה במקורה לשמש כדירת הרש"ג - חדב"נ, וכמשרדו האישי ומשרדי ישיבת תו"ת שהוא היה מנהלה. לאחר פטירת הרש"ג עברה הקומה לרשות ספריית חב"ד שביצעה שיפוצים שונים במבנה הקומה על מנת שיתאים למטרות הספריה.

מעטים מאוד הם האנשים המכירים את אופיה של קומה זו בזמן הרש"ג כיוון ששימשה

כדירתו הפרטית. גם כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקר בה פעמים ספורות בלבד בעת ניחום אבלים אצל הרש"ג על פטירת אמו ואחותו.

נכנס לקומה מהמדרגות החיצוניות (מדרגות של ברזל - ①). נפנה ימינה בפרוזדור, ונעבור ליד המעלית ②. אנו נמצאים במבואה קטנה עם שלוש דלתות. ממול, השירותים ③. מימין, משרד ישיבת תו"ת המרכזית, ומשמאל, הכניסה למשרד הרש"ג ④ שם שכנו ספריו של הרש"ג וחפצים שונים השייכים לתו"ת המרכזית. על הדלתות קבועים שלטים קטנים.

בין חדרי של הרש"ג ⑤ לסלון הבית ⑥ ישנו מסדרון גישה. בעת השבעה על אמו ואחותו ישב הרש"ג בסלון ⑤ ולשם הגיע כ"ק אדמו"ר שליט"א לנחמו.

בחדר האורחים ⑩ ישן תקופה מסוימת הרח"ל - מזכירו של אדמו"ר הריי"צ נ"ע.

בדרום הבית יש מרפסת גדולה ⑧. למרפסת זו היה הרבי הריי"צ עולה מפעם לפעם לשאוף אוויר צח ולעסוק בעבודת הקודש. לאחר כ"ז אדר תשנ"ב

תשרי תשכ"ו. מרפסת סוכת הרש"ג בקומה השלישית של 770. לכאן היה הרבי הריי"צ יוצא מידי פעם לשאוף אוויר צח, וכאן נהג הרבי לעשות קידוש לבנה בשנים נב-נג. למעלה: הרבי הריי"צ במרפסת הסוכה.

סלון דירת הרש"ג בקומה השלישית

העבודה של העורכים מתוך כתבי היד [את הדירה של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע להשאיר בצורתה, ואת הקומה השלישית לבנות החדרים מחדש באופן המתאים לספריה]. ב. להוסיף מחסן ספרים בחצר 770 (תחת חצר הסוכה) שהוא יחבר את מחסני הספרים שב-770 ושב-766 (בנין הספריה). אם כל הנ"ל מתאים לרצון כ"ק אדמו"ר שליט"א, אזי נתקשר עם אינז'ינר [=מהנדס] לברר את האפשרות הבניה הזאת".

חברי הוועד התקשרו מיד לאדריכל שיכין התוכניות, וכשסיים הכניסו זאת לרבי. המענה היה: "ויהא בשעטומו"צ, אזכיר עה"צ. להחזיר [להם - לחברי וועד הבנין - התוכניות], בודאי לא יכתבו לי פרטי פרטים דכהנ"ל - כי אינני אדריכל, ואם צריך ימצאו כהנ"ל".

יש לציין שאחר כך שונו תוכניות הבניה, והוחלט להפוך את חדרי הרש"ג לאולם קריאה. שיפוץ הקומה השלישית הסתיים בתחלת חורף תש"נ.

בשבת תש"נ, הועלתה הצעה להשתמש במקום לתערוכה, והרבי ענה: "אין הזמ"ג מתאים להנ"ל".

לקראת כ"א אלול, יום חנוכת הבית של 770. הייתה תוכנית לערוך חנוכת הבית לספרייה המורחבת, ועל כך הגיע מענה הרבי:

"ע"ד חנוכת הבית - עוד חזון למועד להחליט על דבר זה".

תשובת הרבי היתה: "ייתעניין בסידור ועד לבנין (ובהקדם) נוסף להספריה בשטח 770 והסמוך אליו".

הרשד"ב דיבר עם הרה"ח הרב שניאור זלמן גוראריה והרב שלמה קונין והקים יחד איתם את 'ועד הבנין'. במוצש"ק דיווח הוועד על הנ"ל על הקמתו, והרבי ענה: 'ובהצלחה רבה'.

למחרת ביום ראשון נתן הרבי דולר לרשד"ב לוי ואמר לו: "דער בנין וועט דאך דררפן האבן געלט אויכעט, מסתמא, וועט דאס זיין ר התחלה" [=הבנין הרי דורש גם כסף, מסתמא, שזאת תהיה ההתחלה].

ביום שלישי ב' אדר כתב הוועד לרבי: "אתמול ביום ב' הגיע הנה הרב"ש שיה קונין כדי להביא את תוכנית הבניה לפועל ובהקדם.

לאחר דיון מפורט אתו ועם הרש"ז שיה גוראריה, באנו להחליטה שהתוכנית הכי מתאימה היא לקנות את הבית של הר"מ איטקין, המחובר לבנין הספריה . . מוכן הוא למכור את ביתו . . לאחר שיקבל את הסכמת כ"ק אדמו"ר שליט"א".

הרבי השיב: "המדובר בהרחבת הספריה - ואין ענין לעשות עתה 'מהפכות' וכיו"ב - וימצאו תוכנית ע"ד 'הרגיל': הרחבה קצת, הוצאות קצת וכיו"ב".

כעבור שבוע כתב הוועד לרבי, כי נוצרה הזדמנות לקנות את ביתו של אחד השכנים מאחורי 770 שהגיע להסכם עם מר צייס בנוגע למכירת הבית.

הרבי ענה: 'כמובן קדימה לזה'.

לפועל, לא התבצעה הקניה. כשמונה חודשים נמשכו הדיונים במיקום ותוכנית הבניה. את ההצעות שהציע הוועד דחה הרבי אחת לאחת. בשלהי תשרי כתב הרשד"ב לוי מכתב לרבי, ובו הצעות נוספות. הרבי לא התייחס להצעות שנכתבו, והפתיע בהוראה חדשה: "לבנות בתוך השטח ד-770. ויותר טוב - להוסיף בהבנין ד-770 באופן שלא יערער את הבנין".

בתשובה למענה זה, כתב הרשד"ב לוי לרבי: "בהתאם למענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בקשר לבניית הספריה, נראה לנו האופן הכי מתאים: א. להקדיש לספריה את שני הקומות העליונות של 770. ששם יהיה מקום הספרים יקרי הערך, כתבי היד, וחדרי

המקדש הגדול בירושלים

איש לא האמין כי המקום הקטן והצר בו חנו אמובלנסים, יהפוך למקום תלפיות, שבימי השיא הכיל כרבת חסידים שוקקים וכוספים מול פני הדרת מלכות. סקירה מורחבת על בנייתו והתרחבותו של בית המדרש הגדול ב-770, שבמשך למעלה מיובל שנים גדל ומתפתח בצורה משמעותית. בצירוף סיפורים מרתקים, אפיזודות משעשעות, מסמכים ועדויות מאלפות.

בימים ההם...

הקטנה שהיתה אז, הסתדרה יפה עם הזאל הקטן בעת ההתוועדויות והתפילות.

אט אט החל להסתמן צורך במקום רחב ומרווח יותר. להתוועדויות של הרבי החלו להגיע אנשים רבים, גם לא מאנ"ש, והזאל הקטן היה צר מהכיל את כל הציבור. צורך זה היה בבחינת הכרח כבר בשנת תשי"ד, שלוש שנים בלבד לאחר קבלת הנשיאות הרשמית של הרבי מה"מ.

בעקבות זאת החלו להשתמש בחניית האמבולנסים שבחצר הבניין, שם התפללו ושם נערכו ההתוועדויות הקטנות. את ההתוועדויות הגדולות של י"ט כסלו, י' שבט וחג הפורים, ערכו באולמות אחרים בסביבת קראון הייטס (תיאור נרחב על תקופה זו בנספחים בסוף החוברת).

מכאן ואילך הודבקה תווית חדשה לחניית האמבולנסים - 'שאלאש' (חניה, באידיש). 'השלאש' הפך למושג. הוא היה מקום עזוב ומוזנח, והיו צריכים להכשירו היטב עבור ההתוועדויות והתפילות.

לפני ש-770 הפך להיות מקום תלפיות, שימש המקום כקליניקה של רופא מקומי. כשהבניין נקנה בשנת ת"ש, הוא כלל רק את שלושת הקומות המקוריות של 770 ותו לא. מצד שמאל של 770 (היכן שכיום נמצא הזאל הגדול) הייתה החניה של האמבולנסים שהגיעו לבנין. השיפוע שנראה כיום במערב הזאל, נמשך קצת יותר מכפי שהוא כיום, עד לחדר המדרגות המוביל מקומת המרתף לקומה הראשונה. בקיר המערבי היו קבועות דלתות גדולות שם חנו האמבולנסים מתחת לבנין.

כשהבניין נקנה סבורים היו באי בית רבי, כי הבניין עונה על הדרישות לכל צרכי הרבי ומשפחתו ועדת החסידים הקטנה. מלבד מרפסת סוכה קטנה שנבנתה בקומה השניה כדי שאדמו"ר הרי"צ לא יטרח עצמו לרדת למטה בחג הסוכות כדי לאכול בסוכה - לא שינו מאום בבנין. קהילת החסידים

מימין: השלאש לפני הכל - מבט מאיטסערן פארקווי. משמאל: מראה הבנינים לפני ההרחבה, קצה הבנין הנראה מימין הוא 770, והבא אחריו הוא בנין 784. ניתן לראות את שני הכניסות - הכניסות של 784 ו 788 ואת הירידה לשאלאש, הבנין הבא אחריו עומד מעבר לכביש רח' קינגסטון

י' שבט תשכ"ג. בתמונה נראים קירות השלאש אחרי הבניה אך בלתי מטיחים

ייחודיותה של הבימה היתה בכך, שכשלא השתמשו בה ניתן היה להרימה ולקפלה אל הקיר, וכך נוצרו מקומות ישיבה נוספים.

על הבימה, לכיוון רחוב יוניון היה חלון שהיה פתוח ממש, והוא היה מאחורי הרבי. בעת ההתוועדויות היו הבחורים מנצלים זאת ונעמדים שם כדי לראות את הרבי, אך לאחר זמן קצר הורה הרבי לסגור את החלון.

מבנה ה'שלאש' הסתיים היכן שנמצא כיום עמוד גדול בחלקו המערבי של 770.

באחד הימים נתלו בבית המדרש המחודש חמש נברשות יפות אותם תרמה הרבנית חיה מושקא ע"ה. כאמצעי אוורור, קרעו בגג ה'שלאש' חלונות מיוחדים שנתנו מענה סביר בזמנים רגילים. אולם בשעת ההתוועדויות וכדומה, היה חם למדי.

כעת, כשב-770 קיים סוף סוף מבנה נורמלי המסוגל לאכלס כמות גדולה של אנשים, הופסקו ההתוועדויות הגדולות באולמות השונים, והם חזרו למקומם הטבעי ב-770. הרב יהודה בלסופסקי - שבאותם השנים היה עדיין ילד - מתאר את הצפיפות והחום ששררו בבית המדרש בזמן ההתוועדויות. "כילד נהגתי לעלות בשעת ההתוועדויות על הגג של ה'שלאש', שם היה ניתן לחוש באוויר החם העולה מלמטה דרך החלונות לגג. אנחנו הילדים היינו נוהגים לזרוק דרך החלונות עלים וצמחים קטנים, ובשל אדי החום שעלו מלמטה, היו העלים עולים וחוזרים בחזרה..."

באותה שנה, נעשה חידוש נוסף: הרב יעקב ליפסקר (ששנים לאחר מכן הפך לגבאי 770), בנה בימה לקריאת התורה. הבימה הוכנה לקראת

הממונים גידרו את ה'שלאש' מצדו הצפוני והדרומי, כלומר מהצד הפונה לאיסטערן פארקווי וליוניון (שם הייתה יציאה לחצר); ממעל פרשו ברזנט, שבחג סוכות הוחלף בסכך. כך השתמשו במקום באופן ארעי למדי.

מובן שתנאי הנוחות במקום לא היו מן המשובחים. בחודשי החורף חדר הקור הניו-יורקי לעצמות, והמסתופפים בצל הקודש 'קפאו' על מקומותיהם. בגלל שהמקום היה נמוך יחסית, הרי כשהיו יורדים גשמים, היה

ה'שלאש' הופך לביצה טובענית שגובה המים בה הגיע לעיתים עד הברכיים! לפעמים, כשהמים עדיין לא יבשו, היו עושים עבור הרבי שביל מיוחד שהיה על גבי ספסלים גבוהים מעל פני המים. השביל נמשך עד למקומו של הרבי בפינה הדרום-מזרחית. אין צורך לתאר את הרגשת החסידים שהשתתפו בהתוועדות ולפתע החל לרדת גשם... טיפות המים זרזו מבעד לברזנט על ראשי האנשים. אלו היו נתונים בין מים עליונים למים תחתונים שנקוו מתחת...

בשמחת תורה שנת תשי"ח הרבי רצה להתוועד ב'שלאש', אלא שהחסיד ר' יוחנן גורדון אמר לרבי שלמטה 'איז קרלט און שמוציק' [קר ומלוכלך...]. בשעת ההתוועדות אמר הרבי שמכל עניין יש ללמוד הוראה בעבודת ה', וההוראה מכך שהגבאי אמר שלמטה 'קאלט און שמוציק' - היא, שמשמים מודיעים לנו, שלאחר כל העבודה של חודש אלול, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וחג הסוכות - הרי כאן בעולם הזה למטה, 'קאלט און שמוציק'...

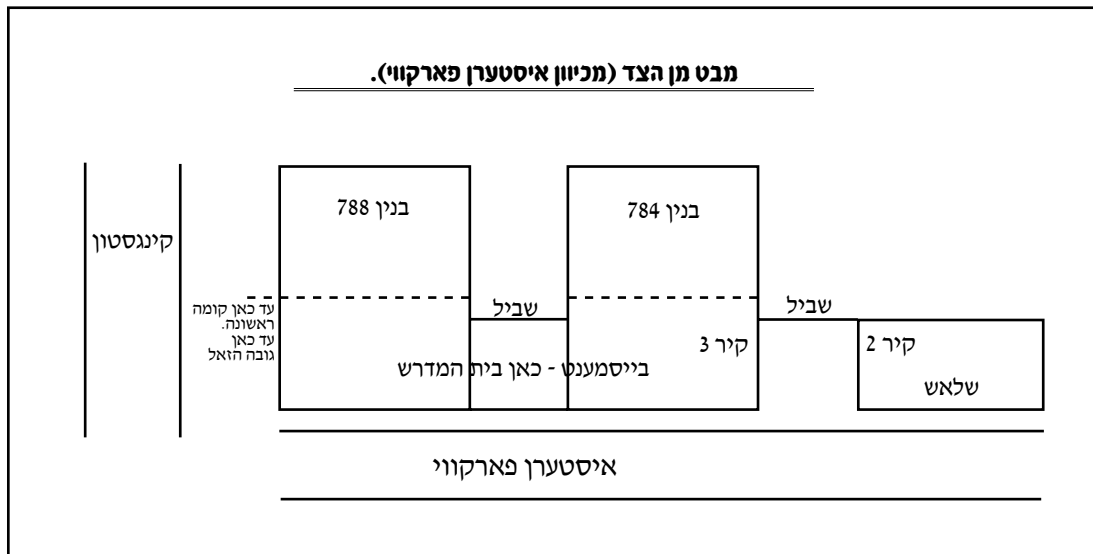
ההרחבה הראשונה - הפיכת ה'שלאש' למבנה

רק בסוף שנת תשי"ט, התחילו בפעילות ממשית כדי להפוך את ה'שלאש' למבנה קבוע ורגיל, אטום לגשם, לרוח ולקור...

הבנייה הסתיימה לקראת ראש השנה תשי"כ, ומקומו של הרבי נקבע, כרגיל, בפינה הדרומית מזרחית. הרה"ח ר' זלמן בלסופסקי בנה בימה מיוחדת עבור הרבי כדי שישב עליה בזמן ההתוועדויות.

המקדש הגדול בירושלים

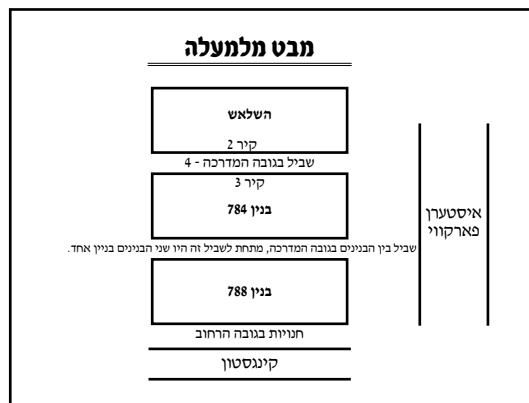
מבט מן הצד (מכיוון איסטערן פארקווי).

עצרו כוחות הביטחון האנגלים את כל נתיני גרמניה שהתגוררו באנגליה, וכן את כל אלה שדיברו בשפה הגרמנית, על מנת להקשות על שירותי המודיעין הנאציים למצוא מרגלים בתחומי אנגליה. בהתאם לקבעון המחשבתי האנגלי, הם לא הבחינו בין טוב לרע, ועצרו גם את היהודים נתיני גרמניה ודוברי הגרמנית, למרות שקשה להעלות על הדעת יהודי שירגל למען גרמניה הנאצית. את קבוצת העצורים הזאת שלחה ממשלת אנגליה למחנה מעצר בקנדה.

גם ר' אהרן שדיבר גרמנית, נעצר ונשלח למחנה מעצר בקנדה. במחנה עצמו שרר מחסור חמור

מבט מלמעלה

שמחת תורה. עד אותה שנה, היו הבימות של קריאת התורה נשברות מידי שנה בשמחת תורה בגלל הלחץ והצפיפות. בפעם הזאת בנה ר' יענקל בימה שהיתה עשויה (כמעט כולה) מקשה אחת, וזו אכן הצליחה לעמוד בתנאים הקשים במשך כשלושים שנה, עד שנת תשמ"ט אז הוחלפה בחדשה.

ההרחבה השניה

באותם השנים התגורר בקראון הייטס יהודי יקר בשם ר' אהרן קליין. ר' אהרן קליין נולד בוינה למשפחה מפורסמת במעשי הצדקה שלה, וברבנים הגאונים שפיארו את שושלת המשפחה. כשהחלו רוחות המלחמה לנשב באירופה, עקרו הוריו של ר' אהרן לאנגליה, וכך ניצלו מהגורל האכזר שהיה מנת חלקם של אחיהם שנשארו בוינה. כשנכנסה אנגליה למלחמה נגד הנאצים ימ"ש במסגרת 'בנות הברית',

י' אלול תשי"ז. הרבי בנפילת אפיו של מנחה בשלאש - עדיין לפני הבנייה ולא תקרה. מקומו של הרבי הוא כרגיל בפינה הדרומית מזרחית, ועל כן פניו של הרבי לכיוון רחוב קינגסטון, וצדו הימני לכיוון יוניון.

חול המועד סוכות תשי"ז, הרבי עומד על מרפסת גן עדן התחתון ומביט על ילדי ה'מסיבות שבת' שהתאספו ליד הסוכה בשלאש.

בצרכים יהודיים: לא היו בנמצא סידורים וספרי דת אחרים, שלא לדבר על אוכל כשר ומבנה לבית הכנסת. ר' אהרן - אף שלא היה חסיד חב"ד - שלח מכתב נרגש לרבי הריי"צ, בו הוא מבקש מהרבי להתערב לטובתם ולעזור להם במצבם העגום.

הרבי הריי"צ אכן נרתם לעניין ושלח אליהם צורכי דת שונים. נוסף על כך שלח הרבי מכתב למשפיע הרה"ח שמואל לויטין ע"ה, שנשלח ע"י הרבי בשלהי חשוון תשי"ב כדי לעזור בהקמת ישיבת תומכי תמימים במונטריאול.

במכתב מבקשו הרבי הריי"צ להתעניין במצבם של העצורים היהודים במחנות, ואם אפשר שגם יוכלו ללמוד עמם במחנה המעצר.

לאחר חצי שנה, בסביבות חג הפסח תשי"ב, שוחררו חלק מן הבחורים היהודיים והצטרפו לישיבת תומכי תמימים במונטריאול. הבחורים התקבלו בשמחה רבה ע"י התמימים השלוחים שלמדו במקום ולכבוד שחרורם אף שלח להם הרבי הריי"צ מכתב מיוחד בו הוא מברכם בברכת מזל טוב כפולה על שחרורם ועל הכנסם ללמוד בישיבת תומכי תמימים. ר' אהרן למד מספר שנים בישיבה ולאחר מכן נישא לרעייתו זיסל. הזוג התגורר מספר שנים במונטריאול ולאחר מכן עבר לגור בקראון הייטס.

ר' אהרן אהב מאוד את ליובאוויטש בכלל ואת הרבי הריי"צ ואת הרבי שליט"א בפרט. רעייתו התבטאה: "לליובאוויטש הייתה אהבה אלינו, ואנו אוהבים אותה". ר' אהרן תמיד חיפש רעיונות כיצד לעזור או לשמח את הרבי. באחת השנים, הביא ר' אהרן לרבי מנורה מזהב טהור. הוא כתב לרבי, כי הוא יודע שהרבי לא ישתמש בזה, אך מלך צריך שיהיה לו דבר כזה. לאחר זמן קנה ר' אהרן גביע מזהב עם תחתית מזהב טהור שערכם הכולל נאמד בכ- \$7,000 (בימים ההם!) ונתנו לרבי. כמה מאנ"ש חפצו להשתתף איתו בנתינת המתנה, אך ר' אהרן סירב. באחת השנים הציע ר' אהרן לרבי ב'יחידות' לעשות מגבית מסוימת, והרבי קיבל את הצעתו והכריז על המגבית בהתוועדות שלאחר מכן.

הרבי מצידו החזיר לר' אהרן אהבה רבה. דוגמא לכך ניתן היה לראות באחת התקופות בהן נפל ר' אהרן למשכב. כמעט מידי יום התקשרו מהמזכירות לביתו של ר' אהרן כדי לשאול בשם הרבי לשלומו. בנוסף לכך שלח הרבי את רופאו כדי לבדוק את ר' אהרן.

בתחילת שנות הכפ"ים החלה בריחה של תושבים יהודיים מקראון הייטס. עד אז הייתה קראון הייטס המרכז היהודי החרדי בניו-יורק, אך מאימת הכושים שהחלו לקנות עוד ועוד בתים ברחבי השכונה, עקרו משפחות יהודיות רבות לשכונות הסמוכות: וויליאמסבורג, בורו פארק, ופלאטבוש. הרבי דיבר ועודד את היהודים להישאר בקראון הייטס, אך למרות זאת נמשכה העזיבה ההמונית מקראון הייטס.

ר' אהרן הביט בעיניים כלות בעוזבים שרבו מיום ליום. הוא הבין כי בכדי שקראון הייטס תשאר מרכז לחסידות חב"ד גם בעוד שנים, וכדי שיהודים יוכלו להסתובב בה בחופשיות, חייבים לעשות מעשה שיגרום להרחיב ולבסס את השליטה היהודית סביב 770. הבסיס ייתן כוח ליהודים להשאר בשכונה, דבר שיגרום להם לנוע בחופשיות ובביטחון בשכונה בכללותה. הוא ראה בעיני רוחו את קראון הייטס גדלה והולכת, כך שהיה ברור לו כי חייבים להרחיב את 770 כדי לתת מענה לעדת החסידים הגדלה והולכת.

המקדש הגדול בירושלים

באותו הזמן היו הבניינים 784 ו-788 שברחוב איסטערן פארקווי, בנייני מגורים רגילים לחלוטין, בהם גרו יהודים, ולהבדיל, כושים בערבוביה.

באחד הימים נכנס ר' אהרן ליחידות והעלה את הצעתו להרחיב את 770 עד לרחוב קינגסטון. הרבי שאל: "אתה בטוח שנצטרך כזה בית הכנסת גדול?!" ר' אהרן ענה לרבי בביטחון רב: "יצטרך עוד גדול מזה..."

נראה שבהמשך לכך קנה ר' אהרן בחורף תשכ"ה את הבניינים 784 ו-788 שברחוב איסטערן פארקווי. המימון לקניה הגיע ישירות מהרבי. הרבי לא רצה שיהיו שותפים נוספים בקניית הבתים, כיוון שלא רצה עוד 'בעלי בתים' על 770. הרבי הסכים לקבל השתתפות בתשלומים רק מאדם אחד בלבד - מר' אהרן קליין...

מכל מקום, ר' אהרן קנה את הבניינים על שמו הפרטי ולא על שם 'ועד הבניין' שעסק בהרחבת 770. הסיבה לכך אינה ברורה, וישנן כמה גרסאות: האחת אומרת כי הבנק לא היה מוכן להלוות סכום כה גדול לבית כנסת שאין לו את הערבויות המתאימות להלוואה בסדר גודל כזה. ר' אהרן שניהל מספר ארגונים כמו 'כולל חב"ד' באמריקה, היה מן הסתם מוכר יותר בחוגי הבנקים ולכן קנה את הבניינים על שמו. גרסה אחרת אומרת כי הייתה זו הוראה של הרבי, כיוון שהרבי לא רצה שעבירות על החוק - הנעשות כמעט בכל בניה - תרשמנה על שם חב"ד. בין כה וכה קנה ר' אהרן את הבניינים על שמו, ואחר-כך מכרם למל"ח.

ר' אהרן, שכעת הוטלה עליו המשימה הכבדה, החל לעבוד במרץ רב להשגת המטרה מהר ככל האפשר. ר' אהרן מטבעו היה אדם מסודר ומדויק, הוא לא סבל איחורים ואי דיוקים גם בפרטים הקטנים ביותר. כשלקח על עצמו משימה כלשהי - עמל לסיים אותה עד אחרון הפרטים שבה.

מרגע שהחלה העבודה שקע בה ר' אהרן לגמרי, עד שאפילו אשתו התלוננה פעם לפני הרבי כי מאז התחלת הבניה היא אינה רואה כמעט את בעלה בבית. פעם פגש הרבי את ר' אהרן באתר הבניה ואמר לו: "כשאני מגיע מביתי אני רואה אותך כאן, כשאני חוזר חזרה לביתי אני רואה אותך שוב. מתי אם כן אתה ישן ואוכל?!"

לאחר שר' אהרן קנה את הבניינים בתחילת תשכ"ה, החל להתארגן לקראת שיפוצם ובניינם

באופן המתאים. הבעיה הראשונה והגדולה בה נתקל ר' אהרן, היתה דיירי הבניין! כזכור, היו אלו בנייני מגורים, וכדי להתחיל לשפץ היה צורך שהדיירים יפנו את דירותיהם ויעברו למקום אחר. החוק להגנת הדייר בארה"ב נוקשה מאוד, וקשה להוציא דייר מדירתו ללא רצונו. אי לכך היה על ר' אהרן לעשות עבודה מאומצת וממושכת כדי לשכנע את הדיירים לצאת. היו כאלו שאכן יצאו מייד, היו כאלו שייצאו לאחר שכנוע בחשיבות הענין או לאחר קבלת תגמול מתאים, והיו כאלו שלא רצו לצאת בשום אופן! טוב היה להם לגור על שפת השדרה שטופת השמש, וטלטלה למקום אחר אינה נראית להם כלל.

ר' אהרן המתין למשפחות אלו בסבלנות ראויה לציון עד הרגע האחרון, אך משהגיע הרגע, לא היסס ר' אהרן ופעל בדרכים מקוריות כדי למלא את המשימה ולהרחיב את 770 כרצונו של הרבי. באחד מן המקרים זכה ר' אהרן למופת גלוי מהרבי:

היה זה בסוף שנת תשכ"ז, לאחר כמעט שנתיים מורטי עצבים בהם עשה ר' אהרן ימים כלילות כדי לשכנע את הדיירים לפנות את דירותיהם. ר' אהרן לא חסך כל מאמץ וכסף, ולבסוף נחל הצלחה, ורוב דיירי הבניין התפנו מדירותיהם, וכבר החלו להכשיר את קומתו התחתונה של הבניין (כיום זהו הגובה של עזרת הנשים).

'רוב דיירי הבניין' אמרנו, כיוון שלא כולם התפנו. אחד הדיירים - שחור - התעקש להישאר בדירתו בקומה הראשונה, ובכך עיכב את המשך הבניה כולה.

באחד הימים, בעת שהטרקטור שעבד בהכשרת המקום עמד בקרבה לדירת הכושי, כיוון אותו ר' אהרן בתהליך ההריסה אט אט לעבר קיר הדירה. עוד קצת ועוד קצת, עד שכפו של הטרקטור התנגשה בעוצמה בקיר ביתו של הכושי ומוטטה אותו. הכושי - שהטעם להישאר בדירה הפרוצה פג ממנו - אסף את מטלטליו ועוד באותו יום עבר לדירה אחרת...

לאחר מספר ימים קיבל ר' אהרן מכתב הזמנה לבית המשפט. הכושי תבע אותו לדין. ר' אהרן ידע כי בדרך הטבע אין שום דרך להתחמק מן התביעה, כיון שהפר בצורה בוטה את החוק להגנת הדייר ועלול להיענש על כך בכל חומר הדין. בכל זאת החליט ר' אהרן לא לספר על כך לרבי כדי שלא לגרום לו צער ועגמות נפש.

בנין עדי עד • לא

מלאכת הרחבת בית המדרש. בינתיים תוכנן להרחיב רק מתחת לבניין הקרוב ל-770, בעוד שבבנין 788 שוכנו בינתיים בחורים מהישיבה וכן משפחות שונות מא"ש.

ביום כ"ו באב תשכ"ז כתב ר' אהרן לרבי דו"ח על הנעשה בשטח:

כ"ק אדמו"ר שליט"א

..מצו"ב עוד ח"י [= דולר, הכותב] לזכות הרחבת הבית המדרש ב-770, שבאיזה אופן שתהיה יוגמר הענין עד ראש השנה הבא עלינו. היות שכמו שהוא כעת דחוק מאוד הבית מדרש בגשמיות און אנ"ש שיחיו זיינען ווערט צו האבן א הרחבה'דיקן בית המדרש.

מכל העסימייטס [= הערכות] שקיבלתי לעת עתה יש רק אחד שמעונין בהבניה כל כך, שאם יחתמו עמו קאנטראקט (= חוזה) בימים אלה, מוכן הוא לגשת להעבודה בפועל בשבוע הבע"ל, ויעבוד כל הזמן תחת השגחת ארקטעקט, ומוכן לחתום אגרימענט [= הסדר] שיערוך עו"ד שלנו, ומקבל עליו כל המיני אחריות.

ביום א' הבע"ל [= כ"ח אב] יהיו כאן עוד שני קאנטראקטארס [= קבלנים] שיתנו עסטימייטס [= הערכות].

תשובת כ"ק האדמו"ר שליט"א ניתנה בגוף המכתב: 2 קבלות [על שני סכומים של ח"י, אחד עבור

אך מהרבי לא ניתן להתחמק, ובאחד הימים כשחזר הרבי מביתו ופגש את ר' אהרן בסמוך לאתר הבניה, אמר לו הרבי כי הוא מבחין בפניו שמשוהו אינו כשורה, וביקשו שישפר במה הענין. ר' אהרן סיפר לרבי על המקרה וסיים כי בדרך הטבע לא נראית שום דרך לצאת מן הענין בשלום. אמר לו הרבי (תוכן הדברים): "גש למשפט. אל תחפש ייצוג של עורך דין וכדומה, אלא אתה תייצג את עצמך. תודה בכל האשמות שייחסו לך, אך לסיום תבקש מן השופט בקשה אחת: כיוון שאתה יהודי, ועוד זמן קצר מגיע חודש החגים היהודי, מבקש אתה לדחות את ביצוע גזר הדין עד לאחר שיעבור חודש תשרי".

היתה זו הוראה סתומה ותמוהה, אך אחר דברי הרבי אין להרהר, ור' אהרן ניגש למשפט כשהוא ממלא בדייקנות אחר הוראות הרבי. הוא ייצג את עצמו במשפט ולפני מתן פסק הדין הציג את בקשתו לפני השופט. השופט האזין לדבריו בכובד ראש ולאחר מכן אישר את הבקשה, ודחה לא רק את ביצוע גזר הדין אלא גם את מתן פסק הדין.

בפועל, נדחה מתן הפסק מיום ליום עד היום הזה! ...

תשכ"ז - הרחבה כנגד כל הסיכויים

לאחר שכל הדיירים פונו, ולאחר שיישרו את כל הקומה הראשונה של בניין 784 הקרוב יותר ל-770, החל ר' אהרן לחפש קבלנים שייקחו על עצמם את

י' שבט תשכ"ג. הרבי עובר לפני התיבה בשאלאש הבנוי.

הרבי בעת תפלה בשאלאש הפתוח עדיין.

המקדש הגדול בירושלים

התוועדות בשנת תשכ"ח - אחר ההרחבה השניה. מעל ניתן לראות חלק מהנברשות

על מכתב זה ענה הרבי בגוף המכתב: על הנכתב שהקבלן מוכן לקבל על עצמו את הבניה העיר הרבי: "באם יש לו שם טוב בענינו, וגם המהנדס כן - יתענינו בהצעתו".

על מה שכתב שהקבלן מקבל עליו קנסות אם לא ימלא התחביותיו כותב הרבי: "בטח באופן רשמי". על הערה בדבר מוצאו של הקבלן (איטלקי): "בטח יודע שאין לעבוד בשבת וכו'".

קשה לדעת בדיוק, אך נראה שלבסוף אכן סוכם עם הקבלן הזה על הבניה כהסכמת הרבי.

הבניה החלה בימים הראשונים של חודש אלול תשכ"ז והקבלן עבד במהירות עצומה על מנת לעשות את הכמעט בלתי אפשרי - לסיים את הבניה תוך חודש ולהכין את בית הכנסת המורחב כבר לתפילות ראש השנה. לשם השוואה רק נאמר, כי שיפוץ דירה משפחתית רגילה אורכת מספר חודשים, כך שהשטח גדול כל כך בתנאי בניה קצת מסובכים - עבודה במרתף של בניין קיים - היה זה כמעט דמיוני להגיע להספק הנדרש....

כדי להבין מה בדיוק קרה במהלך הבניה, חשוב לתאר קודם לכן את פני 770 לפני ההרחבה:

הבניה ואחד עבור ענין נוסף - הכותב]. אזכיר ע"צ להצלחת כהנ"ל".

שלשה ימים לאחר מכן, בראש חודש אלול תשכ"ז, כתב ר' אהרן לרבי דו"ח נוסף ממנו אפשר ללמוד על התקדמות העניינים: כ"ק אדמו"ר שליט"א.

..ביום א' היו כאן עוד ב' קאנטראקטארס [= קבלנים], בנוגע להרחבת הבית מדרש. א' אמר שישנה הבניה ג' חדשים, והשני אמר שישנה מששה עד שמונה שבועות. לא יוכלו להתחיל עד אחרי ראש השנה, והמחירים הם מ-70 עד 80 אלפים.

הקאנטראקטאר היחידי שמבטיח להתחיל מיד בהבניה וגם מבטיח שיוכלו להתפלל בו גם בראש השנה, וגם מעוניין הוא לעשות המלאכה, ומקבל עליו קנסות אם לא ימלא הבטחותיו - אומר שאם רוצים שיהיה מוכן לראש השנה צריכים להחליט בזה היום או מחר. (הנ"ל נכרי. איטליענער [= איטלקי]). המחיר לפי דבריו יהיה לערך 65 אלפים, כולל סופערווישאן [= השגחה] של מהנדס.

אהרן משה בן פערל קליין.

שבירת הקיר הענק הסתיימה סוף סוף יום אחד לפני ערב יום טוב הראשון של חג הסוכות תשכ"ז. העוקבים אחר הבניה נשמו לרווחה; לפחות בחג הראשון של סוכות יהיה בית הכנסת החדש מוכן. אך כאן נכונה להם אכזבה נוספת: לפתע גילו הפועלים, כי הקיר של 784 ③ אינו קיר סתם, אלא גם הוא עבה וחזק ובחלקו הגדול יצוק מברזל. קיר זה שימש כיסוד לצידו המערבי של בנין 784. היה ברור שכי כדי לשבור קיר כזה, יש צורך בהדרכת מהנדס. אומנם לא היה זה קיר אימתני כל כך כפי שהיה הקיר הקודם, אך בכל זאת הוא לא היה דבר של מה בכך. מנהל העבודה (שהיה יהודי דתי) הבהיר כי באותו יום לא יוכלו לסיים את שבירת הקיר, ויוכלו לעשות זאת רק בהזדמנות אחרת. בכל זאת הפועלים החלו לשבור קצת מן הקיר (בערך רוחב שתי דלתות ואת חלקו העליון), אספו את כלי עבודתם ועזבו את השטח.

אני"ש והתמימים שהתעניינו בנעשה ושמעו את דברי המנהל עבודה, הבינו את חומרת המצב. החשבון היה פשוט: מחר ערב החג, יוכלו הפועלים לעבוד רק מעט, ומובן שלא יספיקו לסיים את שבירת הקיר, בחול המועד אין עובדים. יוצא אפוא שעד אחרי שמחת תורה לא תתחדש עבודת הבניה. כלומר, איבוד של כל חודש החגים! התמימים הסתובבו באתר הבניה אכולי אכזבה וכאובים, כשהם שולחים מבטים עוינים אל הקיר הענק שחסם בפניהם את השמחה הגדולה בבית הכנסת החדש.

לפתע העלה אחד הבחורים רעיון: "מדוע לא נשבור בעצמנו את הקיר?"

חבריו הסתכלו עליו כעל אדם לא שפוי. "אנחנו?!" ללא כלים ומכשירים וללא הדרכה מקצועית נעשה תוך שעות את מה שהפועלים מבטיחים לעשות במספר ימים?!" הבחור לא הרפה, הוא נטל בידו צינור ענק שאמור היה לשמש כצנרת חימום לבנין. צינור זה היה אמור לעמוד מן קומת המרתף ועד לקומה הרביעית של הבנין, ובשל כך הוא היה ארוך וכבד מאד; נדרשו מספר בחורים להרימו. התעוזה שבתה את לבם של הבחורים, והם עלו על בימת הקריאה (בתוך השלאש 3), והלמו עם הצינור בעוצמה רבה על הקיר במקום שהפועלים כבר החלו בשבירתו. הקיר זע מעט ומספר אבנים נפלו לארץ...

הבחורים שעקבו במתח רב אחר תוצאות הפעולה, הריעו בשמחה והתלהבות. תוך שניות הפכו הבחורים לחברה קבלנית. אלה מכים בקיר שוב ושוב (בבחינת "על הסלע הך הך"), ואלה מעמיסים

זה נראה כך: ה'שלאש' מתואר לעיל בגוף הכתבה. בין ה'שלאש' לבנין מספר 784 ישנו שביל בגובה המדרכה ④. השביל קיים מעל הקיר שתוחם את ה'שלאש' ②. ה'שלאש' עצמו הוא למטה מגובה המדרכה. בהמשך ישנם שני הבניינים 784 ו-788 שמחוברים ביניהם עד גובה המדרכה, ומשם כלפי למעלה הם נפרדים לשניים. בצד בנין 788 הפונה לרחוב קינגסטון, היו בנויות חנויות שפניהן אל הרחוב.

מי שרוצה לראות בעיניו את תהליך ההרחבות מתוך 770 עצמו, יכול לאתר זאת לפי העמודים שבזאלי הגדול. ב-770 ישנם שלשה עמודים מרובעים מקבילים - לאורך; אלה הם העמודים הגדולים והעבים ביותר בין העמודים של 770. העמוד הראשון נמצא בחלק האחורי של 770 והוא מסמל את סוף שטח השלאש ותחילת בנין 784. שני העמודים הבאים נמצאים בקדמת 770. העמוד השני (ממערב) הוא סוף בנין 784. הרווח בין העמוד הזה לעמוד הבא, הוא הרווח שבין הבניינים שהיה קיים אז. מהעמוד השלישי והלאה זהו בנין 788.

בשלב הראשון בבניה, היה נדרש לחפור מהקומה הראשונה של שני הבניינים עד תחתית המרתף שלהם כדי ליצור חלל עם תקרה גבוהה. השלב השני היה לשבור את הקירות המפרידים בין השלאש לבנין 784, ולאחר מכן להכשיר את מרתף 784 לאולם תפילה.

החברה שהתחילה לעבוד באלול תשכ"ז, החלה להכשיר את בנין 784. אני"ש מאותה תקופה זוכרים את התפילות שהתקיימו ב'שלאש' כשבמזרח ניצבים מחסומים לחסום את המעבר אל מקום הבניה. העבודה התקדמה ביעילות ובמהירות ונראה היה כי אכן המקום יהיה מוכן לראש השנה.

אלא שאז החלו הבעיות... כשבאו הפועלים לשבור את הקיר התוחם את השלאש, גילו לפנייהם קיר ענק בעובי שלוש רגל עשוי מבטון מזוין וברזל ②. אורכו של הקיר היה כרוחב כל השלאש - 20 מטר! מובן ששבירת קיר כזה דרש עבודה ממושכת, וכך סיום הבנין התעכב שוב ושוב.

ראש השנה כבר עבר, והחסידים לא זכו להתפלל את תפילות ראש השנה עם הרבי ב'זאלי' החדש; גם הסוף לא נראה באופק. התעכבות הבניה מרטה את עצביהם של תושבי השכונה ושל הבחורים בפרט, שציפו בכליון עיניים לרגע בו יוכלו להתפלל בבית כנסת גדול ומרווח כרצונו הק' של הרבי.

המקדש הגדול בירושלים

חידוש פני הריהוט ב-770

בסוף שנת תשמ"ט חודשו מספר דברים ב-770 ביוזמתו של הגבאי ר' זלמן ליפסקר. בעקבות דברי הרבי והעידוד הבלתי פוסק בשנת תשמ"ט לבנות עוד ועוד - שיפץ הרב ליפסקר את ביתו הפרטי, אלא שאז עלה בדעתו להחליף את בימת הקריאה הישנה ב-770 אותה בנה אביו לפני 20 שנה. הוא העלה את הרעיון בפני אחיו - המשפיע ר' בערל ליפסקר, ויחד החליטו לקחת על עצמם את העניין. ר' בערל ביקש את רשות הגבאים, וכשזו ניתנה כתבו על כך לרבי. הרבי השיב בחיוב ואף השתתף כספית בעניין.

עלות הבניה הגיעה ל-\$18,000 אותם השיג ר' זלמן מנדבן פלוני. את הבימה הביאו ל-770 לקראת ראש השנה תש"נ.

לאחר מכן עלה בדעתו של ר' זלמן להחליף את המדרגות העולות לבימה של הרבי שבמזרח בית הכנסת. לעניין זה תרם ר' לייבל מוצקין כ-\$4,000.

כשסיים לעשות את שני הפרוייקטים הללו, החליט ר' זלמן להשלים את העניין עד תומו ולהחליף גם את המדרגות המובילות לבמת הקריאה. אך דא עקא, כסף מנלן? ר' זלמן ניסה להשיג תרומות, אך הדבר לא עלה בידו.

יום אחד, בעודו מסתובב ב-770 שקוע ברעיונותיו איך ישיג את הכסף, הבחין בנדבן החסידי הרב יוסף יצחק גוטניק העומד בקרבת מקום ומשוחח עם המזכיר הרב קליין. במוחו עלה רעיון: הוא ניגש לרב קליין והתלונן על כך שבכל פעם שהרבי עולה לבימת הקריאה - המדרגות רועדות, וזה ממש נורא... ר' יוסף גוטניק ששמע את חילופי הדברים, הסתובב לעבר ר' זלמן ושאל: "כמה זה עולה?" ר' זלמן השיב כי מדובר בכ-\$4,500 "הזמן את העבודה, ומחר יהיה צ'ק במשרדו של הרב קליין חתם הרב גוטניק את העניין..."

בתש"נ הונהג חידוש נוסף ומבורך ב-770, אף הוא ביוזמתו של הר' ליפסקר: כיוון שהיתה בימה חדשה וגבוהה, חשב הר' ליפסקר שכדאי שהרבי ירקוד בעת ההקפה שלו, על החלק האמצעי של הבימה, כך יוכל כל קהל האלפים לראות את המחזה הנשגב. עד אותה שנה רקד הרבי על הרצפה בתוך מסגרת של שולחנות ברזל, וכך יכלו לראות את הרבי רק אלו שהצטופפו בצמוד לשולחנות, בעוד ששאר הקהל כמעט ולא זכה לראות. השנה, החליט הר' ליפסקר - יוכלו כולם לראות.

וממחשבה למעשה, הוא העמיד את הבימה באמצע מסגרת השולחנות, אך מאידך, גם השאיר מקום מספיק על הרצפה, כדי שאם הרבי לא יהיה מרוצה - הרבי ירקוד כבכל השנים על הרצפה. מובן שהיו כאלו שלא הסכימו לשינויים, ור' זלמן נאלץ לישון כל הלילה על הבימה החדשה...

בעת ההקפות, היו השותפים בהקמה, שרויים בהתרגשות ופחד - האם יקבל הרבי את החידוש? כשהגיעה ההקפה של הרבי, הרבי צעד לעבר מקום הריקוד. כשהבחין הרבי בבימה עשה בידו הק' סימן של תמיהה. הרב מאיר הארליג ניגש (לפי בקשה מוקדמת של ר' זלמן) אל הרבי, ואמר שהקהל כולו רוצה לראות את הרבי בעת ההקפות. הרבי חייך חיוך רחב ועלה על מדרגות הבימה...

שמחת החסידים הרקיעה שחקים! מכל קצות היזאל' ניתן היה לראות את פני הק' של הרבי בשעת הריקוד עם ספר התורה.

אשרי עין ראתה אלה!

אלו בזמן כה גדול, והכל המשיכו בעבודה מתוך מרץ והתלהבות רבתי.

אט אט התגמד הקיר העצום, וכקצב ההתגמדות כן גבר קצב הלמות הלב. לפנות בוקר התבוננו הבחורים בעייפות וקהות חושים במעשה ידיהם.

את האבנים שנפלו ומעמיסים אותן על מריצות שהיו בשטח, ואחרים מרוקנים את תכולת המריצות בחוץ. העבודה התקדמה בקצב מסחרר, וההתלהבות רק גברה מכל אבן שנפלה לארץ. העבודה נמשכה כל הלילה, והיו מספר בחורים שנפצעו קלות במהלך העבודה, אבל אף אחד לא שת לבו לקטנות מעין

מיד למחרת החג הכניסו קורות ברזל עבות שהחזיקו את הבניין לבל ימוט.

לאחר החג קנה ר' יעקב ליפסקר עצים והרכיב ארבעים ספסלי עץ חדשים אותם תרם ל-770. זמן קצר לאחר סיום הבניה החליט ר' יענקל' ליפסקר לבנות ארון קודש חדש לבית הכנסת של הרבי. הוא שאל את הרבי האם אפשר לבנות את הארון בתוך הקיר, והרבי השיב בשלילה.

ר' יענקל' הביא פועל שחור שבנה את מסגרת העץ של הארון, ואילו את שאר החלקים האומנותיים שנעשו בעבודת יד, עשה ר' יענקל' בעצמו בסיועו של בנו ר' זלמן - כיום גבאי בית הכנסת. כך נבנה ארון הקודש של 770 עשוי לתפארה מעשה אומן של עבודת יד, והוא מפאר את כותל המזרח עד עצם היום הזה.

בכל משך זמן הבניה וההרחבה היה ר' אהרן קליין צמוד למקום, כשהוא טורח ועמל בעבודת הבנייה וההרחבה בכל לבו, נפשו וגופו, כמעט מבלי לחזור לביתו.

אין ספק, כי מסירות נפשו של ר' אהרן עמדה לו ולכל קהל החסידים להרחיב את 770 - בית רבינו שבבבל - בית משיח - באופן שיהיה "לתהילה לשם ולתפארת" - כלשונו של הרבי במכתבו אליו, לנחת רוחו של הרבי

הרחבה שלישית ומקסימלית

במשך השנים שלאחר תשכ"ח, המשיך הרבי לתבוע מר' אהרן את המשך ההרחבה הלאה, גם אל מתחת לבנין 788. עדות לכך ניתן למצוא במכתב שכתב ר' אהרן לרבי ביום כ"ב באייר תשכ"ח, שם הוא מדווח לרבי על פעילות ה'תפילין טראק' (טנק המבצעים בגרסתו הראשונה) שלו. תשובתו של הרבי בגוף המכתב הייתה: "ת"ח על הבש"ט, כן יבש"ט סו"ס גם בעניני הרחבת ביהכנ"ס ובנינו"ן" = תשובות חן על הבשורות טובות, כן יבשר טוב סוף סוף גם בעניני הרחבת בית הכנסת ובנינו"ן.

בפועל התעכבה עבודת ההרחבה עד תקופת סוף תשל"ג. ייתכן שעיקוב ההרחבה נבע מחוסר אמצעים כספיים.

כרגיל, את הבניה החלו ברגע האחרון, וגם הפעם תכננו לסיים הכל עד ראש השנה. הפעם, לא נשכר קבלן מקצועי שינהל את העבודה, אלא הגבאים עצמם ניהלו וניצחו על העבודה. מי שפיקח אישית על עבודת הבנייה מטעם ועד הבניין, היה ר' זלמן שי

בנין 784 וה'שלאש' הפכו לבניין אחד. את תפילת החג היום בלילה יתפללו עם כ"ק אדמו"ר שליט"א בבית הכנסת החדש והמרווח! הבחורים כלל לא שמו לב לכך שהשאירו את כל בנין 784 תולה באוויר!... (כזכור, התכוננו להוריד את הקיר רק לאחר ייעוץ הנדסי); גם לא היה אכפת להם שרצפות שני הבניינים אינן שוות בגובהן, ושכל בית המדרש מלוכלך ומכוסה באבק בניה - העיקר שיש לנו בית כנסת! מיד הזדרזו להעביר את הבימה של הרבי ואת ארון הקודש למזרח החדש. רק אז הסתלקו מן השטח כדי לחטוף תנומה קצרה בטרם התקדש החג.

כך בעצם הסתיימה ההרחבה השניה של 770.

כשהגיעו הפועלים למחרת בערב החג, לא האמינו למראה עיניהם. הקיר הגדול מאתמול, לא היה! פשוט לא נמצא! לא נותר עוד הרבה מה לעשות; הם הניחו כבש שיגשר בין רצפות השלאש ו-784, וניקו את המקום משיירי הבניה.

עם התקדש החג המתינו אנ"ש בהתרגשות לכניסת הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א. היתה זו הפעם הראשונה בה יבקר הרבי בבית הכנסת החדש.

מספר דקות לפני תפילת מנחה הושלך הס בקהל, והרבי ירד מחדרו הק' ונכנס לזאל הגדול. הרבי התקדם במהירות לעבר מקומו החדש כשהוא מביט כל העת לצדדים, ועל פניו הק' נראית שמחה גדולה. אנ"ש מספרים כי הרבי "הלך והלך והלך" עד שהגיע למקומו. טרם התרגלו לגודל החדש של ה'זאל'. התחושה היתה שהרבי הולך הרבה עד שהגיע למקומו.

בשמחת תורה של אותה שנה, היה עדיין אבק הבניה מפוזר בכל הבניין, ועקב כך יצאו כל המשתתפים מההקפות כשמכנסיהם לבנים...

אחד התמימים מספר כי בדירות של בנין 788 הצמודות לבנין 784, אפשר היה לשמוע בביורר את קולו הק' של הרבי מעבר לקיר.

אך יחד עם השמחה הגדולה, הרבי ראה גם את הסכנה הגדולה בכך שנטלו חלק עיקרי ויסודי מן הבניין מבלי להכין יסודות תומכים חלופיים. אנ"ש מספרים כי למחרת בבוקר בעת ההתוועדות, ישב הרבי במקומו הקבוע שהיה קרוב לנקודת התפר בין שני הבניינים, ובמהלך ההתוועדות הרבי הביט תכופות לעבר נקודת התפר - שם היה אפשר לראות במוחש כי הבניין מט ליפול. פניו הקדושות של הרבי היו מאוימות מאוד.

המקדש הגדול בירושלים

ליפסקר. מנהל העבודה בשטח היה גוי גבוה בעל ביד אחת, אך - כביטוי הסיפורים - "עבד כמו שני גוים". בבניה זו התערב ר' אהרן פחות מבבניה הקודמת.

העבודות התקדמו בקצב ובמהירות. תרומה משמעותית לזירוז העבודה נתנו הגבאים, כאשר כמה מבניהם נהגו להשלים מדי לילה את עבודת הפועלים מאותו יום. הבולטים מביניהם היו הרה"ח ר' זלמן בלסופסקי, בנו ר' יהודה בלסופסקי, ר' זלמן ליפסקר ואחיו ר' יוסף יצחק.

במהלך ההרחבה היו צריכים לחפור במקום החנויות שהיו פתוחות לקינגסטון בגובה הרחוב. כדי להחזיק שם את התקרה במהלך הבניה שמו כמה עמודי תמיכה על מנת להחזיק את הבניין שממעל. לקראת סיום הבניה הוחלט להוריד את העמודים כדי שלא יפריעו להתפשטות הקול ב-770. המהנדס שליווה את העבודות נתן את ההדרכה המתאימה וכבר התכוננו להתחיל בהורדה של העמודים.

משום מה, חשש מכך אחד מחברי 'ועד הבניין', והוא התייעץ עם מהנדס אחר ושאלו אם אין סכנה בהורדת העמודים. תשובת המהנדס היתה כי "בכל דבר יש סכנה", אותו חבר ועד נכנס לרבי וסיפר את הענין תוך שהוא מביע את חששו שכל בניין 788 יקרוס תחתיו. תשובת הרבי היתה שאם יש בזה סכנה שלא יורידו את העמודים.

תקופה לאחר מכן - עדיין באמצע הבניה - עבד אחד הטרקטורים הקטנים בתוך שטח 770. תוך כדי עבודתו התנגש הטרקטור בעוצמה באחד העמודים, והעמוד ניתק ממקומו ונשאר תלוי באוויר.

אותו חבר ועד שנכח במקום, נבהל מאד מחשש שכל הבניין עומד להתמוטט. לאחר שעברו מספר דקות ושום דבר לא קרה, הבין כי היתה זו טעות מצדו למנוע את הסרת שאר העמודים. כך הוחמצה הזדמנות פז לשוות ל-770 מראה טוב יותר.

אולם כל דבר שנעשה, הוא בהשגחה פרטית, ועל עמודים אלו תלו עצמם במשך השנים הרבה חסידים ובחורים ששיפרו עמדות צפייה בעת מעמדים שונים, כמו תקיעת שופר, הקפות וכדומה. על עמודים אלו גם נתלו מצלמות וידאו שתעדו את הנעשה ב-770...

בלילה לפני ערב ראש השנה תשל"ד היה כמעט כל הבניין מוכן, מלבד הקיר המזרחי שהיה עשוי מלבנים לא צבועות, והוא היה זקוק לציפוי וגימור. את הלבנים הניצבות שם כיום תרם גביר שגם הביא כנראה בעל מלאכה שידביק את האבנים. באותן השנים אבנים אלו היו יקרות מאד, וברבות השנים הפכו לבנים אלו לאחד מסמליו של 770.

ממעל קיר הלבנים שבכותל המזרח, עשו שיפוע מיוחד, בעצת אדריכל, כדי שקולו של החזן 'יזרק' אחורה לעבר המתפללים שייטיבו לשמוע.

באותו לילה אחרון של השנה, עבדו כמה גבאים לסיים את הבניה עד אור הבוקר.

באותו ערב ראש השנה קרה דבר מוזר: הרבי יצא לסליחות באמצע הלילה ללא הודעה מוקדמת לציבור; הסליחות התקיימו בזאל הקטן למעלה.

בערב ראש השנה תשל"ד, עמד היזאלי הגדול כשהוא מורחב עד ליכולת המקסימלית שלו. הרצפה אמנם היתה עקומה וכל 770 עמד במדרון (עד שיישרו

זאת לאחר כמה שנים); גם הפנאלים עדיין לא הודבקו, ועזרת הנשים בצד איסטערן פארקווי היתה רק משטח בטון - אך הבניה בכללותה הושלמה.

לאחר החגים חודשו העבודות והפועלים עסקו בגימור הבית. ר' זלמן ליפסקר הדביק טפטים חדשים על גבי הקירות כדי להשוות את צבעם בכל הבניין. כמה חסידים סיימו את שיפוץ עזרת הנשים, וגם בנו מדרגות לקומה השניה מעזרת הנשים.

ההרחבה השלישית לא כללה את השטח שמתחת לעזרת נשים

מבט מבימת ההתוועדויות על בימת הקריאה בשנים תשכ"ח - תשל"ג - אחרי ההרחבה השניה

הבחורים בעת שבירת קיר השלאש

במוצאי שבת כ"ף מנחם אב תשמ"ו קרה אסון בשכונה: ב-770 הסתובב אז יהודי צרפתי, עירי ללא משפחה. הוא היה אדם מופנם ושקט; עבד במקומות שונים, ובזמנו הנותר הסתובב ב-770. באותו מוצאי שבת הוא נראה ב-770 בשעה שתיים בלילה. שעה לאחר מכן, בשלוש לפנות בוקר, נמצאה גופתו ברחוב אולבני פינת מונטגומרי.

התברר כי מישהו רצח אותו! עד היום לא יודעים מי עשה זאת ועל רקע מה.

באותה תקופה, היה קיים בשכונה ארגון בשם "מימוש". ארגון זה שם לו למטרה להביא את הוראות הרבי לידי מעשה. לשם כך היה הארגון עורך התוועדויות אחת לכמה שבתות, במהלכן היו מדברים על הנושאים שהעלה הרבי בהתוועדויות האחרונות, ומטכסים עצה כיצד להוריד את הדברים לפועל.

במוצאי שבת שלאחר האסון הזה, ארגן "מימוש" את אחת מהתוועדויות הרגילות. בין השאר ביקשו מהמרא דאתרא, הרה"ג יהודה קלמן מארלו ע"ה, לשאת דברים.

כיוון שזכר האסון היה עדיין טרי וכואב, זה היה הנושא המרכזי בדבריו של הרב. הוא הזכיר את הכתוב באותה פרשה על הרוג שנמצא בדרך ולא ידוע מי רצחו, ועל כך אומר רש"י "ידינו לא שפכו את הדם

באיסטערן פארקווי. כמה שנים לאחר מכן, עשו בקצה המזרחי חדר למעילים ולתאי אכסון, שהפך אחר כך לכמעין 'חדר שני' עד לשלב בו שיפצו את השירותים למטה - אז התפנה חדר החשמל שהיה במקום ופתחו את כל השטח מתחת לעזרת נשים.

"כסעודת שלמה בשעתה"

אחת הבניות החשובות ב-770 היא חדר ה'לשכה' ועליה ראוי להרחיב מעט את הדיבור:

מי מאתנו לא נהנה אי פעם מה'פארבייסק' של "ועד סעודת שלמה", או מכוס קפה ממותקת שיצאה מהמכונה (אפשר להזין מעט סוכר ואפשר גם הרבה) שלא לדבר על צלחת טשולנט מהבילה שעה קלה לפני ההתוועדות עם הרבי!?

מאות אלפי איש נהנו עד היום משירותו הנאמן והמסור של "ועד סעודת שלמה" ב-770, אם במאכל ומשתה, ואפילו במעט 'פארבייסק'. ובכלל, קשה לדמיין כיום את 770 מבלי שירותה הנאמן והמסור של "לשכת עושי חביתין" כפי שרבים כינוה בחיבה על שם הלשכה שהיתה בבית המקדש...

'הלשכה' - כפי שמכנים אותה בפשטות המוני החסידים הבאים ל-770 - נמצאת מתחת לעזרת הנשים של איסטערן פארקווי, והיא ללא ספק אחד הנדבכים החשובים של 770.

סיר הטשולנט הראשון של "ועד סעודת שלמה", בושל השבוע לפני תשע עשרה שנים. מאז חלפו י"ט שנים של חסד, של נתינה, של עזרה והשבת נפשם של רבבות רבות של חסידים.

את סיפור הקמתה המלא של 'הלשכה', שמעתי מפני מקום הלשכה, הרב יהודה בלסופסקי שאף שימש כגבאי בנשך כמה שנים ב-770:

לפני שנים לא היו ב-770 כל האמצעים לרווחת באי המקום. מלבד מספר ברזי מים, לא היה כלום. באחת ההתוועדויות הרבי אף דיבר על כך בחריפות, ובין הדברים אמר שאפילו מי שרוצה לשתות רק מים - אין לו כוס והוא נאלץ לשתותם מספל...

בעקבות זאת, כדי לתקן את העניין, קנו הגבאים מכונה קטנה של תה שאפשר היה לקבל ממנה תה החל מהשעה תשע בבוקר. מובן שאין הקומץ משביע את הארי, ובפרט בימי תשרי שהמו באלפי חסידים שנתקבצו מכל רחבי העולם.

המקדש הגדול בירושלים

הגבאי כי מי שמעונין לעזור בעניין, יפנה לר' יהודה בלסופסקי...

אם לא די בכך, הרי כשהגיע למחרת ל-770, גילה כי זריזים ממנו כבר קבעו עבורו את העובדות, ומישהו תלה מודעה שר' יהודה מארגן גוף שיחלק אוכל. אותו אלמוני אף בחר את השם "ועד סעודת שלמה" על שמו של הקדוש הנרצח...

כך אולץ ר' יהודה לקחת על עצמו את ניהול הלשכה, וזמן קצר לאחר מכן כתב על כך לרבי.

סיר הטשולנט הראשון הוכן לקראת שבת פרשת כי תצא תשמ"ו. כהכנה ראשונה ניגש ר' יהודה לחנות וקנה את הסיר הגדול ביותר שהיה ברשותם. ביום חמישי אחר הצהריים הכין טשולנט בביתו, ולקראת שבת העביר את הסיר ל-770, שם הניחו על פלטה ששמרה על חום הסיר עד שעת ההתוועדות של הרבי. בעת ההתוועדות חילק ר' יהודה מנות טשולנט למתפללים. זו לא היתה כמות שהספיקה לכולם, אבל היה בזה רק כדי לקיים את הענין.

באותה שנה, הגיע זושא ווילמובסקי (הפרטיזן) ל-770 כבר לשבת ח"י אלול. ר' זושא ור' יהודה היו בידידות, ולאחר השבת סיפר ר' זושא לר' יהודה כי כבר שנים רבות הוא מגיע ל-770, ובכל פעם הוא תופס מקום להתוועדות בשעה מוקדמת, ובשעת ההתוועדות הוא נהיה רעב וקשה לו להתרכז בדבריו של הרבי. "הפעם" מספר ר' זושא "קיבלתי ממישהו צלחת טשולנט לפני ההתוועדות, וזה ממש החיה אותי". ר' זושא לא ידע כי ר' יהודה הוא זה שהכין וחילק את הטשולנט.

דבריו של ר' זושא המריצו את ר' יהודה לפתח את הלשכה. הוא ניגש לאחד מאנ"ש שהבין בענינים אלו, וסיפר לו את הסיפור עם ר' זושא. הלה שלח את ר' יהודה לאיסט-סייד במנהטן בבקשו שיקנה שם סיר גדול והוא ישלם זאת מכיסו. ר' יהודה אכן קנה סיר גדול (שעלה קצת יותר ממה שהתורם חשב...) וכמה כלים נלווים, וכך יכול היה לספק כמות רצינית של אוכל מידי שבת.

במוצאי שמחת תורה תשמ"ז עבר ר' יהודה ב'כוס של ברכה'. הרבי מילא את כוסו ועשה תנועה בידו הקדושה. הוא הוסיף ונתן לר' יהודה בקבוק משקה ובירך 'שיהיה בהצלחה רבה'.

ר' יהודה לא הבין ועבר מלפני הקודש משתומם: מדוע נתן לו הרבי את בקבוק המשקה? מה אירע לאחרונה? רק לאחר מכן קלט כי זוהי בעצם תשובתו

הזה - לא הנחנוהו בלא לוויה". הרב מארלו אמר, שכדי לעשות תיקון לעניין הזה, כדאי שיתחילו לחלק בכל שבת אוכל ב-770 - "הייסע בעבלרד", כפי שכינה זאת.

לאחר שהמרא דאתרא סיים את דבריו, ביקש המנחה מכל מי שביכולתו לקחת את הענין על עצמו, שייגש אליו.

לקראת סיום ההתוועדות ניגש ר' יהודה בלסופסקי אל המנחה ואמר לו כי אם מישהו ייקח זאת על עצמו, הוא מוכן לסייע בכך. כשר' יהודה עמד לצאת מ-770 הוא עוד הספיק לשמוע את הכרזת

בנין עדי עד • לט

זמן רב נמשכו הדיבורים והתכניות על הרחבת היזאלי הגדול עד כמה שאפשר, אולם לפועל לא יצא דבר, עד אותו יום של י"ז באלול תשמ"ח, ערב יום הבהיר ח"י אלול.

אותו יום התפלל הרבי כרגיל בשנת האבל, בביתו שברחוב פרזידנט. לאחר תפלת מנחה התקיימה חלוקת דולרים. במהלך החלוקה ניגש יו"ר 'קרן ידידי מחנה ישראל' - הנדיב מר דוד צייס, וסיפר לרבי כי בתוכניתו להרחיב ולהגדיל את בנין 770 לבנין גדול ומפואר. הוא הסביר לרבי את כל פרטי העניין, ולאחר מכן ביקש-הזמין את הרבי להשתתף בטקס הנחת אבן הפינה שברצונו לערוך באותו יום בחצר 770.

להפתעתו ולהפתעת הכל נענה הרבי בחיוב להזמנה, אלא שהתנה עמו תנאי, וכפי שכינה זאת הרבי 'דיל' עם מר צייס. העסקה הייתה שמר צייס ינאם בטקס הנחת אבן הפינה בשפת האידיש - שהיא שפת אמו. הרבי לחץ את ידו של מר צייס במשך כל השיחה עמו, ואמר שאם מר צייס יכין נאום באידיש הרבי יואיל להגיע לטקס הנחת אבן הפינה. מר צייס הסכים 'לעיסקה' ואמר לרבי באידיש: "להתראות ב-5:00".

הסכמתו של הרבי לבוא לטקס בהתראה כה קצרה הכניסה את מארגני הטקס (שהיה אמור

הקי' של הרבי בנוגע למכתבו אודות 'ועד סעודת שלמה' שהקים.

בהמשך, קיבל ר' יהודה את האחריות גם על מכונת התה הקטנה, והוא החליפה במכונה גדולה וחדשה שעבדה תמיד בחלק המזרחי של 770 מתחת לעזרת נשים איסטערן פארקווי. כך הלכה הלשכה והתפתחה ורבים נהנו ממנה.

עד לשנים האחרונות, אוחסנו כלי הלשכה בכל מיני פינות ב-770 מבלי שיהיה לזה מקום מסודר. לאחר שבנו והרחיבו את הכניסה החדשה ל-770 - הרחיבו ופתחו גם מתחת לעזרת נשים איסטערן פארקווי - ואז שיכנו את הלשכה בחדר מיוחד - שם הוא מקומה הנוכחי עד היום הזה.

בחודשים האחרונים הורחבה הנהלת הלשכה, ובימים אלה ממש, נערכים שיפוצים נרחבים בלשכה, שכפי הנראה יסתיימו לקראת חודש תשרי.

ר' יהודה נהג להכניס לרבי דו"ח בכל פעם על פעילות הוועד. באחת הפעמים הכניס ר' יהודה דו"ח לרבי, והרבי הוציא שטר של \$20 ומענה קודש: "וגדול הזכות".

בתשעה באב (נדחה) תנש"א דיבר הרבי שיחה לפני תפלת ערבית. בין הדברים הזכיר הרבי את הענין של 'סעודת שלמה בשעתה'. כרגיל בכל סיום צום, חילקה הלשכה אוכל לקהל המתפללים. ר' יהודה ביקש מהגבאי הרב יהושע פינסון ע"ה שיכריז לאחר ערבית שכל הקהל מוזמן לשבור את הצום.

ר' יהושע עמד אפוא לנוכח הקהל והכריז, בעוד הרבי עומד ומקשיב. כשהחל לומר את המילים 'סעודת שלמה' תיקן אותו הרבי ואמר 'סעודת שלמה בשעתה'...

המעמד הגדול והמיוחד של הנחת אבן הפינה

במשך השנים קהילת ליובאוויטש הלכה והתפתחה לממדים אדירים. ימי החגים, בעיקר ימי תשרי, הפכו את 770 להומה, כאשר אלפים מצטופפים בדוחק רב, עד שהיו אומרים כי ארבעה עומדים על מרצפת אחת... מדי שנה גברה הצפיפות. היה ברור כי בעוד זמן לא רב, לא יוכל כל חסיד שירצה בכך, לראות את הרבי בתקיעת שופר או בהקפות של שמחת תורה, כיון שהמקום מוגבל.

עשייה רבתי

כידוע, לא היה 770 מסוג בתי הכנסת הממורקים והמצוחצחים למשעי - כדרך בתי כנסת גדולים אחרים בארה"ב. התנועה הבלתי פוסקת, הארועים וההתנועעויות, לא הקלו על מלאכת הנקיון (למרות שתמיד נעשה מאמץ מקסימלי בכיוון זה).

מסופר כי פעם הגיע אחד השופטים הבכירים בניו-יורק, יהודי, עם אביו, לבקר ב-770. כשנכנסו השניים, היה זה בדיוק לאחר התוועדות רבתי, והמקום היה נראה בהתאם. ספסלים מעורמים זה על גבי זה; שולחנות שלא במקומם, ואנשים רצים אנה ואנה. השניים שהיו רגילים ל'טמפל' רפורמי מצוצח ומבהיק, נדהמו.

לפתע נענה השופט לאביו ואמר לו: "רואים שזה לא בית כנסת רגיל. זה מקום של עשייה רבתי..."

המקדש הגדול בירושלים

הזה. בין היתר התייחס הרבי למשמעות הרוחנית של הנחת אבן הפינה בהשוותו זאת לאבן השתייה ממנה הושתת כל העולם כולו ומקום משכנה היה דווקא בקודש הקדשים.

לאחר סיום השיחה כיבדו את מר צ"ייס לנאום כחלק מן ה'עיסקה':

מר צ"ייס פתח את דבריו על הזכות הגדולה שנפלה בחלקו לבנות כאן את בית מדרשו ומרכזו העולמי של הרבי שליט"א בספרו נרגשות היאך ראה בשואה את הגרמנים ימ"ש, מכלים את כל בתי הכנסת שבעירו. אז לא האמין כי בא היום והוא עצמו יבנה בית כנסת. עד כאן דיבר מר צ"ייס באנגלית. ואז הוסיף (באנגלית): רבי, אמנם התחייבתי לך לדבר באידיש, אך מה אעשה ושכחתי שפה זו כמעט לגמרי והדבר קשה עלי, אך זאת אומר: "רבי איך האב דיר ליב זייער זייער אסאך (רבי אני אוהב אותך הרבה מאוד)", באחלו לרבי שליט"א בריאות והצלחה סיים מר צ"ייס נאומו.

כל אותה העת נשען הרבי על גבי הסטענדער מוטה קמעה לכיוון הדובר והביט בו בעיניו הק'.

אחר כך ביקש הרבי כי גם הרש"ג יאמר דברי ברכה. הרש"ג הזכיר כי בימים אלו שמלאו 91 שנה להתייסדות 'תומכי תמימים' זכות מיוחדת באותה עת להרחיב את בית רבותינו נשיאנו המשמש גם כבנין ישיבת תומכי תמימים המרכזית. לבסוף ברך את הרבי בהצלחה מופלגה ובנחת מכל החסידים.

כעת הגיע הרגע הגדול. הרבי ירד מן הבימה וניגש סמוך לבור שנכרה לפני כן עבור אבן הפינה, לקח בידו את חפירה והסיט קמעא את החול לצדדים. אחר התכופף מלא קומתו ונשא בשתי ידיו הק' אבן גדולה שעמדה בסמוך, והניחה בתוך הבור. שוב נטל לידו את את החפירה וכיסה את האבן במעט חול. אחר כך התכבדו הנדיב מר צ"ייס, חברי המזכירות והרבנים החשובים במילוי הבור באת החפירה.

לאחר מכן צעד הרבי לעבר פתח הגדר שתחם את השטח ושם נעצר הרבי ואמר שרוצה לחלק דולרים. מיד הובא הסטענדער מהבימה וכ"ק אדמו"ר שליט"א החל בחלוקה. בתחילה נוצרה המולה רבה שכן מעולם לא חשבו כיצד ליצור מסלול לקבלת דולר על השטח שמול הבניין... אך עד מהרה התארגן הסדר והקהל החל לזרום בהמוניו בעוד התזמורת מאחור משמחת בניגוני שמחה.

להיערך בשקט בצנעה) לאירגון בקצב מרתוני. תוך דקות הכשירו את קטע הקרקע שבחזית 770 לצורך האירוע, הוקמה בימה מיוחדת עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א ועליה הוצב סטענדער ומיקרופון. קהל רב החל לנחור אל מקום האירוע כשהוא מתמקם על פירמידות מאולתרות שהוצבו על הכביש. על חזית הבניין נתלה שלט "גדול יהיה כבוד הבית, לשנה טובה ומתוקה".

בשעה 5:00 בדיוק הגיע הרכב של הרבי. הרבי יצא מן הרכב ופנה לעבר בימה המאולתרת משם השמיע הרבי שיחה בת כ-10 דקות. הרבי דיבר על משמעות השם המוענק לאירועים מסוג זה ב'שפת המדינה' - 'גראונד ברייקינג' - שבירת הקרקע. הרבי הסביר את משמעות המילים הרומזות על ענין השבירה והביטול שיש לשתף באירועים כאלו. יש לדעת שהכל ניתן מאת הקב"ה וחלילה לא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל

מאז שהרבי החל להתפלל בחדרו החדש שבמערב 770, היו העיניים נשואות כל העת לכיוון מקום מושבו. גם החזן שכל השנים עמד במזרח, עמד סמוך לחדרו של הרבי, כשפניו כלפי מזרח, זאת על מנת שקולו יגיע גם אל תוך החדר הק'.

תשנ"ה - שיפוץ הכניסה ל-770

בשנת תשנ"ה שופצה כל רחבת הכניסה של 770, והוחלפה ברחבה חדשה ומפוארת. נוסף לכך נבנו בקומת הבייסמנט של 770 כ-50 חדרי שירות חדשים לרווחת הבאים לחצרות קדשינו. המקום בו עמדו חדרי השירות, נהרס כליל, ועל מקומו הורחב היזלי הגדול בצורה משמעותית, לאחר שהתקינו בו מקומות ישיבה.

התקרה הישנה - ממנה בלטו צינורות המיזוג והחשמל - הוחלפה בתקרה אקוסטית יפה ואסתטית שהוסיפה הוד והדר לבית המדרש. בקשר לתקרה הישנה מספרים, כי פעם הגיע גביר גדול לבקר ב-770. אל הגביר התלווה המזכיר הראשי הרב חזקוני. אותו גביר שהכיר את חב"ד ממקום מגוריו - שם היה בית חב"ד גדול יפה ומהודר - היה בטוח, שאם בית חב"ד מקומי נראה כה יפה, הרי ש-770 - המרכז החבדי העולמי - על אחת כמה וכמה.

בהיכנסו לבניין חשכו עיניו: הוא ראה סביבו ארבעה קירות חומים, ישנים, ועשרות עמודים חסרי

החלוקה נמשכה כשעה ורבע ואחר כך - לקול השירה האדירה 'שמח תשמח' והנפת ידו של כ"ק אדמו"ר שליט"א - נסע הרבי חזרה לביתו.

תשנ"ג - 770 מייסב את פניו עם בניית המרפסת והחדר

בתקופה של 'חוליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם', נעשו מספר שינויים ב-770 שנבעו מהמצב שנוצר. לפני ראש השנה תשנ"ג בנו חדר מיוחד מעל הפרמידות שהיו בנויות בצד האחורי של 770. בחדר זה זכינו לראות את הרבי פעמים רבות במשך כשנה ורבע, ומחדר זה יצאה הבשורה הגדולה לעולם כולו, כאשר הרבי עודד את שירתנו הכמיהה להתגלותו לעינינו בגאולת כל עם ישראל: "יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!"

כדי שיוכלו לראות את הרבי מכל קצוות הזאל, הורידו את חמשת הנברשות שתלו בחלק האחורי של 770.

לקראת שמחת תורה של אותה שנה, עלו השערות כי אולי ירצה הרבי לרדת להקפות יחד עם קהל החסידים. כדי לאפשר את הדבר בנו גם את המרפסת הידועה, כאשר משמאלה בנו מדרגות שירדו עד לגובה הבימה עליה רקד הרבי בשנים שלפני כן. כמו כן התקינו לבימה גלגלים גבוהים יותר כדי להתאימה. לצערנו, בסופו של דבר לא ירד הרבי להקפות באותה שנה.

המקדש הגדול בירושלים

שיפוצים אחרונים

בהמשך השנים נעשו שיפוצים נוספים בבניין 770, נציין רק את האחרונים שבהם. בתחילת תשס"א נבנתה עזרת נשים חדשה הפונה לכיוון רחוב יוניון ובה כ-50 מקומות ישיבה נוספים. בחורף תשס"ב נצבעו חלקים מארון הקודש בזהב טהור, 24 קראט, שנתרמו על ידי נדיב, כפסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה "ומצווה מן המובחר לחזק את הבניין ולהגביהו כפי כח הציבור, שנאמר: 'ולרומם את בית אלוקינו', ומפארין אותו ומיפים כפי כחם. אם יכולין לטוח אותו בזהב ולהגדיל במעשיו - הרי זו מצווה".

תמה ונשלמה יריעת סיפור בניית בית הכנסת המרכזי של ליובאוויטש, 'בית רבינו שבבבל', אך לא תמה ונשלמה בנייתו. בנתיים אנו יודעים את מעלתו וייחודו של בית הכנסת הזה כי "העילוי המיוחד (בית הכנסת ובית המדרש שב) 'בית רבינו' לגבי שאר בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, בהיותו ה'מקדש מעט' העיקרי שנותן הקדוש ברוך הוא לישראל בזמן הגלות, תמורת בית המקדש הגדול שבירושלים.

אולם אנו מתפללים ומצפים שבמהרה בימינו תושלם בנייתו - כפי רצון כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א - יחד עם בנין בית המקדש השלישי והמשולש.

חן שצבעם קלוף. כשנשא את עיניו ראה בתדהמה את סבך הצינורות שהתפתל על התקרה...

הרב חדקוב שהרגיש בתמיהתו של האיש פנה אליו ושאלו: "יאמר לי מר, האם לכבודו יש 'יאכטה'?" "כן" ענה האיש.

"מהו החדר החשוב ביותר ביאכטה?" הוסיף להקשות הרב חדקוב.

נתהרהר האיש לרגע, וענה: "האמת ניתנת להיאמר, כי החדר החשוב ביותר בספינתו הוא חדר המכונות, שכן בלעדיו לא תוכל הספינה לזוז".

"בודאי" - הגיב הרב חדקוב בתמימות מעושה - "חדר המכונות, כיאה לחדר חשוב ומרכזי, הוא מבריק מצוחצח ומסוגן כדבעי".

"מה פתאום?!!" קרא הגביר כשהוא מתגבר בקושי על צחוקו, "חדר המכונות זה החדר המלוכלך ביותר בספינה; כולו מלא רפש ושמן מכונות; הרעש שם הוא בלתי נסבל, ובכלל - אני אישית ביקרתי בחדר זה רק פעמים ספורות!"

"אכן" - הרצין הרב חדקוב - "דע לך כי כאן זהו חדר המכונות של ליובאוויטש. אילולא חדר זה, ליובאוויטש לא תוכל לנוע..."

סיפור זה מספרים חסידים (ראה מסגרת), וקשה לדעת כיצד בדיוק הוא היה, אבל העיקרון שבסיפור זה בהחלט משקף נאמנה את מעמדו של 770 בעיני כל חסיד חב"ד...

עננים ב-770...

יחד עם הרחבת בית הכנסת הגדול של 770, גדלה גם בעיית המיזוג. ככל שהמקום גדל והצפיפות גברה, כן היה צריך לתת מענות ופתרונות לבעיות האוויר. הצורך נבע מכך כי בבית המדרש הגדול שהיה מתחת לפני האדמה, לא היו (כמעט) חלונות אוורור.

במשך השנים הוסיפו גבאי בית הכנסת עוד ועוד תעלות מיזוג, אולם אלה לא עמדו בעומס הגדול, כאשר אלפים הצטופפו מול פני הקודש, ובפרט בשמחת תורה, כאשר נדחקו אלפי אנשים, והמקום היה חנוק וחס ביותר.

הפתרון לכך נמצא בדמות משאית ששכרו כל שנה לפני ראש השנה, יום הכיפורים ושמחת תורה. משאית זו עמדה ברחוב קינגסטון ונשאה על גבה מזגן ענק. מהמשאית משכו צינורות ענקיים אל הקומה השנייה של 770 (בנין 788), שם קדחו ברצפה חור גדול, ודרכו החדירו את הצינור ליזאלי הגדול. הצינור שהזרים אויר קר בורס חזק - גרם לתופעה מעניינת בשעות הלחץ: בעוד שלמטה שרר חום עצום, הרי שהמזגן עצמו הוציא זרם קר מאוד - דבר שגרם לעננים להיווצר סביב הצינור, כתוצאה מהתערבות החום והקור גם יחד!

סוכות בית דוד

כל מי ששהה בחג הסוכות ב-770 בעשרים השנים האחרונות, זוכר בוודאי את הסוכה המפוארת הניצבת בחזית הבניין - סוכתו של הרבי מלך המשיח, לא רבים יודעים כי במהלך השנים נבנו עבור הרבי עוד חמש סוכות בחמשה מקומות שונים...

- שורות אלו, המתארות בלשון ציורית את ימי חג הסוכות אצל הרבי הריי"צ, הן חלק מכתבה נרחבת שהופיעה באידיש בירחון "הקריאה והקדושה", על תשרי הראשון ב-770 בשנת תש"א.

בכתבה שלפנינו ננסה לתת לקוראים מעט מושג על מיקומן של שלוש הסוכות הללו, ובעיקר - על מיקומן של הסוכות השונות ששימשו את כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, מקום סוכת דוד הנופלת.

סוכתו של הרבי הריי"צ

את המקום בו הייתה ממוקמת סוכתו של הרבי הריי"צ, ניתן לראות עד היום. מצדו הימני של בניין 770 בינו לבין בניין הספרייה, ניתן להבחין במרפסת הבולטת בקומה השניה של הבניין, המחוברת בדלת שחורה צרה עם חדר היחידות של הרבי הריי"צ. ככל הנראה, מרפסת זו לא הייתה קיימת בעת רכישת הבניין, ובנו אותה (על עמודי ברזל) לקראת תשרי תש"א, התשרי הראשון ב-770.

בחיים חיותו בעלמא דין, היה הרבי הריי"צ יוצא מפעם לפעם למרפסת זו, ולומד שם משניות 'לטהר את האוויר'. במרפסת זו, היו בונים את סוכתו של הרבי הריי"צ, ימים ספורים לפני החג (בכל השנה היו העצים מאוחסנים בקומת המרתף של 770).

ב'ספר השיחות' מסופר, כי פעם נפלה חתיכת סכך לתוך צלחת המרק של הרבי הריי"צ, והתבטא על-כך הרבי הריי"צ: "להמשיך את המקיף (סכך) בפנימי (מאכל)".

הרב יוסף גולדשטיין מספר, כי באחת השנים נאלצו להכין את הסוכה בערב החג ממש, עקב גשמים עזים שניתכו עד ערב החג, והרב שלום חסקינד, ניגש אליו וביקש את עזרתו בהבאת הסכך. בטרם נטל את הסכך, הוריד את הכובע והחליפה, כיון שמזג האוויר

הם באו במאותיהם, אנשים נשים וטף, יהודים אמריקאים לבושים בהידור ובעשירות. הם גדשו את אולם בית-הכנסת, ולא הסתירו את התפעלותם הרעשנית מכל מה שראו עיניהם.

די היה בשלוש הסוכות (זו הגדולה בחצר, אחת קטנה יותר על מרפסת הקומה הראשונה של הבית - עבור הרבי שליט"א, והשלישית - בחזית הקומה השניה - לחתנו של הרבי, הרב גוראריה ומשפחתו) כדי לגרום לפליאה רבתי בעיניהם של האורחים הרבים.

מבט בשלוש הסוכות היפות והמקושטות היה מביא עמו, בהכרח, הדרת-כבוד בפני החג כולו. כך שהאורחים לא התעצלו כלל ללכת, קבוצות קבוצות, ודוקא מתוך יראת כבוד גדולה, לבקר בסוכות. כאן נגלה לעיניהם לראשונה מה משמעותו של חג הסוכות אצל יהודים מקוריים:

באיזו חיבה ובכמה יופיוחן יהודי נקבעו הסוכות. לא היו אלה הסוכות הרגילות שאינן מרשימות, זה היה משהו אחר. משהו שמעורר הדרת-כבוד ורגש של קדושה! בלב-לבה של איסטערן פארקווי, היאה לדירת מושלים, ניצבות הסוכות בחן, מעוטרת בירק כשהן מפיצות ריח של קדושה. אבות ואמהות התביישו להביט בעיני ילדיהם, כשהם קוראים בחן, על כרחם, את השאלה: "מדוע אין לנו עצמנו סוכה שכזו?"

שמחים ומחייכים עלו האורחים לסקור את הסוכות, וברצינות, בעיניים בוהות, ירדו בחזרה. בתווי פניהם ניתן היה לקרוא כי התרחש משהו בליבם, שגעוגועים לא מוכרים מילאו אותם. ואולי היה בהם גם רגש של חרטה על אורח החיים האמריקאי, שמנע מהם את התענוג להיות בעצמם בעלי סוכה שכזו ולחוש באטמוספירה של קדושה בתחומם, בימי החג, כאשר יש לשבת בסוכה.

סוכות בית דוד

היה חם מאוד, וכך, כשהסכך על כתפו, עלה במדרגות לדירת הרבי הריי"צ.

מאחר שהדרך לסוכה עוברת דרך חדר היחידות, הוא היה בטוח שהרבי נמצא בחדר אחר, כדי שהמולה לא תפריע לו. לכן, כאשר נכנס לחדר היחידות, וראה את הרבי יושב וכותב מכתב - הוא היה בהלם. "מאוד נרעשתי לראות את הרבי יושב ליד השולחן וכותב. הוא היה בכיפה והמזכיר ר"ח ליברמן עמד לצידו", הוא אומר, ומתאר את הרגשתו: "נדבקתי למקומי מרוב התרגשות, להיכנס לא יכולתי, לצאת... לא ידעתי מה לעשות..."

לפתע הרים הרבי את עיניו הקדושות, הביט בו ובסכך, והחל לחייך חיוך רחב מאוד... כעבור שניות אחדות, שנדמו בעיניו לנצח, רמז לו הרבי להמשיך בעבודתו.

לאחר שקלט את הרמז של הרבי, המשיך ללכת בתוך החדר לכיוון הסוכה, תוך שהוא מקפיד שלא להפנות את גבו אל הרבי. כשהגיע סוף סוף למרפסת, הרשה לעצמו לנשום בחופשיות ולהרגע מהחווייה המסעירה שעברה עליו. לאחר שפרק את הסכך, החלה דילמת היציאה מהסוכה... בתחילה חשב לקפוץ מהמרפסת למטה, כדי שלא יאלץ להיכנס שוב לחדר היחידות בלי כובע וחליפה, והפעם מתוך ידיעה שהרבי נמצא שם... אבל תוכנית זו נדחתה מיד, כיוון שהוא הבין שכאשר יחלפו כמה דקות והוא לא יצא מהמרפסת אל חדר היחידות, יעורר הדבר את חששו של הרבי... בסופו של דבר הוא פתח את הדלת בזהירות, וחמק דרך חדר היחידות, כשהוא נזהר לעשות זאת במהירות מכסימלית וזהירות מירבית.

מפיו של הרב יהודה לייב גרונר, שמענו את הסיפור הבא: בחג הסוכות האחרון בחיים חיותו בעלמא דין של הרבי הריי"צ, לא הורשו החסידים להיכנס לסוכה, מלבד עשרה מוזמנים מזקני החסידים. עשרות חסידים צבאו על דלת דירתו של הרבי הריי"צ, בתקווה שאולי יתמזל מזלם ויוכלו להיכנס ולחזות בזיו פניו הטהורות.

בין החסידים היה הרה"ח ר' אברהם מרדכי ישעיהו גרונר ע"ה ושני בניו - משה ע"ה, ויבלחט"א יהודה לייב. כאשר שמעה הרבנית נחמה-דינה כי הרב גרונר עומד בחוץ, פתחה את הדלת וביקשה ממנו להיכנס עם שני בניו. הרב גרונר נכנס, נעמד עם ילדיו והביט על הרבי הריי"צ הסועד את סעודתו.

הרבי הריי"צ ביקש להעביר להם כוסיות 'משקה' והורה להם לומר 'לחיים', ואחר-כך פנה אל הרב גרונר ואמר לו בחיוך: ר' אברהם, או שתתיישב, או שתחביא את זקנד הלבן... הרב גרונר לא היסס לרגע, והסתיר את זקנו בדשי סירטוקו...

כיום, המרפסת ריקה, אולם לא צריך להיות מזקני החסידים כדי לזכור את הסוכה. עד שנת תשל"א שימשה סוכה זו את הרבי מלך המשיח, שסעד שם את סעודות חג הסוכות ושמיני עצרת. הרב מאיר הארליג, מי שזכה להשתתף בסעודות אלו, זוכר כי בכל פעם שהרבי היה נכנס לסוכה דרך חדר היחידות, היה הרבי מתעכב שניות ארוכות בחדר היחידות, ומעביר את מבטו על פני החדר, כשהוא מתעכב במיוחד על המקום בו הונח הרבי הריי"צ לאחר הסתלקותו...

היות והמרפסת קטנה מאוד, בקושי יכלו להיכנס לסוכה עשרה איש, כולל מגיש הסעודות. אולם, למרות הצפיפות, נשמר גם בסוכה הכלל המקודש, לפיו בראש השולחן מכינים מקום עבור הרבי הריי"צ. דרך קבע היו מציבים בראש השולחן, בצד שמאל, את כסאו של הרבי הריי"צ ומניחים לפניו צלחות וסכו"ם. הרבי מלך המשיח, היה יושב בקצה

תשרי תשכ"ו. מראה סוכת הרבי הריי"צ בקומה השנייה של 770. בתחתית הסוכה נראית הסוכה המרכזית של הקהל.

סוכתו של הרש"ג

בקומה השלישית של 770 בצד הסמוך לבניין ה'כולל' ופונה לרחוב 'יוניון' - נמצאת מרפסת רחבת ידיים, בה הייתה מוצבת סוכתו של הרש"ג. הרבי הרשי"צ היה נוהג לעלות למרפסת זו מפעם לפעם, שם היה עובד את עבודתו באוויר הצח. לאחר האירוע הבריאותי בכ"ז אדר ה'תשנ"ב, ביקר הרבי מלך המשיח במרפסת זו כמה פעמים, משם ערך 'קידוש לבנה'.

מרפסת סוכת הרש"ג, במרפסת הקומה השלישית של 770, תשרי תשכ"ו.

סוכת הקהל

בסקירה שהובאה לעיל מירחון 'הקריאה והקדושה', צוטט שסוכת הקהל ממוקמת בחצר הבית. יהיו שיחשבו בטעות כי מדובר על החצר שבחזית הבניין. יהיו שיחשבו כי מדובר במיקומה הנוכחי של סוכת הקהל, בין בניין 770 לבניין הספרייה. האמת היא, שהחצר עליה מדובר בכתבה ההיא - אינה קיימת עוד...

לתועלת הקוראים שאינם זוכרים את מראהו הישן של 770 ננסה לצייר תמונה כללית של המראה: בעת רכישת בניין 770 השטח שבין 770 לבניין הסמוך

השולחן, לשמאלו של הרבי הרשי"צ. הרבניות, אגב, היו סועדות בסלון שבדירת הרבי הרשי"צ.

הצפיפות ומקומו של הרבי, חייבו נהלי כניסה ויציאה, לפיו הרבי נכנס ראשון, ורק אחריו כל המסובים, וביציאה היו יוצאים כל המסובים, ואחריהם הרבי. בדרך כלל, מי שהיה נכנס בתחילת הסעודה, לא היה יכול לצאת משם עד סוף הסעודה.

על אפיזודה מעניינת שאירעה בסוכה זו, מספר הרב אליהו לנדא:

"בסעודת ליל חג הסוכות תשכ"א, זכיתי להימנות על הנוכחים בשולחן הרבי. באמצע הסעודה לחש לי אחד מהבחורים שהיו מגישים לשולחן, כי משום-מה חסרה מנת בשר אחת, ומכיון שמקומינו היה סמוך זה לזה, נסתדר בצלחת אחת... המיקום היה כזה שניתן היה להסתיר את הדבר.

"והנה כל המסובים מחכים, והרבי אינו מתחיל לאכול. הרבי שאל את הבחור 'עס פעלט?' [=האם חסר?]. והלה השיב שלא. שוב שאל הרבי, והבחור משיב כנ"ל. ואז אמר הרבי בחיוך: 'עס איז א סוד?' [=האם זהו סוד?]. והבחור השיב שמפני שלא היה מקום להעמיד עוד צלחת - לכן העמידו אחת עבור שניים. הרבי הגיב: אך העיקר הוא מה שבתוך הצלחת, האם גם זה בשביל שניים? הלה השיב בחיוב.

"הרבי לא הגיב, עשה מספר סיבובים עם המזלג בצלחת, ולאחר-מכן הגיש לי את הצלחת באומרו: 'עס, איז ריין' [=זה נקי]!...

הרבי, וכמוהו שאר האורחים, היו נוטלים את ידיהם לסעודה בחדר היחידות של הרבי הרשי"צ, שם העמידו בעוד מועד מתקן מיוחד לנטילת ידיים. בחדר היחידות היו מונחים גם הנרות שהודלקו לכבוד החג.

הרב דוד קרץ, שהיה ב-770 בסוכות תשכ"ג, מספר כי כאשר התקיים מניין בזאל הקטן, בשעה שהרבי כבר סיים את תפילתו, וסעד בסוכתו של הרבי הרשי"צ - נזהרו שלא להרים את קולם יותר מידי בעניית 'אמן יהא שמיה רבה', כדי לא להטריח את הרבי - כיון ששמעו מהנוכחים בסעודות, שכאשר אירע ושמעו בסוכה את המתפללים עונים 'אמן יהא שמיה רבה' - הפסיק הרבי לרגע את סעודתו, התרומם וענה יחד עמם...

לו מצד שמאל (בניין מס' 784) היה פנוי. שטח זה, ששימש כחניון עבור האמבולנסים של המרפאה ששכנה בבניין בטרם רכישתו, הפך בבוא חג הסוכות למקום אידיאלי לבניית הסוכה הציבורית עבור קהל החסידים.

הסוכה לא הייתה גדולה במיוחד. לדברי זקני החסידים, גודלה המירבי לא עלה על ארבעים מ"ר. אבל בזמנים ההם הייתה זו בהחלט סוכה 'ענקית', שהיוותה מודל לחיקוי לתושבי השכונה...

באותן שנים היו מתקיימות במקום זה כל ההתוועדויות של הרבי, בכל שבתות השנה, וכמובן שההתוועדות של שמחת-תורה התקיימה אף היא בסוכה זו. מכיון שהרבי הקפיד שלא להיכנס לחשש של "בל-תוסף" בישיבה בסוכה גם בשמחת-תורה - בכל שנה היו מביאים גוי שיסיט מספר ענפים מעל מקומו של הרבי, כדי שהרבי לא ישב מתחת ל'סוכה'. בטרם החלה ההתוועדות, היה הרבי מרים את ראשו כלפי מעלה, לוודא שהזיזו את הסכך...

סוכה זו, בגלגולים שונים, הייתה קיימת למעשה עד תשרי תש"כ. בשנה ההיא, סגרו את החצר ובנו במקום את חלקו הראשון של בית-הכנסת הגדול למטה, ובתשרי תשכ"א עברה הסוכה של קהל החסידים אל החצר שבין בניין 770 לבניין הספרייה.

יחד עם הסוכה עברו גם ההתוועדויות של הרבי שהיו נערכות בחג הסוכות בסוכת הקהל. אגב, ההתוועדויות של הרבי בסוכת הקהל החלו עוד בטרם קבלת הנשיאות, כאשר היה מתוועד עם החסידים בתור חתנא דבי נשיאה.

באחת השנים, בעת ההתוועדות של הרבי, ירד הגשם ללא הפוגות. הרבי נכנס עם מעילו לסוכה, כשהוא מונח על כתפיו בלבד, ומיד כשהחל בהתוועדות, השיל את מעילו והתוועד כרגיל, כאילו לא יורד גשם...

כעבור כמה שעות סיים הרבי את ההתוועדות, והחל לחלק לקהל כוס של ברכה. בין ציבור הנשים, שעמדו בתוך הזאל הקטן, הייתה רעייתו של הרב שלמה מייזנצ'יק. היא עמדה ליד החלון, וביקשה מהרבי שילבש את המעיל, באומרה: "אנחנו צריכים רבי בריא". על פניו של הרבי התפשט חיוך רחב, והוא לבש את המעיל...

באותם שנים הייתה בין החצר לספרייה חנייה למכונית (ראה תמונה בעמוד זה, בצד ימין), ובאחת משנות הכ"פים, כאשר התעורר צורך להרחיב את

הסוכה, כיסו את החנייה במשטח עץ על עמודים, והמשיכו את הסוכה עד לקיר בניין הספרייה. הרב דוד קרץ זוכר שבעת הבנייה הגיע הרבי מביתו, עצר לכמה דקות, והיה נראה כבוחן בעיניו את טיב הבנייה.

עם השנים גדל קהל החסידים שבאו להסתופף בחצרות קודשנו בחודש החגים, והצפיפות בסוכה הייתה ללא נשוא. בשנת תש"ל, עקב הצפיפות האיומה, קרסה פירמידה מאולתרת על רגלו של הרה"ת הרה"ג ר' יהודה קלמן מארלאו ע"ה, ובמשך תקופה של כמה חודשים עמלו הרופאים על שיקום כף רגלו, כאשר הרבי מגלה מעורבות אישית בכל החלטה רפואית.

שנה אחר-כך, בתשרי תשל"א, הודיע הרבי למזכירו, הרב חדקוב, כי החל מהשנה לא תתקיים התוועדות בסוכה, מחשש לסכנת נפשות.

כאשר נודע על-כך לזקני החסידים, ניגשו כמה מהם אל הקודש פנימה, וביקשו מהרבי שתוועד. הרבי השיב להם במילים חריפות מאוד, ואמר בין השאר שהשולחן-ערוך שלהם הוא גם השולחן-ערוך שלו, והיות ויש בזה משום סכנת נפשות - הרי גם ספק-ספיקא לחומרא...

באותה שנה, תשל"א, לא ביטל הרבי את ההתוועדות לחלוטין, אלא אמר מאמר חסידות בזאל הגדול - לאחר 'סדר ניגונים' בו ניגנו את ניגוני רבותינו נשיאנו.

שנה אחר-כך, בתשל"ב, כאשר נכנס הרב חדקוב ביום ראשון של סוכות לשאול אודות ההתוועדות, אמר לו הרבי בפשטות שאין התוועדות, והתפלא על עצם השאלה... כאשר הרב חדקוב הסביר את עצמו ואמר שבשנה שעברה התקיימה התוועדות בזאל הגדול - אמר הרבי שהיה זה באופן חד-פעמי.

למחרת, לאחר תפילת שחרית, ניגשה קבוצת עולים חדשים מרוסיה, וביקשה מהרבי להתוועד. כאשר השיב להם הרבי שאי-אפשר להתוועד בסוכה משום פיקוח-נפש, ביקשו שהרבי יערוך את ההתוועדות בבית-הכנסת הגדול למטה, וענה להם הרבי: הציבור אינו מורגל 'אויף טרוקענעם' [=להתוועד 'על יבש', ללא 'לחיים']. אבל לא אשאר בעל-חוב, ותהיה התוועדות נוספת. האורחים ביקשו שלפחות יזכו לשמוע מאמר חסידות, אולם הרבי סירב אף לכך, ואמר להם שיתוועדו בינם לבין עצמם.

מאז ועד היום התקיימה בסוכה רק התוועדות אחת, בשנת תשל"ז. הייתה זו התוועדות מיוחדת לילדי

לאחר שהרבי קיבל את נזר הנשיאות, נבנתה עבורו סוכה קטנה בשטח שבין בנין 770 לבנין הסמוך (784) סמוך לסוכת הקהל.

סוכת הקהל הייתה ממוקמת בסוף השטח שבין שני הבניינים, ואילו סוכת הרבי הייתה ממוקמת מעט קדימה, באמצע השטח. הסוכה הייתה קטנה מאוד, כמחצית מגודל סוכתו הנוכחית של הרבי.

הרב יהודה לייב גרונר מספר, כי בשנים הראשונות לנשיאות, כאשר ישב הרבי בסוכתו - נכנס מבעד לדלת הפתוחה, יהודי שלא הכיר את הרבי, ושאל "היכן נמצא הליובאוויטשער רבי?"... השיב לו הרבי: "דער ליובאוויטשער רבי איז ניטא. סאיז דא זיין איידים" [הרבי מליובאוויטש איננו. נמצא כאן חתנו]...

כמה מהחסידים זוכרים כיצד הרבנית חנה, אמו של הרבי, הייתה מגיעה בערב החג ומבקשת שיתחם לה את הסוכה על-מנת להדליק שם את הנרות.

חול המועד סוכות תשי"ז, הרבי עומד על מרפסת גן עדן התחתון ומביט על ילדי ה'מסיבות שבת' שהתאספו ליד הסוכה בשלאש.

בסוכה זו היו החסידים מברכים על ד' המינים של הרבי, כאשר הרבי יושב מול הדלת, מעיין באחד מספריו של הרבי המהר"ש (בדרך-כלל היה זה המשך "ווכח" תרל"ז), ומביט בכל אחד בכניסתו.

אגב, כאשר רכש הרבי את הבית ברחוב 'פרזידנטי' ובנו גם שם סוכה, ביקש הרבי שיניחו כמות גדולה של סכך, באומרו, שגם כך אפשר לראות את הכוכבים - כאשר יזיזו את הסכך עם מקל... הרבי עצמו היה משתתף בבניית הסוכה, בזריקת כמה ענפים של סכך.

של"ה, שהתייחדה גם בכך שלפני ההתוועדות הוציא הרבי פתק ובו פירוט מלא של סדר ההתוועדות.

עם השנים נבנה בסוכה זו חדרון מיוחד שיועד למקום בו יברכו על ארבעת המינים של הרבי (ראה להלן). לפני כעשור שנים, לאחר שבמהלך הרחבת הספרייה נבנה גשר המחבר את בנין 770 עם בנין הספרייה הסמוך לו - נוצרה בעייה הלכתית לאחר שהתברר שהגשר חוצה את הסוכה לרוחבה, ויוצר למעשה שתי סוכות נפרדות. בזמנו פירסמו רבני השכונה גילוי-דעת הקובע כי מבחינה הלכתית מדובר בשתי סוכות לכל דבר.

הסוכה של הרבי מלך המשיח - בשלאש

מאז בוא כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לארצות-הברית, ועד שנת תשט"ז, התגורר הרבי בבניין מגורים שעל רחוב 'ניו-יורק'. היות ובדירה זו לא הייתה אופציה לבניית סוכה, השתמש הרבי בסוכת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ.

פעם הבחין אחד מזקני החסידים כיצד הרבי יושב בסוכת הקהל ואוכל חתיכת עוגה לפני התפילה. כאשר הביע את פליאתו לפני הרבי, נענה הרבי ואמר: "אני, איני מתבייש במנהגי חב"ד"...

הרב זושא פוזנר מספר על אפיזודה מעניינת, לה היה עד, שהתרחשה לפני קבלת הנשיאות: כמה מהתמימים, שלא היו ברשותם ד' מינים, ניגשו אל הרבי ('הרמ"ש') שישב אותה עת בסוכת הקהל כשלידו מונח 'תרמוס', ועיין

כדרכו באחד מספריו של הרבי המהר"ש - וביקשו לברך על הד' מינים שלו.

הרבי העניק להם - במתנה על-מנת להחזיר - את הד' מינים שלו, והמשיך לשבת ולעיין בספר. אחד מהעוברים נטל את הלולב בידי, החל לבדוק את כשרותו, והפטיר שכמדומה יש בעייה בכשרות הלולב...

- הרבי, בלא להרים את עיניו מהספר, הפטיר: 'אם לא טוב לך - אל תברך'...

הסוכה של הרבי מה"מ - בחצר 770

בתשרי תשכ"א, לאחר שבמהלך השנה שעברה נסגר החצר, ונבנה חלקו הראשון של בית-הכנסת הגדול, עברה סוכתו של הרבי לחצר שבחזית בניין 770 בצד ימין.

מאז הועברה הסוכה לחזית 770 החלו לברך על ד' המינים של הרבי בסוכה זו. בשנת תשכ"ב הטיל הרבי על הרב מאיר הארליג להיות אחראי על הד' מינים, ומיני אז היה הרב הארליג נכנס אל הרבי, מקבל את הד' מינים, ונותן לקהל החסידים לברך עליהם (מקומו של הרב הארליג היה בסוכת הקהל, בחלק הפונה לשדירת איסטערן פארקוויי, ורק לאחר כמה שנים, כאשר בנו סוכה קטנה במיוחד לברכה על הד' מינים של הרבי, עבר מקומו אל סוכה זו, הממוקמת ליד בריכת ה'תשליך').

סוכה זו הייתה עשויה לוחות עץ דקות, ומלבד כסא, שולחן ומנורה - לא היו בה אביזרי נוחות כלשהם. הייתה זו סוכה יפה יחסית לאותן שנים, אך גם פשוטה מאוד, מתאים להנהגתו של הרבי, שסלד תמיד מגינוני פאר והדר כלשהם. בסוכה זו, אגב, היה כיור לנטילת ידיים, אולם לא הייתה במקום תשתית ראויה לניקוז המים, כך שהמים יצאו לחצר.

חלפו חמש-עשרה שנה. מראה סוכתו הפשוטה של הרבי נגע לליבם של כמה תלמידי התמימים ב-770 שהחליטו לעשות מעשה. היו אלה התמימים יוסף-

יצחק ברוד, אברהם זקליקובסקי ושמואל ליפסקר, שהחלו להתעניין אצל אנשי מקצוע היכן ניתן לבנות סוכה מפוארת, כיאה לנשיא הדור ומנהיגו. "אנחנו, כחסידים, ראינו ברבי מלך. מלך ממש לכל דבר. לכן העובדה שהרבי משתמש בסוכה כל-כך פשוטה, הטרידה אותנו מאוד, והחלטנו שחייבים לבנות לרבי סוכה מלכותית", אומר הרב יוסף-יצחק ברוד.

הרב אברהם זקליקובסקי והרב שמואל ליפסקר נסעו למעצב-פנים מקצועי, אותו הכירו במסגרת "מרכז שליחות", וביקשו ממנו תוכנית לבניית סוכה מלכותית, הכוללת אביזרי-נוחות שונים שיהפכו את הסוכה לדירה של ממש.

כשהתוכנית בידם, ניגשו השניים לגר מומחה שעבד במפעל ענק לייצור רהיטים, והסבירו לו במה מדובר, תוך שהם מבהירים לו שלא יחסוך בכסף ויבנה את הסוכה מהחומרים המשובחים ביותר שיש בשוק, כדי להפיק יצירת-פאר מלכותית.

כעבור כמה שבועות הייתה הסוכה מוכנה. הייתה זו יצירת-מופת. הסוכה כולה הייתה עשויה מעץ עמיד נגד מים, ששימש בעבר לבניית ספינות איכות, וכל הדפנות נעשו מעץ אחד, שנפרס לפרוסות שוות, ויצר מראה אחיד לכל הדפנות. הדפנות הכפולות, עם מילוי מיוחד, יצרו בידוד מלא מפני קור או חום.

מתקן מיוחד שרכשו, נועד להתחבר לאחת מדפנות הסוכה, ולפרוש יריעת ניילון על הסוכה כאשר יירד גשם והרבי לא יהיה בסוכה.

"באחד הימים נכנס הרבי לסוכה, ולאחר זמן הבחין הרב מאיר הארליג שהרבי מסובב את ידיה הדלת בניסיון לפתוח את הדלת, אולם הדלת שהייתה שקועה כבר מספר סנטימטרים בבוץ - לא נפתחה... הרב הארליג היה צריך "להילחם" עם הדלת כדי לפתוח אותה.

"מובן, שכאשר חלפה שנה וביקשנו שוב רשות ליצוק את משטח הבטון - קיבלנו מיד רשות..."

בשנה הראשונה, עקב החשש שהרבי לא יסכים להיכנס לסוכה מפוארת יותר מידי, הוחלט שלא לרכוש גם כיסא ושולחן מיוחדים לסוכה זו, ואל הסוכה הוכנס השולחן ששימש את הרבי בעת קריאת המגילה, והכסא הרגיל בו השתמש הרבי, המרופד בקטיפה אדומה.

הכסא האדום הותיר את רישומו העז על השטיח שנפרש על רצפת הסוכה: היה זה שטיח בצבע בז' שהשתלב בעיצוב הכללי של הסוכה, וכתוצאה מהגשם הכבד שירד באותה שנה, נצבע השטיח כולו בנוזל האדום שנטף מהקטיפה האדומה הספוגה במים...

כעבור שנה רכשו כסא חדש, בצבע בהיר, כדי לשלבו במראה הכללי של הסוכה. רכישת הכסא הייתה סיפור בפני עצמו:

הכיסאות בחנויות הרהיטים עשויים בשני סטנדרטים קבועים: הכיסאות לסלון הם נמוכים ורחבים, ואילו הכיסאות לפינת אוכל הם גבוהים וצרים. כסאו של הרבי, ששימש את הרבי גם בהתוועדויות שנמשכו שעות ארוכות, היה חייב להיות כיסא רחב, אולם מאותה סיבה עליו היה להיות גבוה מספיק כדי שיהיה נוח לשיבה ממושכת. לכן, כל הכיסאות שהיו קונים עבור הרבי, היו כיסאות רחבים של סלון, וכדי שיהיו גבוהים מספיק, היו מוסיפים חתיכת עץ לרגלי הכסא...

בשנת תשל"ז, כאשר נוצר צורך לרכוש כסא מיוחד לסוכת הרבי, הזמין הרב אברהם זקליקובסקי כסא בייצור מיוחד. היה זה הכסא הראשון שיוצר במיוחד לפי דרישותיו של הרבי, ואת סוג הריפוד בחרה הרבנית חיה מושקא ע"ה, מתוך מבחר דוגמאות שהוצג בפניה...

הסוכה של הרבי מלך המשיח - בספרייה

לאחרי המאורע בשמחת-תורה תשל"ח, החלו הרבי והרבנית לערוך חלק מסעודות השבת והחג

על הדופן המערבית נקבע מדף יפיפה לספרים, כולל קופת צדקה. ובפינה הצפונית מערבית של הסוכה, הוצב ברז מים לנטילת ידיים עם כיור. הברז והכיור הוסתרו מאחורי דלתות-עץ גבוהות, מהרצפה ועד לגג הסוכה.

העיצוב של אביזרים אלו הותאם לעיצוב הכולל של הסוכה. גם רצפת הסוכה הייתה עשויה לוחות עץ, שהעניקו חיזוק מיוחד לדפנות הסוכה.

בטרם הובאה הסוכה לחצר 770 הוכנה במקום תשתית מתאימה, הן לברז המים והכיור, והן לחשמל שנועד עבור הנברשת ואמצעי החימום והקירור שהותקנו בסוכה.

המארגנים היו מעוניינים ליצוק במקום המיועד משטח בטון שיחזיק את הסוכה, אולם במזכירות לא הסכימו לשינוי כה יסודי במראה החצר. הסיבה לאי-הסכמתם הייתה נעוצה בחשש - אותו הביעו גם בגלוי - שבסופו של דבר הרבי לא יסכים להיכנס לסוכה מפוארת שכזאת... למען האמת, גם בליבם של המארגנים קינן חשש סמוי, אולם הם הבינו שחייבים לאמץ הנהגה באופן של "לכתחילה אריבער"...

וכך, בין יום הכיפורים לחג הסוכות שנת תשל"ו, הביא הרב יוסף-יצחק ברוד את הסוכה מהמפעל. בזה אחר זה הורדו ממשאית הענק דפנות הסוכה, העטופים בבדים למניעת חיכוך, והונחו בחצר הימנית של 770.

במשך שעה ארוכה עמלו הבחורים המארגנים, יחד עם בחורים נוספים, להקים את הסוכה על תילה. כעבור כמה שעות בירכו על המוגמר: בחצר 770 עמדה סוכה מפוארת, כיאה לדירת מושלים ומלכים. בציפייה דרוכה המתינו לבואו של הרבי, ולתגובתו...

"אינך יכול לתאר לעצמך איזו תחושת הקלה הרגשנו כאשר נכנס הרבי בפעם הראשונה לסוכה החדשה. לא ציפינו אפילו למילת תודה", אומר הרב אברהם זקליקובסקי. "רצינו רק דבר אחד: שהרבי ייכנס לסוכה, ויסכים להשתמש בה למרות הפאר וההדר שכל-כך זרים לו".

על אפיזודה מעניינת שאירעה בחג-הסוכות תשל"ו, מספר הרב שלום-בער ברוד: "באותה שנה ירד גשם שוטף החל מכניסת החג ועד לשמיני עצרת - ללא הפסקה! המים הכבידו על הסוכה, והיות ולא יכולנו ליצוק בחצר את משטח הבטון תחת הסוכה, החלה הסוכה לשקוע בבוץ הטובעני שנוצר מהגשם הבלתי-פוסק..."

בבניין הספרייה הסמוך ל-770. כאשר הגיע חג הסוכות תשל"ט, בנו עבור הרבי סוכה במרפסת שהייתה בקומה השנייה של הבניין, בצדו האחורי של הבניין.

כעבור שנה הוחלט - בכדי להקל על הרבי והרבנית - לבנות מרפסת בקומה הראשונה של הבניין, שם התקיימו הסעודות בדרך-כלל. בסוכה זו אכלו הרבי והרבנית משנת תשמ"מ, ועד לשנת תשמ"ח.

הרב דוד אבא זלמנוב מספר, כי בשנת תשמ"ב עבר פעם ליד דלת הספרייה, והרבי, שעמד ליד הדלת, קרא לו ואמר ש"מישהו שואל כאן אם הכיסוי של הסוכה אינו מכסה כעת על הסכך", וביקש ממנו לבדוק זאת, באומרו שאפשר לעלות לקומה השניה של הספרייה ולבדוק, או בדרכים אחרות מחוץ לספרייה. הוא קרא להרב בנימין קליין, ויחד הלכו לבית משפחת איטקין, הגרים בשכנות לספרייה, שם ראו שהכיסוי אינו מכסה על הסכך. הם חזרו במהירות אל הרבי, שעדיין עמד ליד דלת הספרייה, ורק לאחר שהרב קליין אמר לרבי שהכל בסדר, נכנס הרבי לספרייה.

אחד מבני משפחת איטקין מספר, כי בתקופה בה החל הרבי לדבר בקאך מיוחד על הצורך לתבוע מהקב"ה להביא את הגאולה, הוא הטה לרגע את אוזנו לעבר הסוכה - בשעה שהרבי ישב בסוכה וסעד את סעודת החג - ושמע את הרבי מפזם את הניגון הידוע של "ווי וואנט משיח נאו!"...

הסוכה של הרבי - סמוך ל'גן-עדן התחתון'

בשלהי שנות המ"מים, הועלתה הצעה לבנות סוכה קרובה יותר לחדרו של הרבי, שלא תצריך יציאה אל החצר. כאשר הרבנית חיה מושקא שמעה על כך מפי הרב דובער יוניק, קיבלה את הרעיון בשמחה, באומרה, שאם הרבי צריך לצאת לאכול משהו בסוכה - לא כולם צריכים לדעת על כך.

הוחלט איפוא, לבנות סוכה קטנה מתחת לחלון חדרו הק' של הרבי, ליד המדרגות המובילות אל משרדו של המזכיר הרב יהודה-לייב גרונר, משם הייתה גישה נוחה לחדרו הק' של הרבי. הסוכה הייתה ממש קטנה. היא נבנתה צמוד לדלת חדר המדרגות, וכאשר היו פותחים את הדלת (מבפנים) היו נכנסים מיד לסוכה.

הרב שמשון יוניק מספר, כי לאחר שסיימו לבנות את הסוכה, ביקש הרבי לראות את הסוכה.

המספר, יחד עם הרב גרונר ליוו את הרבי, וכאשר הגיעו לסוכה, הזכיר הרבי שבעבר, כאשר בנו את השאלרש, הייתה תוכנית לבנות גג שייפתח בסוכות ויהפוך לסוכה, תוכנית שבסופו של דבר התוכנית לא יצאה אל הפועל. בהקשר לכך אמר הרבי: הרי דובר פעם שכל השטח הזה יהיה סוכה... והוסיף הרבי: אבל אין הכוונה שיעשו זאת עכשיו... אחר-כך שאל הרבי אם גם בסוכה זו התקינו מתקן לכיסוי הסוכה בעת הגשם, וכאשר השיב הרב גרונר בשלילה, הביע הרבי את שביעות רצונו מכך, כיון שכך יוכל להיכנס לסוכה בכל עת, ללא להטריח אף אחד...

גם לאחר שנבנתה סוכה זו, המשיך הרבי להדליק את נרות החג בסוכה שבחזית 770. על ארבעת המינים, לעומת זאת, היה הרבי מברך מפעם לפעם בסוכה זו, וכעבור שעה-שעתיים היה יוצא אל הסוכה שבחזית 770 שוהה בה זמן קצר, ומוציא את ד' המינים עבור הקהל.

על אנקדוטה שאירעה בסוכה זו בשנת תשמ"ט, מספר הרב שמואל קראוס: "מאז הסתלקות הרבנית, היו בחורים שומרים בלילות על 'גן עדן התחתון'. באחד מלילות חול-המועד, בשעה תשע, יצא הרבי אל הסוכה, כשהוא משאיר את מפתח חדרו בתוך החדר. כאשר יצא הרבי מהסוכה, פנה אל הבחורים וביקשם לאתר את המזכיר הרב גרונר, שברשותו היה מפתח נוסף של החדר, ולבקשו שיבוא לפתוח את החדר. 'מסתמא הוא נמצא כעת בשמחת בית השואבה', אמר הרבי. עד שאיתרו את הרב גרונר, חזר הרבי אל הסוכה, והמשיך בלימודו.

כעבור שנתיים, הוצע לבנות את הסוכה במקום קרוב יותר - בתוך משרדו של הרב גרונר... מסתבר, שמשרדו של הרב גרונר, שממוקם ברוח שבין 770 לבניין הסמוך, הוא המקום הקרוב ביותר לחדרו של הרבי שגגו נמצא תחת כיפת השמים. ההצעה הייתה להסיר את תקרת המשרד, ולסדר שם תיקרה מיוחדת שתוכל להתרומם בשעת הצורך, ותהפוך לסוכה.

ההצעה הוגשה לאישורו וברכתו של הרבי, שהסכים להצעה, בתנאי קודם - ש"מרא דאתרא" של שכונת קראון-הייטס יתנו 'הכשר' לסוכה בחדר זה, ושיקבלו את הסכמתם של גבאי בית-הכנסת לשינוי במשרדו של הרב גרונר, שהיה בעבר חלק מעזרת-הנשים של בית הכנסת.

רבני השכונה בדקו את המקום ופסקו שאפשר לבנות במקום סוכה מהודרת. והגבאים כמובן

תמונה משנת תשכ"ו, בה נראית הסוכה הפרטית של הרבי מלך המשיח על גג הקומה השניה בביתו שברחוב פרזידנט. לאחר האירוע הבריאותי בשמחת תורה תשל"ח, הועברה הסוכה למרפסת בקומה הראשונה, שבשנים מאוחרות יותר אף הורחבה.

הסכימו לתוכנית, שנועדה כאמור להקל על הרבי, ולקראת חג הסוכות הוסב חדרו של הרב גרונר לסוכתו הפרטית של הרבי. בסוכה זו אכל הרבי גם בשנת תשנ"ג ונ"ד.

ולסיום, ספור ששמענו מפי הרב דובער יוניק: באחת השנים ליווה את הרבי לחדרו במוצאי יום הכיפורים, ומיד בכניסתם לחדר, עוד בטרם הוריד את הקיטל, ניגש הרבי לארון הספרים, הוציא משניות מסכת סוכה, והחל ללמוד דיני סוכה - כידוע המנהג, להתחיל בבניית הסוכה מיד במוצאי יום הכיפורים, ולכל הפחות ללמוד מהלכות החג.

סוכת ההבדלה

בבתי-כנסת רבים נהוג לערוך עבור המתפללים הבדלה במוצאי-שבת. כך זה בכל השנה, אולם בסוכות, כאשר אי אפשר לשנות את היין ללא סוכה, מתבטל מנהג יפה זה, או שלחילופין יוצאים המתפללים אל סוכת בית הכנסת.

ב-770 נמצא פיתרון מקורי גם לבעייה זו: סוכה קטנה הוצבה מחוץ לבית הכנסת, צמוד לקיר הדרומי של בית הכנסת, ודרך חלון שהיה בקיר זה יכלו אלפי המתפללים לשמוע את קולו של המבדיל...

כל מי ששהה ב-770 באותן שנים זוכר את בת השחוק שהייתה נראית על פניו של הרבי, כל אימת שהמבדיל היה מתחיל בהבדלה...

"רק היום אעמוד בעצמי"

הרב מאיר הארליג, מי שזכה לקבל מידי שנה את ארבעת המינים של הרבי, על-מנת לזכות את הציבור כולו לברך עליהם, סיפר "בית משיח" על אחד המעמדים אשר ללא ספק נחרטו בלב כל מי שזכה להשתתף בו - מעמד הברכה על ארבעת המינים של הרבי, ביום הראשון של חג הסוכות תשנ"ב:

"במשך השנים קרה שהרבי היה פותח את דלת הסוכה שלו - לא רק כדי להוציא את הלולב לציבור, אלא כדי לבקש לולב או אתרוג אחר.

אורות שיצאו מאולמות עליונים

התוועדות כ"ק אדמו"ר שליט"א באולמות באזור קראון הייטס בשנים תשט"ו - תש"כ

עד אז, כאמור, נערכו כל ההתוועדות במקום אחד ויחיד - בזאל הקטן של 770, ולא היה צורך להודיע לקהל הרחב על מקום ההתוועדות. מאז החל ההסדר החדש של התוועדות באולמות, היה צורך להכניס מודעות לעיתונים כדי לעדכן את הציבור באיזה אולם תיערך ההתוועדות.

ואכן, בשנים אלה אפשר למצוא בעיתון האידי "דער טאג מארגן זי"שורנאל" מודעות שפורסמו על-ידי ועד המסדר, ובהן פירוט אודות השעה בה תתחיל ההתוועדות והאולם בו היא תתקיים. בנוסף, פורטו במודעות דרכי הגישה לאולם, ותחנות ההסעה דרכן יעברו אוטובוסים מיוחדים ויאספו את החפצים להתבשם מהניחוח הרוחני המיוחד של התוועדות חסידית עם הרבי מליובאוויטש. מודעות אלו התפרסמו בדרך כלל יום לפני ההתוועדות, אך היו גם פעמים שהמודעות נדפסו בעיתון שיצא לאור ביום ההתוועדות.

דקות אחדות לפני השעה היעודה, היה הרבי נכנס למכונית פרטית של אחד החסידים או למונית איתה נסע לאולם, ואחריו מאות רבות מחסידי ומקורבי חב"ד שנסעו בעיקר באוטובוסים מאורגנים. רכבים פרטיים כמעט ולא היו בנמצא באותן שנים.

נוהל זה של עריכת התוועדות באולמות החל בשנת תשי"ד והסתיים בשנת תש"כ, כאשר הכשירו את הישאלאשי - החצר הפנימית של 770, שעד אז שימשה כמקום חנייה לרכבים -ומאז נערכו שם ההתוועדות הגדולות.

כאמור, במשך השנים הללו התוועד הרבי בארבעה אולמות שונים באזור קראון הייטס. על הסיבה להחלפת מקום ההתוועדות מופיע לפעם, מספרים חסידים, שחלק מבעלי אולמות לא הסכימו

לא רבים הם החסידים הזוכרים את ההתוועדות בשנים הראשונות לנשיאות הרבי, ולא רק בגלל מרחק הזמן, אלא גם ובעיקר מהסיבה הפשוטה, שבאותן שנים התגוררו בקראון הייטס עשרות משפחות חב"דיות בלבד. להתוועדות הגדולות שהיו נערכות בימות החול, כמו חג הגאולה י"ט כסלו, יו"ד שבט ופורים -הגיעו אנ"ש מכל רחבי ניו-יורק, ואף ממונטריאל הגיעו. למרות זאת, לא הגיע מספרם ליותר מכמה מאות, ובזאל הקטן שבקומה הראשונה של 770 היה מספיק מקום לכולם...

במהלך השנים נוספו משפחות חב"דיות רבות לקהילת אנ"ש בניו-יורק ובמיוחד בשכונת קראון הייטס. במקביל הלכה וגברה הפעילות החב"דית בערי השדה הסמוכות לניו-יורק ועמה גבר גם זרם החסידים הבאים להסתופף בצלא דמהימנותא.

אט אט נעשה הזאל הקטן צר מלהכיל את המוני החסידים שביקשו להשתתף בהתוועדות. המאחרים נאלצו לעמוד בחדר-שני ובפרוזדור, אך מהר מאוד הגיעו זמנים שגם שם לא היה מקום... הצפיפות בתוך הזאל הייתה ללא נשוא, ורבים מהנוכחים לא יכלו להתרכז כראוי בדברי אלוקים חיים שנבעו מפיו הטהור של הרבי.

ועד המסדר של אותן שנים, בראשות הרב יהודה לייב גרונר, הרב שניאור זלמן גורארי' והרב שמואל זלמנוב העלה רעיון לערוך את ההתוועדות הגדולות באולמות שונים הנמצאים בסמיכות לשכונת קראון הייטס, כדי לאפשר לקהל החסידים הצמא לדבר ה' להשתתף בהתוועדות מתוך הרחבה ומנוחת הדעת. הרעיון הועבר לאישורו של הרבי, ולאחר שהתקבלה תשובה חיובית, החל ועד המסדר להיערך לסידור ההתוועדות באולמות הגדולים בסמוך לשכונה.

בנין עדי עד • נג

לערוך אצלם התוועדויות נוספות כיוון שפחדו שהאולם יהרס מרוב ריקודי השמחה הרבים במהלך ההתוועדות...

לקראת חודש כסלו, חודש הגאולה המרובה בהתוועדויות - יצאנו לאתר את האולמות בהם התוועד הרבי, לצלם אותם ולשמוע מזקני החסידים את זכרונותיהם מאותה תקופה מיוחדת. במהלך הכנת הכתבה איתרנו גם מספר רב של תמונות מאותן התוועדויות, חלקן בפירסום ראשון.

אולם 'פרנקלין מענאר'

ההתוועדות הראשונה מסוג זה - התוועדות י"ט כסלו תשי"ד - נערכה באולם 'פרנקלין מענאר'. האולם שוכן בקומתו השניה של בנין גדול בפינת הרחובות יוניון סטריט ופרנקלין עוועניו (מספר 856) ומכיל כ-400 מקומות ישיבה. יחסית לזאל הקטן, נחשב האולם לגדול מאוד, אך בעקבות הפירסום המוקדם בעיתונות שהתוועדויותיו של הרבי תתקיימנה באולמות גדולים ומרווחים - הגיעו להתוועדות רבים ממקורבי חב"ד שנמנעו עד כה מלהגיע, מחשש שלא יוכלו לראות ולשמוע את הרבי ללא צורך להדחף ולהדחק.

לאחר שלש שנים נערכה התוועדות נוספת באולם זה, בכ"ף כסלו תשי"ז. החסידים עמם שוחחתי לצורך הכנת כתבה זו, זוכרים עד היום את הדיבורים החריפים של הרבי על קליפת זמננו הבאה בדמות 'מותרות' ו'לוקסוס'.

באותן שנים שקק האזור בחיים יהודיים, ומאות יהודים התגוררו בסביבה. היום מתגוררים במקום יהודים בודדים, שעדיין מקיימים מניין בבית כנסת שנמצא בסמיכות לאולם.

הקומה השניה של אולם "פרנקלין מענאר"

התוועדות י"ט כסלו תשי"ד. התוועדות ראשונה באולם

אחת ההתוועדויות שנערכו באולם "בולטימור"

אורות שיצאו מאולמות עליונים

אולם בולטימור

הרבי יוצא מהתוועדות שנערכה באחד האולמות

התוועדות פורים תשי"ט באולם "בולטימור"

התוועדות יו"ד שבט תשט"ז, באולם "גייהרט"

בין הרחובות פלטבוש ובעדפורד, באיזור 'שחור' לחלוטין, ממקום אולם 'בולטימור', האולם הרחוק ביותר בו התקיימו התוועדויות. האולם שכן על שטח גדול בקומת קרקע, וכיום הבנין עצמו כבר אינו קיים.

מעיון במודעות שפירסם ועד המסדר אודות ההתוועדויות באולם זה, עולה דבר מעניין: האולם שכן ברחוב צ'ורצ'י שמשמעותו היא בית תיפלה של הגוים. מכיוון שלא רצו להזכיר את שם הרחוב, התעלמו לחלוטין משמו, ובמקום זאת צויין ההיי-סקול (בית ספר גדול מאוד של הגוים) כנקודת מפגש בין הרחובות פלטבוש ובעדפורד.

באולם זה התקיימה לראשונה התוועדות יו"ד שבט תשי"ד. לאחר מכן ביו"ד שבט תשי"ז, וביו"ד שבט ופורים תשי"ט.

בהתוועדות פורים תשי"ט היו 'גילויים' מעניינים, והתמימים של אותה תקופה זוכרים היטב את התבטאויותיו המיוחדות של הרבי אודות תחושת ה'ונפלינו' שצריכה להיות אצל התמימים. בעיצומה של ההתוועדות הכריז הרבי שלפי הנהוג הוא יאמר כעת "פורים תורה", ולקראת סוף ההתוועדות היו התבטאויות רבות שכוונו לאנשים פרטיים שהיו נוכחים בהתוועדות.

אולם גייהרט

האולם הקרוב ביותר ל-770 הוא אולם גייהרט, השוכן בפינת הרחובות איסטערן פארקוויי ונוסטרנד, בקומה השניה של הבנין. באולם זה התקיימו התוועדויות פורים תשט"ו, ויו"ד שבט תשט"ז. לאחר מכן התקיימו באולם זה התוועדויות פורים תשי"ז וי"ט

כסלו תשי"ח.

ההתוועדות הראשונה שהתקיימה באולם זה, נחרתה לעד בזכרונם של כל משתתפי ההתוועדות. הייתה זו התוועדות פורים תשט"ו, במהלכה התקיימה ההצבעה השמימית על עשירות:

בעיצומה של ההתוועדות החל הרבי לדבר על כך שיש המתלוננים מדוע נדרשת עבודה במסירות נפש, ואומרים שהיה הרבה יותר טוב אילו היה "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", שהכל יהיה בהרחבה בגשמיות, בני חיי ומזוני רוחי.

הרבי הסביר שכאשר יש יותר מדאי גשמיות, זה עלול להפריע לרוחניות, וכפי שראינו לצערנו בכמה עשירים, שניסיון העשירות הוא ניסיון גדול ביותר, ודרושה יגיעה גדולה ועצומה כדי לעמוד בניסיון. וכמו שכתוב בתנאי שדרושה התבוננות של כמה שעות.

הרבי הפסיק לרגע קט, ואחר-כך המשיך ואמר: ואף על פי כן, שהקב"ה יתן לכל ישראל עשירות, ושתהיה יגיעת נפש ויגיעת בשר ויהיה צורך בהתבוננות של כמה שעות כדי לבטל את הניסיון.

לאחר הפסקה קצרה אמר הרבי כשבת-שחוק על פניו: הרי באמריקה כל דבר הולך בהצבעה, ובכן כל אלה שמסכימים שתהיה עשירות בהפלגה ולא אכפת להם היגיעה, שירימו את יד ימין בלבב שלם.

הרבי חיכה מעט. רק מעטים מבין הנוכחים בהתוועדות הגביהו את ידם. בת-השחוק נעלמה מפניו של הרבי, ובטון כואב החל הרבי לומר: אחר-כך מתלוננים שזה חסר וזה חסר. וכאשר ישנה עת רצון מלמעלה, עושים "חב"ד"סקע שטותים". מה אעשה לכם. בגשמיות הולכים על ספק וספק-ספיקא. אולי יצא משהו, וכשיש התוועדות עם יותר ממניין יהודים, נמצאים בעת רצון, און מ'כרפט זיך ררויס. זה עניין שקשור עם הקב"ה בעצמו, מפסידים את ההזדמנות, ובלבד שיקרא "בעל מוחין"... מה אעשה... הרי זה לא יבלבל גם ברוחניות, ויהיה יותר זמן וכוחות לפעול בעולם הזה הגשמי, לחיזוק התורה והמצוות.

אותם ידיים ימניות שהורמו באותה התוועדות פורים מיוחדת, זיכו את בעליהן בעושר מופלג. משתתפי אותה התוועדות וגם בניהם, יודעים במי מדובר...

ואם כבר מדברים על הנהגות שמיימיות, גם מהתוועדות יו"ד שבט תשט"ז זכורה למשתתפים התבטאות מעניינת: הרבי אמר שיש השואלים מדוע אין רואים ניסים בזמן זה כמו בזמן הנשיאים

הקודמים? ואמר הרבי דבר נפלא שאקטואלי מאוד בשנים האחרונות: אלו שמאמינים בניסים - רואים ניסים; אך אלו שהחליטו שהם הולכים רק בדרך הטבע, אנו לא 'נשבור' להם את דרכם, וממילא הם לא רואים ניסים...

בי"ט כסלו תשי"ח התקיימה התוועדות מיוחדת ושמחה מאוד. בעת ההתוועדות ערך הרבי "מגבית" מיוחדת עבור כפר חב"ד ב', ובלשונו של הרבי: "שיכון חדש בכפר חב"ד". והרבי ביקש: שכל אחד יתנדב כפי יכולתו, ויותר מכפי יכולתו!

הרבי הוסיף ואמר: כיון שמגבית זאת (בי"ט כסלו) הוא דבר היוצא מן הכלל, לכן יהיה במגבית זאת עוד דבר היוצא מן הכלל, והוא: בכל מגבית הנני לוקח כמה שנותנים לי, בין אם אני מרוצה מן הסכום ובין אם הנני סבור שהיו צריכים לתת יותר. אך בפעם הזאת - הודיע הרבי - אם אראה שצריך לתת יותר, אזי אומר לכל אחד כמה עליו להוסיף!

והרבי הבטיח: בצדקה בכלל הרי נאמר "ובחנוני נא בזאת", ובפרט ב"צדקת ארץ ישראל" שקודמת לכל הצדקות, ובפרט שזה קשור עם י"ט כסלו יום הגאולה של אדמו"ר הזקן, הרי בוודאי ישלם הקב"ה לכל אחד כמה פעמים ככה, לכל הפחות ארבע פעמים יותר מהסכום שנתנו! (כמ"ש "ארבע הידות יהיה לכם"), ויראו זאת גם בעיני בשר!

לאחר סיום השיחה מסרו כל המסובים בהתוועדות לרבי כרטיס עליו נרשם הסכום שהם מתחייבים לתת לרבי. לרבים מהחסידים אמר הרבי שיתנו כפליים, או פי שלוש, פי ארבע וכו'.

על חסיד אחד אמר הרבי: הוא זקוק להצלחה, לכן שיתן כמה פעמים ככה! (תוך כדי שהרבי נוקב את מספר הסכום שעליו לתת). על חסיד שני אמר הרבי: הוא זקוק לפרנסה, לכן עליו לתת כמה פעמים ככה. על אחד מהחסידים (שהרבי הכפיל ושילש את הסכום) אמר הרבי: אינני יודע אפילו מהיכן הוא יקח את הסכום הזה, אך הרי נאמר "לי הכסף ולי הזהב"! לחסיד אחר אמר הרבי: נתבע את הסכום מאדמו"ר הזקן!

בכלל, במשך כל זמן ההכרזות היה הרבי בשמחה גדולה, והתחיל בעצמו כמה ניגונים בין ההכרזות.

לאחר סיום המגבית הכריז הרבי: רצוני שהתשלומים יתחילו מחר ביום שישי כ"ף כסלו (עש"ק פ' וישב) עד כניסת השבת כדי שזה עדיין יהיה שייך ל"י"ט כסלו! והרבי הכריז כמה פעמים: היום

אורות שיצאו מאולמות עליונים

הרי י"ט כסלו שזהו י"עת רצון"!

אולם 'אולבני מענאר'

במורד רחוב אולבני, פינת רוטלנד, בבנין בן קומה אחת, שכיום נראה עזוב ונטוש, נמצא אולם 'אולבני מענאר' (רסמש-טמשנךש).

באולם זה נערכו התועדויות יו"ד שבט ופורים של שנת תשי"ח, התועדויות י"ט כסלו תשי"ט. וכפי הנראה כל התועדויות שנת תשי"ח.

כאן, באולם זה, נערכו התועדויות מיוחדות במינן, ונציין כאן את המפורסמות שבהן:

התועדויות פורים תשכ"י נחקקה בזיכרון החב"די כהתועדויות עם גילויים נפלאים ודיבורים מיוחדים שלא נשמעו בהתועדויות רגילות.

בתחילת ההתועדויות דיבר הרבי על החובה של כל חסיד לעסוק בעבודת התפילה. הרבי סיפר מה שמע מאדמו"ר הרי"צ באחת מהתועדויות הפורים, אודות אחד החסידים בליובאוויטש שהיה איש פשוט מאוד והיה קשה להאמין שהוא מבין אפילו את פירוש הפשוט של מילות התפילה. אולם למרבה הפלא נהג חסיד זה להתפלל באריכות גדולה מאוד, ולא רק בימי שבת ומועד, אלא גם בכל יום רגיל, ולא רק בתפילת שחרית אלא גם בתפילת מנחה ומעריב!

מתפללי בית הכנסת שהתפלאו על מנהגו זה, שאלו אותו על פשר תפילתו הארוכה. תשובתו היתה ששמע פתגם מאדמו"ר הזקן שתוכנו הוא: כתוב 'זכור ושמור בדבור אחד', מה הכוונה? שכל דיבור וכל דבר צריכים לפעול עם ה'אחד' שבו (היינו, בכל דבר צריך שיורגש הקב"ה). עם פתגם זה - אמר אדמו"ר הרי"צ - התפלל אותו חסיד שנים רבות מאוד.

אולם 'גייהרט' על פינת איסטערן פארקוויי ונוסטרנד

התועדויות י"ט כסלו תשט"ו באחד האולמות

אולם "אולבני מענאָר" בפּינת אולבני ורוטלנד

התוועדות י"ט כסלו תשי"ט באולם "אולבני מענאָר"

הרבי בפתח האולם "אולבני מענאָר"

הרבי שליט"א ראה מכאן הוראה לכלל החסידים שכל חסיד יכול להתפלל ב'עבודה'. הרבי התבטא ואמר שזהו 'מופת חותך' לכך שכל חסיד באיזה מדריגה שהוא מסוגל לעבודת התפלה.

בהמשך ההתוועדות ביקש הרבי שמישהו יתנדב להיות 'עד' דלא ידע' עבור כולם. ההתוועדות נמשכה עד השעות המאוחרות של הלילה, רוב הקהל עזב את האולם, וסביב הרבי נשארו רק כמה מניינים בודדים של תמימים ואנ"ש שהצטופפו סביב הבימה וניגנו. בשלב מסויים החלו לנגן את הניגון "רחמנא דעני לעניי", והרבי שאל למה לא מנגנים "יר פריילעכן ניגון", והחל לנגן את הניגון בו שרים בשנים האחרונות את הכרזת "יחי אדוננו".

בעת שניגנו, דיבר הרבי עם כמה מאנ"ש דיבורים נפלאים ביותר. הרבי דיבר מאוד לאט, ובסגנון מיוחד. מחלקם דרש הרבי לפעול על עצמם ענינים מסויימים. לחלק אמר שיאמרו לחיים על כוס גדולה ועוד כהנה וכהנה תוך התבטאויות נדירות.

בהתוועדות פורים תשי"כ נכח אורח חשוב: מר שניאור זלמן רובשוב, המכונה שז"ר. על אותה התוועדות מספר הרב יהודה לייב גרונר, מזכירו של הרבי (נשיא וחסידי עמ' 173):

'דומה היה כי השתתפותו של שז"ר בהתוועדות, שישב לא רחוק ממקומו של הרבי, שמחה מאוד את הרבי, וגם גרמה לכך שנאמרו בה דברים מסויימים שיועדו בעיקר לאוזניו של שז"ר. כך לדוגמא דיבר הרבי בחריפות רבה ובכאב על משמעות 'אתה בחרתנו מכל העמים' וניכר היה שזו תגובה לדברים שנשמעו באותה תקופה

אורות שיצאו מאולמות עליונים

אותה התועדות, ושז"ר השתתף בה, מתחילתה עד סופה".

הרב גרונר מספר עוד, כי שז"ר יצא מההתוועדות בהתפעלות גדולה מכך שהרבי דיבר במשך שמונה שעות על נושא אחד!

מפי חברי הממשלה בארץ ישראל (בן גוריון הציע להוציא את 'אתה בחרתנו' מנוסח התפלה - הכותב).

'הרבי גם דיבר במפורש, אמנם מבלי לנקוב בשמו, על שייכותו של האורח להדפסת כתבי אדמו"ר הזקן.

‘עוד זכורני שכאשר ניגנו כנהוג את ניגון הדי
בבות לאדמו"ר הזקן, ניכרה על שז"ר התעוררות
מיוחדת: הוא שמט את מקל ההליכה שהחזיק בידו,
התיישר, היטיב את כפתור מעילו, עצם את עיניו
והחל מתנוועע בדביקות. קרוב לשמונה שעות ארכה

